श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी.

रजि.नं.-ई-६९, अहमदनगर

वार्षिक अहवाल २०१७-१८

अनुक्रमणिका

अ. नं.	तपशील	पान क्रमांक
०१	प्रास्ताविक	१
०२	श्री क्षेत्र शिर्डी चे महत्व व धार्मिक रुढी परंपरा	३
०३	संस्थानमार्फत साजरे केले जाणारे उत्सव	६
०४	मा. व्यवस्थापन समिती	८
०५	विश्वस्तव्यवस्थेची कर्तव्ये व अधिकार	११
०६	प्रशासकीय कामकाज - मुख्य कार्यकारी अधिकारी / उपकार्यकारी अधिकारी	१२
०७	प्रशासनाची रचना	१४
०८	भक्तमंडळ	१९
०९	विश्वस्तव्यवस्थेमार्फत देणेत येणाऱ्या सेवा-सुविधा	२०
१०	अहवाल सालातील ठळक बाबी	३९
११	इतर उपक्रम - रुग्णालये	४४
१२	इतर उपक्रम - शैक्षणिक संकुल	५३
१३	इतर उपक्रम - श्री साईलीला (व्दैमासिक)	५८
१४	सन २०१७-१८ मधील ठळक आर्थिक बाबी	५९
१५	विकासात्मक कामे - पूर्ण करणेत आलेले प्रकल्प	६२
१६	विकासात्मक कामे - प्रगतीपथावर असलेले प्रकल्प	६३
१७	नियोजित विकास प्रकल्प / कामे	६५
१८	विकासात्मक कामे – संस्थानमार्फत अर्थसहाय्य केलेले सार्वजनिक विकास प्रकल्प	६८
१९	सन २०१७-१८ : श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सव ठळक बाबी	७०
२०	अपारंपारिक ऊर्जा स्त्रोत प्रकल्प	७२
२१	आर्थिक निधी उपलब्धतेबाबत	७३
२२	श्री साईंचे समाधी मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम सूची	१०८

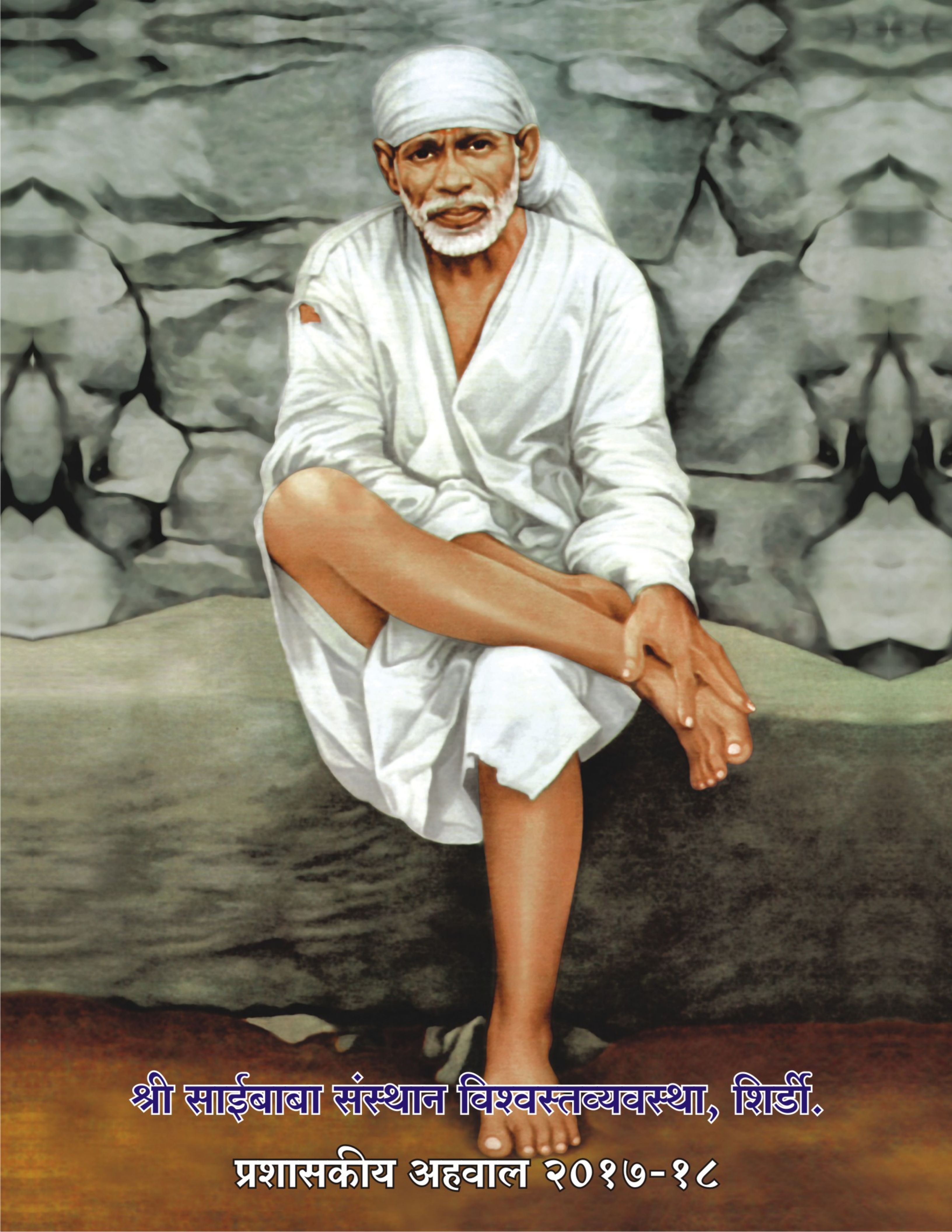

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी.

प्रशासकीय अहवाल २०१७-१८

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी.

प्रशासकीय अहवाल - सन २०१७-१८

(दिनांक ०१ एप्रिल २०१७ ते दिनांक ३१ मार्च २०१८)

प्रास्ताविक

श्री साईबाबांचे सन १८५८ च्या सुमारास शिरडी येथे आगमन झाले. त्यांचा धर्म, जात, पंथ, मूळगांव, नांव याबद्दल आजही गूढच आहे. त्याबद्दल कुठलीही खात्रीलायक माहिती मिळत नाही. त्यांना **“ साईबाबा ”** हे नांव शिर्डी येथे आल्यावरच मिळाले. श्री बाबांनी भाविकांमध्ये माणूसकीचा प्रेमभाव जागृत केला. साईबाबा गरीब दीनदुबळयांवर व प्राणीमात्रांवर प्रेम करत. त्यांच्या अडचणी व संकटकाळात त्यांना मदत करीत असत. शिर्डी येथील आपल्या प्रदीर्घ वास्तव्यात त्यांनी अनेक भक्तांचे आजार स्वतः शुश्रुषा करुन बरे केले. बाबांनी स्व:हस्ताने प्रज्वलीत केलेल्या व आजमितीसही अखंडपणे प्रज्वलीत असलेल्या धुनीतील उदीच्या सहाय्याने अनेक भक्तांचे असाध्य रोग बरे झालेले आहेत, होत आहेत. अशा या महान अवतारी पुरुषाची ख्याती लवकरच सर्वदूर जगभर पसरली आणि सर्वधर्मीय भक्तलोक त्यांच्याकडे आकर्षित झाले. भक्तलोक बाबांचे शुभाशिर्वाद घेण्यासाठी येत व त्यांच्या चरणी दक्षिणा किंवा एखादी वस्तू अर्पण करीत. आजही संपूर्ण जगातून सर्वधर्माचे लोक साईसमाधीच्या दर्शनास येत आहेत. म्हणून या श्रध्दास्थानांस, बाबांच्या समाधी मंदिरास आज विश्वमंदिराचे स्वरुप प्राप्त झाले आहे.

असे थोर संत श्री साईबाबा हे **शिर्डी** येथे मंगळवार, **दि. १५ ऑक्टोबर, १९१८** रोजी पंचत्वात विलीन झाले. तद्नंतर साईभक्तांनी बाबांच्या समाधीचे दर्शन घेण्यास आरंभ केला. दिनांक २७ ऑक्टोबर, १९१८ पासून साईभक्तांनी एकत्र येऊन **“ समर्थ साईनाथ कोठी ”** या नावाने निधी उभारुन मंदिरात पूजेची व्यवस्था केली. मंदिरामध्ये बाबांनी हाताळलेल्या वस्तूही ठेवण्यात आल्या. बाबांची बसण्याची, भक्तांना भेटण्याची जागा व इतर ठिकाणांची निगा राखण्याची व्यवस्था करण्यात आली.

दिवाणी दावा नं. १३५ / १९२१, जिल्हा न्यायालय, अहमदनगर मधील कलम नं. ९२ नुसार सदर निधीच्या व्यवस्थापनासाठी योजना (Scheme) तयार केली गेली. सदर योजनेत वेळोवेळी सुधारणाही करण्यात आल्या. पुढे या सर्वांचे रुपांतर विश्वस्त संस्थेत होऊन, मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० नुसार, या विश्वस्त संस्थेची नोंदणी सन १९५२ मध्ये अनुक्रमांक **“ ई-६९ (अहमदनगर) ”** अन्वये करण्यात आली.

कायद्याप्रमाणे सादर केलेल्या पहिल्या ताळेबंदामध्ये जंगम मालमता रु. ६,४७,३९५/- व वार्षिक उत्पन्न रुपये २,१४,०००/- मात्र असे नमूद करण्यात आले. काही वर्षातच संस्थानच्या उत्पन्नात भरघोस वाढ होऊन सन १९७३ च्या अखेरीस जंगम मालमत्ता रुपये ९० लाखापर्यंत तर वार्षिक उत्पन्न रुपये १८ लाखापर्यन्त

पोहोचले. ट्रस्टच्या एकूण उत्पन्नात होत असलेली लक्षणीय वाढ तसेच भक्तांची दिवसेंदिवस वाढत असलेली संख्या व त्यांना पुरविण्यात येणाऱ्या सुविधा आणि देशाच्या रचनेतील महत्वाचे बदल, समाजाच्या धार्मिक तसेच धर्मादाय संस्थांविषयीच्या संकल्पना यांचा विचार करुन जमा झालेला निधी गोर-गरीब, दीन-दुबळया व गरजू जनतेच्या कल्याणासाठी उपलब्ध करण्याचे ठरविण्यात आले. तसेच उत्तम प्रशासन व नियंत्रणासाठी मा. दिवाणी न्यायालय, मुंबई यांचे दिनांक १९ ऑक्टोबर १९८२ (दावा नं. ३४५७/६०) चे आदेशानुसार योजना तयार करण्यात आली.

मा. दिवाणी न्यायालय, मुंबई ने तयार केलेल्या योजनेनुसार संस्थान व्यवस्थापनाचा कारभार मा. धर्मादाय आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्या नियंत्रणाखाली व त्यांनी नियुक्त केलेल्या विश्वस्त मंडळामार्फत सन १९८४ ते माहे ऑगष्ट,२००४ अखेर सुरु होता.

त्यानंतर, महाराष्ट्र शासनाने, मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अन्वये, श्री साईबाबा संस्थान, शिर्डी या नांवाने नोंदणी झालेली श्री साईबाबा संस्थानची सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था पुर्न:घटित करण्याकरीता, आणि विश्वस्तव्यवस्थेला जनतेसाठी अधिक व्यापक कल्याणकारी योजना हाती घेणे शक्य व्हावे म्हणून, तिचे अधिक चांगल्या प्रकारे व्यवस्थापन, प्रशासन व नियंत्रण करण्यासाठी **श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी अधिनियम,२००४** चा कायदा संमत केला.

उपरोक्त अधिनियम २००४ नुसार दिनांक २३ ऑगष्ट, २००४ रोजी अस्तित्वात आलेल्या पहिल्या व्यवस्थापन समितीव्दारे संस्थानचे व्यवस्थापन व कामकाज दिनांक २६ मार्च, २०१२ अखेर करणेत आले.

मा. विधी व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचेकडील अधिसूचना क्रमांक सासंवि-२०११ / १७५ / २२ / का. सोळा, दिनांक २७ मार्च, २०१२ अन्वये नवीन व्यवस्थापन समिती गठीत करणेत आली. तथापि, मा. उच्च न्यायालय, मुंबई खंडपीठ औरंगाबाद यांनी दिनांक ३० मार्च, २०१२ रोजी जनहित याचिका क्रमांक २७ / २०१२ सह दिवाणी अर्ज क्रमांक ३५४६ / २०१२ या न्यायालयीन दाव्यामध्ये शासनाने दिनांक २७ मार्च, २०१२ रोजी नियुक्ती केलेल्या व्यवस्थापन समितीस अंतरीम स्थगिती दिली व संस्थानचे व्यवस्थापन व कामकाज पाहणेसाठी त्रिसदस्यीय समितीची नियुक्ती केली. मा. उच्च न्यायालयाने नियुक्त केलेली त्रिसदस्यीय समिती दिनांक ३० मार्च, २०१२ पासून दिनांक २७ जुलै, २०१६ अखेर संस्थानचे दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापन पहात होती.

दरम्यानचे कालावधीत, म्हणजेच सन २०१६ - १७ या अहवाल सालात, मा. विधी व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांनी शासन निर्णय (अधिसूचना) क्रमांक सासंवि-२०११/१७५/२२/का-१६, दिनांक २८ जुलै, २०१६ अन्वये संस्थानचे दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापनासाठी मा. व्यवस्थापन समिती नियुक्ती केलेली आहे. सध्या या शासन नियुक्त मा. व्यवस्थापन समितीमार्फत संस्थानाचे दैनंदिन कामकाजाचे नियंत्रण व नियोजन पहाणेत येत आहे. याबाबतचा सविस्तर तपशील मा. व्यवस्थापन समिती या शीर्षाखाली देणेत आलेला आहे.

श्री क्षेत्र शिर्डी चे महत्व व धार्मिक रुढी परंपरा

प्रतिदिनी सुमारे ५० हजार भक्त श्री क्षेत्र शिर्डी येथे भेट देऊन, श्री साईबाबांच्या समाधीचे दर्शन घेतात. उत्सवकाळात तसेच उन्हाळी सुट्टया, दीपावली व नाताळच्या सुट्टया, गुरुवार व रविवार तसेच या दिवसांना जोडून येणाऱ्या सरकारी सुट्टया इत्यादी काळात श्री क्षेत्र शिर्डीस भेट देणाऱ्या साईभक्तांची प्रतिदिन संख्या सुमारे २ ते ३ लाखांपर्यन्त जाते. श्री क्षेत्र शिर्डी येथे विविध पवित्र स्थाने असून, साईभक्त याठिकाणी आवर्जून भेट देऊन, आपली मनोकामना पूर्ण व्हावी म्हणून श्री साईंना साकडे घालतात.

श्री क्षेत्र शिर्डी येथील दर्शनाची पवित्र स्थाने

०१. समाधी मंदिर

हे मुख्य मंदीर आहे. मंदिराची ही इमारत नागपूरचे निस्सीम साईभक्त श्री.गोपाळराव तथा बापूसाहेब बुट्टी यांनी बाबांच्या आशीर्वादाने बांधलेली आहे. “ **बुट्टी वाडा** ” या नावानेही ही वास्तू ओळखली जाते. या ठिकाणी **श्री साईबाबांची पवित्र समाधी व मूर्ती** आहे. श्री साईंच्या महासमाधीनंतर सुरु असणारे नित्यक्रम पूजा-अर्चा, आरत्या, धार्मिक उत्सव आदि या ठिकाणी नित्यनियमाने सुरु आहेत. समाधी मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम पहाटे ०४.३० ते रात्रौ १०.३० वाजेपर्यन्त सलग सुरु असतात. यामध्ये श्रींची पहाटे ०४.३० वा. काकड आरती, मंगलस्नान, दुपारी १२.०० वाजता मध्यान्ह आरती, सूर्यास्ताचे वेळी धूपारती व रात्री १०.३० वाजता शेजारती आदि नित्यक्रमांचा समावेश आहे.

तसेच, प्रत्येक गुरुवारी रात्रौ ९.१५ वाजता समाधी मंदिरातून श्री बाबांच्या पवित्र पादुका, सटका व फोटोची मिरवणूक निघून व्दारकामाई मंदिरात जाते व तेथून पालखीने चावडी मंदिरापर्यन्त जाऊन पुन्हा समाधी मंदिरात येते.

०२. गुरुस्थान मंदिर

बाबा सोळा वर्षांचे असताना ज्या ठिकाणी प्रथम दृष्टीस पडले ते हे समाधी मंदिर परिसरातील ठिकाण. बाबा हे ठिकाण त्यांच्या गुरुचे आहे, असे सांगत असत. श्री साईसच्चरित्रात उल्लेख असलेला **प्रसिध्द निंबवृक्ष (लिंब)** येथे आहे. या ठिकाणी गुरुवारी व शुक्रवारी उद (लोबान, धूप) जाळल्यास भाविकांचे दु:खपरिहार होते, असा श्री साई सच्चरित्राचा दाखला आहे.

श्री गुरुस्थान मंदिरात दैनंदिन पूजाअर्चेबरोबरच सकाळी ११.३० वाजता व सायंकाळी धूपारतीनंतर नैवेद्य दाखविला जातो. गुरुस्थान मंदिरासमोर असलेली धुनी दर गुरुवारी व शुक्रवारी पेटविली जाते. गुरुपौर्णिमा उत्सवात गुरुस्थान मंदिरात रुद्राभिषेकाची महापूजा करण्यात येते.

०३. द्वारकामाई (मशीद)

बाबा शिर्डीस आल्यापासून समाधिस्त होईपर्यंत दिर्घकाळ त्यांचे वास्तव्य सलग ६० वर्षे समाधी मंदिर परिसरात असलेल्या या व्दारकामाईत (मशीद) होते. असंख्य भक्तांना या ठिकाणी बाबांनी कृपाप्रसाद दिला. बाबा ज्या **शिळेवर** बसत असत ती येथेच आहे. शिवाय बाबांनी प्रज्वलित केलेली **पवित्र धुनी** याच ठिकाणी आजही प्रज्वलीत आहे. भक्तांच्या मनोकामना पूर्ण करण्यासाठी तसेच विविध आजार बरे करण्यासाठी बाबा याच धुनीतून उदी देत असत. आजही भक्तांना दिली जाणारी **पवित्र उदी** याच धुनीतून प्राप्त होते. बाबा येथेच स्वत: अन्न शिजवून भक्तांना वाढीत असत.

व्दारकामाई मंदिर पहाटे ०३.४५ वाजेपासून रात्रौ ९.३० वाजेपर्यन्त उघडे असते. व्दारकामाई मंदिरात दररोज सकाळी ८ वा. न्याहारीचा नैवेद्य दाखविणेत येतो. त्यानंतर सकाळी ११.३० वाजेचे दरम्यान अखंड प्रज्वलीत धुनीपुढे वैश्वदेवपूजा व श्रींचे तसबिरीची पूजा करणेत येऊन घंटानाद केला जातो. तसेच सायंकाळी धूपारतीनंतर झुणका-भाकरीचा नैवेद्य दाखविला जातो. **दर गुरुवारी** रात्री निघणाऱ्या श्रीं चे पालखीचे आगमन श्री व्दारकामाईत झालेनंतर रात्रौ ०९.१५ ते रात्रौ ०९.३० वाजेपर्यन्त भजन केले जाते.

०४. चावडी

हे ठिकाण समाधी मंदिराच्या पूर्वेला असून व्दारकामाईपासून अगदी जवळच आहे. बाबा व्दारकामाईत दिवसाआड **मुक्काम करीत असत**. तसेच प्रत्येक गुरुवारी मिरवणुकीने व्दारकमाईतून चावडीत येऊन मुक्काम करीत असत. आताही प्रत्येक गुरुवारी रात्रौ ९.१५ ते १०.०० या वेळेत समाधी मंदिरातून व्दारकामाईमार्गे चावडीकडे पालखी मिरवणूक निघत असते. या पालखीत बाबांची तसबीर, सटका व पादुका ठेवलेल्या असतात.

चावडी मंदिर पहाटे ०३.४५ वाजेपासून रात्रौ ९ वाजेपर्यन्त उघडे असते. या वेळेमध्ये दैनंदिन पूजाअर्चा केली जाते.

०५. लेंडीबाग (प्रधान बाग)

मंदीर परिसरातच असलेल्या या ठिकाणी बाबा फेरफटका मारावयास जात असत. बाबांनी स्वत: या ठिकाणी लावलेल्या पिंपळ वृक्षाशेजारी **नंदादीप** अखंडपणे तेवत ठेवलेला आहे. शिवाय येथे **श्री दत्त मंदीर** असून बाबांचा आवडता घोडा **श्यामकर्ण (श्यामसुंदर)** जवळच चिरनिद्रा घेत आहे. तसेच जवळच बाबांची **शिवडी (विहीर)** आहे. बाबांच्या वेळचे मुंबई येथील एक भक्त रावबहादूर श्री. मोरेश्वर विश्वनाथ प्रधान, यांनी लेंडीबाग खरेदी करुन साईचरणी अर्पण केली म्हणून या बागेला **" प्रधान लेंडीबाग "** असेही म्हणतात.

तसेच याच परिसरात भक्तांना श्री साई सच्चरित्राचे वाचनासाठी **पारायण कक्ष** उघडणेत आलेला आहे. या पारायण कक्षात एकाच वेळेस सुमारे ५० भक्त सेवाभावाने पारायण करु शकतात, संस्थानमार्फत या भक्तांना पारायणासाठी संस्थान प्रकाशित सर्व भाषांमधील साईचरित्र ग्रंथ उपलब्ध करुन दिले जातात.

०६. वस्तू संग्रहालय (म्युझियम)

सन २००३ मध्ये मंदीर परिसरातील दीक्षीतवाड्यात व त्या शेजारील नव्या इमारतीत वातानुकूलीत **वस्तूसंग्रहालय (म्युझियम)** तयार करणेत आलेले आहे. येथे श्रीं नी वापरलेला अंगरखा, जोडे, चिलिमा, श्रींचे महानिर्वाणानंतर त्यांना ज्या लाकडी पलंगावर स्नान घालणेत आले तो पलंग तसेच श्री साईबाबांनी हाताळलेल्या विविध वस्तु, साहित्य, छायाचित्रे इत्यादी एकत्र करुन, माहितीसह सुसूत्र पध्दतीने ठेवण्यात आलेले आहे. वस्तू संग्रहालय सर्व भक्तांसाठी सकाळी ०६ ते रात्री ०९ वाजेपर्यंन्त विनामुल्य खुले असते.

०७. इतर स्थाने

श्री साईबाबांच्या सानिध्यात राहिलेले त्यांचे परमभक्त कै. श्री तात्या पाटील कोते, कै. श्री. भाऊ महाराज कुंभार, कै. श्री. व्ही. पद्मनाभ अय्यर, कै. श्री. नानावली, कै. श्री. अब्दुलबाबा यांच्या समाध्या मंदीर परिसरातच लेंडीबागेजवळ आहेत.

०८. इतर ग्रामदेवतांची मंदिरे

संस्थान मंदीर परिसरातच **“ श्री गणेश, श्री शनी व श्री महादेव ”** या ग्रामदेवतांची मंदिरे असून संस्थान मार्फत त्यांचे नुतनीकरण करण्यात आलेले आहे. मंदीर परिसरानजीकच **“ दक्षिणमुखी श्री हनुमान मंदीर ”** असून या मंदिरातील दैनंदिन धार्मिक विधी, पूजाअर्चा संस्थानमार्फत नियमितपणे करणेत येत आहे. श्री हनुमान मंदिराचा संस्थानमार्फत जीर्णोध्दार करणेत आलेला असून तेथे प्रशस्त अशा नवीन मंदिराची रचना करण्यात आलेली आहे. या जीर्णोध्दार करण्यात आलेल्या मंदिरात श्री हनुमानाची ०५ फुट उंचीची सुंदर मुर्ती बसविणेत आलेली आहे.

०९. श्री खंडोबा मंदिर

हे मंदीर शिर्डी बसस्थानकाजवळ, श्री साईबाबा रुग्णालयाशेजारी आहे. औरंगाबाद जिल्ह्यातील धूपखेडा येथील चाँद पाटलाचे पत्नीच्या भाच्याचे लग्नाचे वऱ्हाड जेव्हां शिरडीत आले तेव्हा या मंदिराजवळील वटवृक्षातळी ते उतरले होते. या वऱ्हाडासोबत आलेले बाल फकीर जेव्हा मंदिराच्या पटांगणात सर्वांसमवेत उतरले, तेव्हा मंदिराचे पुजारी म्हाळसापती यांनी या बाल फकिराचे **“ आओ साई ”** म्हणून स्वागत केले. तेव्हांपासून त्यांचे **“ साई ”** हे नांव प्रचलित झाले.

याशिवाय शिर्डीपासून पुर्वेस ०३ किलोमीटर अंतरावर बिरेगांव बनामध्ये **“ श्री विरभद्र ”** या ग्रामदेवतेचे मंदीर आहे.

संस्थानमार्फत साजरे केले जाणारे उत्सव

०१. श्री रामनवमी उत्सव

श्री रामनवमी उत्सव श्री क्षेत्र शिर्डी येथे अत्यंत भव्य प्रमाणावर व उत्साहाने साजरा केला जातो. श्री साईबाबांचे हयातीपासून शिर्डी गावाची यात्रा म्हणून श्री रामनवमी उत्सव साजरा केला जातो. या उत्सवास देशभरातून विशेषत: मुंबई येथून हजारोंच्या संख्येने साईभक्त पदयात्रेने बाबांची पालखी घेऊन शिर्डीस येतात.

अहवाल सालात, **श्री रामनवमी उत्सव** पंचांग व तिथीप्रमाणे, **दिनांक ०३ एप्रिल, २०१७ ते दिनांक ०५ एप्रिल, २०१७ अखेर** तसेच **दिनांक २४ मार्च, २०१८ ते दिनांक २६ मार्च, २०१८** अखेर साजरा करणेत आला.

०२. श्री गुरुपौर्णिमा उत्सव

श्री गुरुपौर्णिमा उत्सवही श्री क्षेत्र शिर्डी येथे उत्साहाने साजरा केला जातो. श्री साईबाबांनी आपल्या हयातीपासून गुरूविषयी कृतज्ञता व्यक्त करण्याच्या भावनेने श्री गुरुपौर्णिमा उत्सव साजरा करणेस सुरुवात केली. या उत्सवास विशेषत: मुंबई व कोकणातील कोळी समाज व तसेच पुणे, औरंगाबाद इत्यादी ठिकाणाहून हजारो साईभक्त पदयात्रेव्दारे बाबांची पालखी घेऊन शिर्डीस येतात.

अहवाल सालात, **श्री गुरुपौर्णिमा उत्सव** पंचांग व तिथीप्रमाणे **दिनांक ०८ जुलै, २०१७ ते दिनांक १० जुलै, २०१७** अखेर साजरा करणेत आला.

०३. श्री पुण्यतिथी (विजयादशमी / दसरा) उत्सव

श्री साईबाबांचे महानिर्वाण दिनांक १५ ऑक्टोबर, १९१८ साली विजयादशमीस झाले. तेव्हांपासून त्यांचा श्री पुण्यतिथी उत्सव दरवर्षी विजयादशमीस उत्साहाने साजरा केला जातो. या पुण्यतिथी उत्सवास लाखो साईभक्त हजेरी लावतात. बाबा त्यांचे हयातीत दररोज भिक्षा मागून आणीत. त्याचे प्रतीक म्हणून या उत्सवात, मुख्य दिवशी म्हणजे विजयादशमीचे दिवशी सकाळी गांवातून भिक्षा झोळी कार्यक्रम आयोजित केला जातो. या कार्यक्रमात मा.व्यवस्थापन समितीच्या सदस्यांसह, ग्रामस्थ व साईभक्तही सहभागी होतात. याचदिवशी समाधी मंदिरात **आराधना विधी (श्राध्दविधी)** केला जातो.

अहवाल सालात, **श्री पुण्यतिथी (विजयादशमी) उत्सव** पंचांग व तिथीप्रमाणे **दिनांक २९ सप्टेंबर, २०१७ ते दिनांक ०२ ऑक्टोबर, २०१७** अखेर साजरा करणेत आला.

श्री साईबाबांचे हयातीपासून व त्यानंतर आजतागायत वरील तीन उत्सव मोठया उत्साहात साजरे केले जातात. या तीनही उत्सवांच्या निमंत्रण-कार्यक्रम पत्रिका व उदीप्रसाद भक्तमंडळाच्या सभासदांना पाठविणेत येतो.

मा. व्यवस्थापन समितीचे मार्गदर्शन व नियंत्रणाखाली, उपरोक्त उत्सवांसह अहवाल सालात, गुढीपाडवा, रंगपंचमी, गोकुळअष्टमी, महाशिवरात्र, श्री दत्त जयंती, कोजागिरी पौर्णिमा, आषाढी / कार्तिकी एकादशी इत्यादी सण-उत्सव रुढी परंपरेनुसार, धार्मिक रिती-रिवाजानुसार मोठया उत्साहात साजरे करण्यात आले.

याव्यतिरिक्त साईभक्तांसाठी देणगी मुल्य आकारुन, स्वतंत्र कक्षामध्ये दररोज सकाळी श्री साईसत्यव्रत (सत्यनारायण) पुजा व अभिषेक पुजा पार पाडल्या जातात, या दैनंदिन उपक्रमात साईभक्त मोठया प्रमाणावर सहभागी होतात.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्थेच्या व्यवस्थापनाखाली असलेल्या सर्व मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम, पूजा-अर्चा, आरत्या आदि बाबी मंदिर विभागामार्फत नित्यनियमाने, अखंडीतपणे पार पाडल्या जातात.

मा. व्यवस्थापन समिती

सन २०१७-१८ या अहवाल सालात, मा. विधी व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांनी शासन निर्णय (अधिसूचना) क्रमांक सासंवि-२०११/१७५/२२/का-१६, **दिनांक २८ जुलै, २०१६** अन्वये संस्थानाचे दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापनासाठी खालीलप्रमाणे मा. व्यवस्थापन समिती गठीत केलेली आहे.

मा. व्यवस्थापन समिती		
अ.नं.	**सदस्याचे नांव**	**पद**
०१	**श्री. सुरेश काशिनाथ हावरे**	**अध्यक्ष**
०२	**श्री. चंद्रशेखर लक्ष्मणराव कदम**	**उपाध्यक्ष**
०३	**डॉ. मनिषा शामसुंदर कायंदे**	**सदस्य**
०४	**श्री. सचिन भागवत तांबे**	**सदस्य** दिनांक १०/०७ /२०१७ अखेर (राजीनामा)
०५	**ॲड. मोहन मोतीराम जयकर**	**सदस्य**
०६	**श्री. प्रताप सखाहरी भोसले**	**सदस्य**
०७	**डॉ. राजेंद्र राजाबली सिंग**	**सदस्य**
०८	**श्री. भाऊसाहेब राजाराम वाकचौरे**	**सदस्य**
०९	**श्री. बिपिनदादा शंकरराव कोल्हे**	**सदस्य**
१०	**श्री. रविंद्र गजाजन मिर्लेकर**	**सदस्य**
११	**श्री. अमोल गजानन किर्तीकर**	**सदस्य**
१२	**सौ. योगिताताई अभय शेळके पाटील** अध्यक्ष, शिर्डी नगरपंचायत, शिर्डी	**पदसिध्द सदस्य** दि. २८ डिसेंबर, २०१६ पासून

अहवाल सालात, मा. व्यवस्थापन समितीच्या **एकूण १३ सर्वसाधारण सभा** झालेल्या आहेत.

छानननी समिती

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी अधिनियम, २००४ मधील कलम २१ (२) च्या परंतुकानुसार मा. विधी व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचेकडील शासन निर्णय क्रमांक सासंवि-१०१६/१३१४/प्र.क्र.१६५/का.१६, दिनांक ०५ जानेवारी, २०१७ अन्वये खालीलप्रमाणे **छानननी समिती** गठीत करणेत आलेली आहे.

मा. छानननी समिती		
अ.नं.	**सदस्याचे नांव**	**पद**
०१	**जस्टिस श्री. के. यु. चांदिवाल, माजी न्यायमूर्ती, उच्च न्यायालय, मुंबई**	**अध्यक्ष, छानननी समिती**
०२	**श्री. सुरेश काशिनाथ हावरे**	**सदस्य**
०३	**श्री. चंद्रशेखर लक्ष्मणराव कदम**	**सदस्य**

अहवाल सालात, छानननी समितीच्या **एकूण ०४ सभा** झालेल्या आहेत.

स्थानिक उपसमिती

मा. व्यवस्थापन समितीस कामकाजात सहाय्य होणेसाठी, मा. व्यवस्थापन समितीचे दिनांक १६ ऑगष्ट, २०१६ रोजीचे सभेतील **निर्णय क्रमांक ५६५** अन्वये खालीलप्रमाणे **स्थानिक उपसमिती** गठीत करणेत आलेली आहे.

मा. स्थानिक उपसमिती		
अ.नं.	**सदस्याचे नांव**	**पद**
०१	**श्री. चंद्रशेखर लक्ष्मणराव कदम**	**अध्यक्ष, स्थानिक उपसमिती**
०२	**श्री. सचिन भागवत तांबे**	**सदस्य दिनांक १०/०७ /२०१७ अखेर**
०३	**श्री. प्रताप सखाहरी भोसले**	**सदस्य**
०४	**श्री. भाऊसाहेब राजाराम वाकचौरे**	**सदस्य**
०५	**श्री. बिपिनदादा शंकरराव कोल्हे**	**सदस्य**
०६	**सौ. योगितातार्इ अभय शेळके पाटील**	**सदस्य**

अहवाल सालात, स्थानिक उपसमितीच्या **एकूण १८ सभा** झालेल्या आहेत.

रुग्णालय उपसमिती

मा. व्यवस्थापन समितीस कामकाजात सहाय्य होणेसाठी, मा. व्यवस्थापन समितीचे दिनांक १६ ऑगष्ट, २०१६ रोजीचे सभेतील **निर्णय क्रमांक ५६५** अन्वये खालीलप्रमाणे **रुग्णालय उपसमिती** गठीत करणेत आलेली आहे.

मा. रुग्णालय उपसमिती		
अ.नं.	सदस्याचे नांव	पद
०१	श्री. चंद्रशेखर लक्ष्मणराव कदम	अध्यक्ष, रुग्णालय उपसमिती
०२	श्री. सचिन भागवत तांबे	सदस्य दिनांक १०/०७/२०१७ अखेर
०३	ॲड. मोहन मोतीराम जयकर	सदस्य
०४	श्री. भाऊसाहेब राजाराम वाकचौरे	सदस्य
०५	श्री. बिपिनदादा शंकरराव कोल्हे	सदस्य

अहवाल सालात, रुग्णालय उपसमितीच्या **एकूण ०१ सभा** झाली आहे.

खरेदी उपसमिती

मा. व्यवस्थापन समितीस कामकाजात सहाय्य होणेसाठी, मा. व्यवस्थापन समितीचे दिनांक २५ फेब्रुवारी, २०१७ रोजीचे सभेतील **निर्णय क्रमांक २१** अन्वये खालीलप्रमाणे संस्थान आस्थापनेवरील वरिष्ठ - कनिष्ठ अधिकारी यांची **खरेदी उपसमिती** गठीत करणेत आलेली आहे.

मा. खरेदी उपसमिती		
अ.नं.	सदस्याचे नांव	पद
०१	मुख्य कार्यकारी अधिकारी	अध्यक्ष, खरेदी उपसमिती
०२	उपकार्यकारी अधिकारी	सदस्य
०३	मुख्य लेखाधिकारी / सर्व प्रशासकीय अधिकारी	सदस्य
०४	संबंधित विभागाचे अधिक्षक / प्रभारी अधिक्षक / विभागप्रमुख	सदस्य सचिव

अहवाल सालात, खरेदी उपसमितीच्या **एकूण ३४ सभा** झालेल्या आहेत.

सन २०१७-२०१८ या अहवाल सालात, उपरोक्त नमुद केलेप्रमाणे मा. व्यवस्थापन समिती, छाननी समिती, मा. स्थानिक उपसमिती, रुग्णालय उपसमिती आदि कार्यरत असणारे समित्यांनी घेतलेले निर्णय तसेच त्यांचे मार्गदर्शनानुसार संस्थानचे दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापन करणेत आले आहे / करणेत येत आहे.

विश्वस्तव्यवस्थेची कर्तव्ये व अधिकार

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था शिर्डी अधिनियम, २००४ मधील कलम १७(२) तसेच (सुधारीत) कलम २१ (१) व (२) अन्वये विश्वस्तनिधीच्या विनियोगासाठी विश्वस्तव्यवस्थेचे ध्येय, उद्देश व कार्याविषयी सविस्तरपणे विवेचन करण्यात आलेले आहे. या प्रमुख कर्तव्ये व अधिकाराबाबत थोडक्यात गोषवारा पुढील प्रमाणे :

(१) विश्वस्तव्यवस्थेच्या मालमत्तेची देखभाल, व्यवस्थापन व प्रशासन पाहणे. मंदिरामध्ये रुढी व प्रथेनुसार धार्मिक विधी, पूजा-अर्चा, समारंभ व उत्सव आयोजित करण्यासाठी आणि पार पाडण्यासाठी योग्य ती व्यवस्था करणे. भक्तगणांना आवश्यक त्या सोयी व सुविधा उपलब्ध करुन देणे. श्री साईबाबांचे शिकवणुकीचा प्रचार करणे, अन्नछत्र चालविणे, भक्तांचे निवासासाठी व उपयोगासाठी विश्रामगृहे बांधणे व त्याची देखभाल करणे. या अधिनियमान्वये विश्वस्तव्यवस्थेचा कारभार ज्या प्रयोजनार्थ चालवावयाचा आहे, ती उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी विश्वस्तव्यवस्थेचे उत्पन्न कामी लावणे, ही समितीची कर्तव्ये असतील.

(२) विश्वस्तव्यवस्थेच्या मालमत्तांचा विकास करण्याच्या व योजना राबविण्याच्या प्रयोजनासाठी, तसेच विश्वस्तव्यवस्थेची उद्दिष्टे व प्रयोजने पार पाडण्यासाठी आवश्यक त्या स्थावर किंवा जंगम मालमत्ता संपादित करील किंवा खरेदी करील.

(३) श्री साईबाबांचे जीवन, त्यांचे कार्य, त्यांच्या लीला व त्यांची शिकवण या बाबतच्या उपयुक्त माहितीचा प्रचार व प्रसार करील आणि श्री साई साहित्य ग्रंथालय चालवील व त्याचा विस्तार करील.

(४) श्री साईबाबांच्या भक्तांमध्ये बंधुभाव, एकता, श्रध्दा आणि समता या भावना वाढीस लावणारे उपक्रम अथवा कार्यक्रम आयोजित करील किंवा हाती घेईल.

(५) सर्व प्रकारच्या धर्मनिरपेक्ष शिक्षणास चालना देईल किंवा तसे करण्यास सहाय्य करील तसेच, शिरडी येथे वा अन्य ठिकाणी, शैक्षणिक संस्था स्थापन करील.

(६) मानवजातीचे कल्याण करणाऱ्या किंवा मानवाला आपत्तीमध्ये सहाय्य करणाऱ्या अन्य कोणत्याही उदात्त कार्यास चालना देईल.

(७) या अधिनियमाच्या तरतुदींस अधीन राहून, समितीला अधिनियमाखाली आपली कर्तव्ये व कामे पार पाडण्यासाठी आवश्यक ते सर्व अधिकार असतील.

प्रशासकीय कामकाज

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था शिर्डी, अधिनियम २००४ मधील कलम १३ अन्वये, महाराष्ट्र शासनाकडून विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन प्रशासनाचे कामकाज पाहणेसाठी कार्यकारी अधिकारी या पदावर अधिनियमात असलेल्या तरतूदीनुसार राज्य सरकारच्या सेवेमधील उप-जिल्हाधिकाऱ्याच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जा नसलेले अधिका-याची प्रतिनियुक्तीने नेमणूक करणेत येत असे.

दरम्यानचे कालावधीत, मा. उच्च न्यायालय, मुंबई खंडपीठ औरंगाबाद मध्ये दाखल करणेत आलेल्या जनहित याचिका क्रमांक १८/२०११ मधील दिवाणी अर्ज क्रमांक १२२४० / २०१३ वरील मा. न्यायालयाचे आदेशानुसार, संस्थान आस्थापनेवरील **कार्यकारी अधिकारी** या पदावर सामान्य प्रशासन विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचेकडील शासन निर्णय क्रमांक अ.शा.प्र./क्र.एईओ-१११७/५/२०१७, दिनांक ०८ मार्च, २०१७ रोजीचे आदेशाने, **भारतीय प्रशासन सेवेतील** अधिका-याची प्रतिनियुक्तीने नेमणूक करणेत आलेली आहे.

त्यानंतर, मा. विधी व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन या विभागाकडील सन २०१७ चा सुधारणा अध्यादेश क्रमांक १२, दिनांक १३ जुलै, २०१७ अन्वये, श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी चे प्रशासन प्रमुख असलेल्या कार्यकारी अधिकारी या पदाचे नामाभिधान **“ मुख्य कार्यकारी अधिकारी ”** असे करणेत आले आहे.

अहवाल सालात, मा. महाराष्ट्र शासनाकडून प्रतिनियुक्तीने नियुक्त करणेत आलेल्या, **श्रीमती रुबल प्रखेर अग्रवाल, भारतीय प्रशासन सेवा (IAS)** या संस्थानचे प्रशासन प्रमुख असलेल्या **“ मुख्य कार्यकारी अधिकारी ”** या पदावर दिनांक ०९ मार्च, २०१७ पासून कार्यरत आहेत. त्या संस्थानचे दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापन व नियंत्रण करीत आहेत / पाहत आहेत.

उपकार्यकारी अधिकारी

संस्थानचे वाढते कामकाजाचे स्वरुप पहातां, तत्कालीन कार्यकारी अधिकारी (सध्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी) यांचे सहाय्यासाठी व संस्थानाचे दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापनासाठी व नियंत्रणासाठी मा. विधी व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचेकडील दिनांक १८ मार्च, २००९ रोजीचे आदेशान्वये **उपकार्यकारी अधिकारी** हे तहसीलदार संवर्गातील पद निर्माण करणेत आलेले आहे.

अहवाल सालात, मा. महाराष्ट्र शासनाकडून प्रतिनियुक्तीने नियुक्त करणेत आलेल्या, **डॉ. संदिप बाळासाहेब आहेर (तहसिलदार)** यांनी **उपकार्यकारी अधिकारी** या पदाचे कामकाज पाहिले आहे.

मा. महाराष्ट्र शासनामार्फत संस्थान आस्थापनेवर प्रतिनियुक्तीने असणारे इतर अधिकारी

(अ) संस्थान आस्थापनेवरील लेखा शाखा व संरक्षण विभाग या महत्वाचे व संवेदनशील असणारे विभागाचे दैनंदिन कामकाजाचे प्रभावी नियोजन व नियंत्रण व्हावे म्हणून मा. महाराष्ट्र शासनामार्फत या विभागाचे प्रमुख म्हणून खाली नमूद केलेल्या अधिका-यांची संस्थान आस्थापनेवर प्रतिनियुक्तीने नियुक्ती करणेत आलेली आहे.

अ.नं.	प्रतिनियुक्तीने नियुक्त करणेत आलेल्या अधिका-याचे नांव व शासकीय पदनाम / विभाग	संस्थान आस्थापनेवरील पदनाम व विभागाचे नांव	संस्थान सेवेत हजर झाल्याचा दिनांक
०१	श्री. बाबासाहेब बाळकृष्ण घोरपडे सहाय्यक संचालक, महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा, महाराष्ट्र राज्य	मुख्य लेखाधिकारी, लेखाशाखा	दि. ११ जुलै, २०१६
०२	श्री. मधुकर लक्ष्मण गंगावणे पोलिस उपनिरिक्षक, गृह विभाग, महाराष्ट्र राज्य	संरक्षण विभाग प्रमुख, संरक्षण विभाग	दि. ०३ एप्रिल, २०१५

(ब) **श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सव** हा दिनांक ०१ ऑक्टोबर, २०१७ ते दिनांक १८ ऑक्टोबर, २०१८ या कालावधीत साजरा करणेत येत आहे. या शताब्दी वर्षाचे निमित्ताने संस्थान व्यवस्थापनामार्फत भक्तांना उपलब्ध करुन द्यावयाचे मुलभूत सेवा-सुविधा, विविध धार्मिक, सांस्कृतिक व सामाजिक कार्यक्रमाचे नियोजन व नियंत्रण, बांधकाम विकास प्रकल्प इ. विकसनशील कामांसाठी मा. विधी व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचेकडील शासन निर्णय क्रमांक सासंवि-२०१६ / ४०९ / प्र. क्र. ६६ / का.१६, दिनांक ३० मे, २०१७ अन्वये खाली नमूद केलेल्या अधिका-यांची प्रतिनियुक्तीने संस्थान आस्थापनेवर नियुक्ती करणेत आलेली आहे.

अ.नं.	प्रतिनियुक्तीने नियुक्त करणेत आलेल्या अधिका-याचे नांव व शासकीय पदनाम / विभाग	संस्थान आस्थापनेवरील विभागाचे नांव	संस्थान सेवेत हजर झाल्याचा दिनांक
०१	श्री. रवि सतिष घुले कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र राज्य	कार्यकारी अभियंता, बांधकाम विभाग (स्वतंत्र)	दि. २९ जून, २०१७
०२	श्री. प्रदिप माणिकराव मुरंबीकर जिल्हा शल्यचिकित्सक, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महाराष्ट्र राज्य	जिल्हा शल्य चिकित्सक रुग्णालये विभाग	दि. २७ नोव्हें., २०१७
०३	श्री. धनंजय सुकदेव निकम उप जिल्हाधिकारी, महसूल व वन विभाग, महाराष्ट्र राज्य	उप जिल्हाधिकारी , सामान्य प्रशासन विभाग	दि. १२ जुलै, २०१७
०४	श्री. मनोज रघुनाथ घोडे पाटील उप जिल्हाधिकारी, महसूल व वन विभाग, महाराष्ट्र राज्य	उप जिल्हाधिकारी, सामान्य प्रशासन विभाग	दि. १३ जुलै, २०१७
०५	श्री. आनंद अप्पासाहेब भोईटे उपविभागीय पोलिस अधिकारी, गृह विभाग, महाराष्ट्र राज्य	पोलिस उपअधिक्षक, संरक्षण विभाग	दि. ०९ नोव्हें., २०१७
०६	श्री. चेतन प्रभाकर खैरनार उप अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र राज्य	उप अभियंता, बांधकाम विभाग (स्वतंत्र)	दि. ०८ ऑगष्ट, २०१७
०७	श्री. रविंद्र वामन भामरे उप अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र राज्य	उप अभियंता, बांधकाम विभाग (स्वतंत्र)	दि. २६ जुलै, २०१७

प्रशासनाची रचना

मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या मार्गदर्शन-तथा-नियंत्रणाखाली, उपजिल्हाधिकारी, उपकार्यकारी अधिकारी, प्रशासकीय अधिकारी, विभागप्रमुख व इतर कर्मचारी हे विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन कार्यालयीन कामकाज सुरळीतरित्या पार पाडीत आहेत.

विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन कामकाजाचे सुसुत्रीकरण व्हावे यासाठी कामाचे स्वरुपानुसार व कामकाजात सरळता, सुलभता यावी या दृष्टीने व भक्तांच्या सोयी-सुविधेशी निगडीत कामांच्या दृष्टीने विविध विभागांची रचना केलेली आहे. सध्या खालीलप्रमाणे विभाग कार्यरत असून त्यांचेमार्फत खाली नमूद केल्याप्रमाणे सेवा देणेत येत आहेत.

(अ) संस्थानचे दैनंदिन कामकाज पार पाडणेसाठी कार्यरत असणारे विभाग

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा तपशील
०१	सामान्य प्रशासन शाखा	कार्यासन १ - आस्थापना - कर्मचारीविषयक सर्व प्रशासकीय कामे. कार्यासन ५ - उत्सव व इतर सामाजिक, धार्मिक कार्यक्रम कामकाज कार्यासन ६ - कर्मचारी पाल्य शैक्षणिक शुल्क परतावा कार्यासन ८ - भक्तमंडळ सभासद विषयक कामकाज. कार्यासन ९ - आवक पत्रव्यवहाराविषयक कामकाज कार्यासन १० (अ/ब/क) - कर्मचारी पगारबिले व त्यासंबंधीत इतर कामकाज. कार्यासन ११ - जावक पत्रव्यवहाराविषयक कामकाज कार्यासन १२ - टंकलेखन / झेरॉक्स विभाग कार्यासन (शिस्त) – कर्मचारी गैरशिस्तवर्तनाबाबत कामकाज
०२	मागासवर्ग कक्ष	संस्थान आस्थापनेवरील अधिकारी-कर्मचारी यांची १०० बिंदू नामावली, कर्मचारी आरक्षणानुसार नेमणूका-पदोन्नती साखळी निश्चित करणे आदि कामकाज पहाणे.
०३	विधी विभाग (कार्यासन २)	संस्थानसंबंधित सर्व प्रकारचे विधी व न्यायालयीनविषयक काम पाहणे.
०४	सभाकामकाज विभाग (कार्यासन ४)	मा. व्यवस्थापन समितीसह अधिनियमातील तरतुदीनुसार स्थापन करणेत आलेल्या विविध समित्या यांचे सभा कामकाज विषयक काम पाहणे.
०५	कामगार विभाग (कार्यासन ७अ)	संस्थान आस्थापनेवर काम करणाऱ्या कर्मचारी रजा, सुट्ट्या, शिस्त, गैरवर्तन, दंड, खातेनिहाय चौकशी व न्यायालय विषयक काम पाहणे.
०६	जनसंपर्क विभाग (कार्यासन १३)	साईभक्तांना श्रीं चे दर्शन विनासायास व सुलभ रितीने व्हावे म्हणून सोयी-सुविधा देणेकामी कामकाज, मान्यवरांच्या शिर्डी भेटीविषयक कामकाज, संस्थान विषयक माहिती व प्रसिध्दी विषयक काम पाहणे.

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा तपशील
०७	अ) लेखाशाखा	रोख, मनिऑर्डर, चेक/डी.डी. वस्तु रुपाने देणग्या स्विकारणे, दक्षिणापेटया मोजणी, सोने, चांदी, कापड देणगी, पुरवठादारांची बिले आदा करणे, सर्व हिशोब ठेवणे, गुंतवणूक नियोजन करणे इ.
	ब) अंतर्गत लेखापरिक्षण कक्ष	संस्थान चल-अचल मालमत्तेची पडताळणी व जुळवणी विषयक कामे करणे, लेखापरिक्षणास सहाय्य करणे इ.
	क) आर्थिक अनुदान कक्ष	अधिनियमातील तरतुदीनुसार आर्थिक अनुदान आदा करणे.
०८	मालमत्ता विभाग	संस्थान मालकीचे जंगम व स्थावर मालमत्तेचे जतन व संरक्षण करणे, संस्थान व्यवस्थापनासाठी विकास कामांचे दृष्टीने आवश्यक जमिनीचे संपादन करणे, जमीन महसूल विषयक बाबींमध्ये सुसुत्रीकरण करुन जमीन महसुल विषयक कामे पहाणे.
०९	अभिलेख कक्ष	संस्थानकडील जुन्या वस्तुंचा लिलाव करणे व संस्थानमधील अ,ब,क,ड प्रकारचे रेकॉर्ड ठेवणे व जतन करणे.
१०	माहिती तंत्रज्ञान विभाग	सॉफ्टवेअर, हार्डवेअर डेव्हलपमेंट, मेंन्टेनन्स व नेटवर्कींग, वेबसाईट डेव्हलपमेंट बाबतची सर्व कामे, संस्थानविषयक माहितीबरोबरच श्री साईंचे जीवनावरील प्रकाशने वेबसाईटवर उपलब्ध करुन देणे.
११	मंदीर विभाग	श्रींची दैनंदिन पुजा अर्चा (अभिषेक पूजा, श्री साई सत्यव्रत पूजा), श्री साईंच्या सर्व आरत्या, दर्शनास येणाऱ्या भक्तांना सुलभतेने दर्शन उपलब्ध होईल याची तजवीज करणे, श्रींचे रामनवमी, गुरुपौर्णिमा, पुण्यतिथी (दसरा) व इतर उत्सव साजरे करणे.
१२	प्रकाशने विभाग	श्रींचे संस्थान प्रकाशित वेगवेगळे फोटो, त्यांचे वेगवेगळया भाषेतील चरित्र , पोथी, दैनंदिनी,दिनदर्शिका यांचे छपाईचे संबंधीत सर्व कामे पहाणे व भक्तांना विक्री करीता उपलब्ध करणे.
१३	आरोग्य विभाग	मंदीर,निवासस्थाने व इतर परिसर ई. ठिकाणी स्वच्छता व इतर तद्रुषंगिक कामे.
१४	संरक्षण विभाग	मंदीर परिसर,निवासस्थान,प्रसादालय व इतर ठिकाणी भक्तांचे व संस्थान मालमत्तेचे संरक्षण व्यवस्था व भक्तांची सुलभ दर्शन व्यवस्था करणे.
१५	फायर अॅण्ड सेफ्टी विभाग	मंदिर, मंदिर व संस्थान परिसरातील संस्थान मालकीचे चल-अचल संपत्तीचे आग, नैसर्गिक आपत्तीपासून संरक्षण करणे, त्यासाठी उपाययोजना करणे, अग्नीशमन यंत्रणा कार्यान्वीत ठेवणे आदि.
१६	बांधकाम विभाग	मंदीर, दर्शनलाईन, निवासस्थाने, उपहारगृहे, प्रसादालय, रुग्णालय, शैक्षणिक संकुल इत्यादी संस्थान इमारती व मालमत्तेची निगा, दुरुस्ती देखभाल, आवश्यक ती नविन बांधकामे करणे, विविध विकास प्रकल्पांसाठी जमिनींची खरेदी / भूसंपादन करणे, जमिनीविषयक बाबी हाताळणे.
१७	पाणी पुरवठा विभाग	भक्त, रुग्णालय,निवासस्थान,प्रसादालय व संस्थान सर्व कार्यालये व इतर ठिकाणी स्वच्छ व निर्जंतुक पाण्याचा पुरवठा करणे.
१८	बगीचा विभाग	मंदीर व परिसरात फुलझाडे, वृक्ष तसेच श्रींचेसाठी हार व त्यासाठी लागणारी फुले यांचे संगोपन करणे व बगीचा विषयक कामे करणे, विविध उत्सवात व कार्यक्रमप्रसंगी फुलांची सजावट करणे.
१९	विद्युत विभाग	मंदीर परिसर, दर्शन रांगा, निवासस्थाने, प्रसादालय, रुग्णालये व इतर परिसर या सर्व ठिकाणी विद्युत पुरवठा सुरळीत चालू ठेवणे, उत्सव व इतर कार्यक्रम प्रसंगी विद्युत रोषणाई करणे.

२०	मेकॅनिकल विभाग	विविध विभागांकडे असलेले वातानुकूलिन यंत्रे, प्रसादालयाकडील यंत्रसामुग्री, गॅस प्लॅन्ट व इतर यंत्रसामुग्रीचे देखभाल-दुरुस्तीसह इतर अनुषंगिक कामकाज पहाणे.
अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा तपशील
२१	ध्वनीक्षेपण विभाग	मंदीरात होणाऱ्या दैनंदिन आरत्या, भजने व विविध कार्यक्रम यासाठी ध्वनीक्षेपण व्यवस्था, संस्थान आयोजित कार्यक्रमांचे छायाचित्रे काढणे, कार्यक्रमांचे रेकॉडींग व प्रसारण करणे यासंबंधी कामे.
२२	सीसीटीव्ही कंट्रोल सेल	मंदिर व मदिर परिसराची दहशतवादी कृत्यांपासून रक्षण व्हावे म्हणून कार्यान्वीत करणेत आलेल्या सीसीटीव्ही यंत्रणेचे नियंत्रण करणे व अंतर्गत व बहिर्गत सुरक्षा विभागांशी समन्वय साधून सीसीटीव्ही यंत्रणा कार्यरत ठेवणे.
२३	साईबाबा भक्तनिवासस्थान विभाग	भक्तांना विनासायास व सुलभतेने माफक दरात निवासस्थाने सुविधा उपलब्ध व्हावी म्हणून सदरहू स्वतंत्र ०५ निवासस्थाने विभाग हे २४ तास कार्यरत आहेत. या निवासस्थानांमधील निवासी खोल्या भक्तांना ऑनलाईनद्वारे तसेच समक्ष येणारे भक्तांना प्रथम येणा-यास प्रथम प्राधान्य तत्वावर उपलब्ध करुन दिल्या जातात.
२४	साईप्रसाद निवासस्थान विभाग	
२५	व्दारावती निवासस्थान विभाग	
२६	साईआश्रम भक्तनिवास	
२७	साई धर्मशाळा	
२८	प्रसादालय विभाग	भक्तांना सकाळी १० ते रात्रौ १० पर्यंत प्रसाद भोजनाची व्यवस्था करणे.
२९	कॅन्टीन विभाग	भक्तांसाठी चहा, कॉफी, दुध, पॅकेज्ड ड्रिंकिंग वॉटर, लाडु प्रसाद, बुंदी प्रसाद व नाष्टा पाकिटे उपलब्ध करुन देणे.
३०	लाडू व बर्फी प्रसाद निर्मिती विभाग	साईभक्तांकरीता प्रसाद रुपाने उपलब्ध करुन द्यावयाचे लाडू निर्मितीचे संपूर्ण प्रक्रियेवर एकसंघ नियंत्रण व देखरेख ठेवून, भक्तांना विनासायास व सुलभ रितीने लाडू प्रसाद / बुंदी प्रसाद उपलब्ध करुन देणे.
३१	खरेदी विभाग	प्रसादालयात प्रसादभोजन व कॅन्टीन विभाग या विभागासाठी आवश्यक असणाऱ्या मालांची खरेदी व तसेच संस्थानचे इतर कार्यालयास दुरुस्ती देखभालीसाठी लागणाऱ्या वस्तु व स्टेशनरी विषयक खरेदीचे कामे करणे.
३२	भांडार विभाग	विविध कार्यालयासाठी कामाच्या दृष्टिने खरेदी केलेल्या मालाची नोंद / साठा घेऊन मागणी पत्रकानुसार विविध विभागांना माल पुरविणे.
३३	वाहन विभाग	श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान विभाग या ठिकाणाहून दर्शनासाठी मंदिर परिसरापर्यन्त, प्रसाद भोजनासाठी श्री साईप्रसादालय विभागापर्यन्त भक्तांची मोफत ने-आण करणे, नगरसूल व साईनगर शिर्डी रेल्वेस्टेशन येथून भक्तांची ने-आण करणे. रुग्णालयासाठी ॲम्बुलन्स, शैक्षणिक संकुलासाठी स्कुल बस व कार्यालयीन कामकाजासाठी वाहने पुरविणे, वाहनांची दुरुस्ती देखभाल करणे इत्यादी.
३४	मुंबई कार्यालय	दादर, मुंबई येथे विश्वस्तव्यवस्थेच्या स्व:मालकीचे "साईनिकेतन" इमारतीत सुरु आहे. साईलिला मासिक छपाई व वितरण विषयक कामे, देणग्या स्विकारणे, मंत्रालयासंबंधातील कामे करणे आदि.

(ब) संस्थान संचलित इतर उपक्रमांतर्गत शैक्षणिक संकुल

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा तपशील
३५	श्री साईबाबा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, शिर्डी.	औद्योगिक प्रशिक्षण केंद्रामध्ये विद्यार्थी - विद्यार्थिनींना विविध प्रकारचे व्यवसाय आधारित १२ तांत्रिक अभ्यासक्रमांचे शिक्षण दिले जाते.
३६	श्री साईबाबा इंग्लिश मिडीअम स्कुल, शिर्डी.	इंग्लिश मिडीअम स्कुलमध्ये विद्यार्थी - विद्यार्थिनींना ज्युनिअर के.जी. ते इयत्ता १० वी पर्यत इंग्रजी माध्यमातून शिक्षण दिले जाते.
३७	श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदीर व कनिष्ठ महाविद्यालय, शिर्डी	कन्या विद्या मंदीर मध्ये इयत्ता ५ वी ते इयता १० वी पर्यत विद्यार्थिनींना मोफत शिक्षण दिले जाते.

		कनिष्ठ महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी - विद्यार्थिनींना कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेचे शिक्षण दिले जाते.

(क) संस्थान संचलित इतर उपक्रमांतर्गत रुग्णालये

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा तपशील
३८	श्री साईनाथ रुग्णालय, शिर्डी (३०० खाटांचे)	आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल रुग्णांबरोबरच उपचारांची गरज असलेल्या रुग्णांना विनामुल्य वैद्यकीय सेवा देणे, विहीत नियमाप्रमाणे आर्थिक वैद्यकीय अनुदान देणे आदि.
३९	श्री साईबाबा सुपर स्पेशालिटी हॉस्पीटल, शिर्डी. (२५५ खाटांचे)	माफक दरात वैद्यकीय सेवा देणे, आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू रुग्णांना विनामुल्य वैद्यकीय सेवा देणे, विहीत नियमानुसार शासकीय आर्थिक सवलत योजनांचा रुग्णांना लाभ देणे आदि.

मा. विधी व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचेमार्फत संस्थान कर्मचाऱ्यांचा विभागवार व वेतनश्रेणीनिहाय **४८२६ कर्मचारी संख्येचा** पदनिहाय सर्वसमावेशक आकृतीबंध मंजूर असून, या आकृतीबंधानुसार, संस्थानची पदनिहाय व वेतनश्रेणीनिहाय **स्थायी कर्मचारी संख्या २९०८** व **कंत्राटी कर्मचारी संख्या १९१८** मंजूर करण्यात आलेली आहे.

अहवाल सालात, विश्वस्तव्यवस्थेच्या आस्थापनेवर, **दिनांक ३१ मार्च, २०१८** अखेर मुख्य कार्यकारी अधिकारी व इतर पदांवर मा. महाराष्ट्र शासनाकडून प्रतिनियुक्तीवर आलेल्या **११** अधिकाऱ्यांसह, संस्थान सेवेतील प्रशासकीय अधिकारी, विभागप्रमुख यांचेसह विविध श्रेणीतील **एकूण २०३७ स्थायी कर्मचारी** सेवेत आहेत.

संस्थान कर्मचा-यांना देणेत येणा-या सोयी-सुविधा

संस्थान आस्थापनेवरील सर्व स्थायी कर्मचाऱ्यांना खालीलप्रमाणे वेतन व इतर सुविधा देणेत येतात :

*** महाराष्ट्र शासनाने लागू केलेल्या सहाव्या वेतन आयोगाप्रमाणे वेतन व भत्ते.**

*** दिपावली सानुग्रह अनुदान.**

*** मोफत वैद्यकीय सेवा.**

*** गृहकर्जावरील व्याजावर ५० टक्के अनुदान.**

*** ग्रुप ग्रॅच्युइटी.**

*** पाल्यांचा शैक्षणिक शुल्क परतावा.**

*** अद्ययावत निवासस्थाने.**

*** कामगार नुकसान भरपाई कायद्यांतर्गत समूह विमा.**

याशिवाय, श्री साईभक्तांच्या वाढत्या गर्दीमुळे त्यांना आवश्यक मूलभूत सोयी-सुविधा (प्रसाद भोजन, निवास, सुरक्षा, वीज-पाणी इत्यादी) उपलब्ध करुन देणेसाठी संस्थान आस्थापनेवरील विविध विभागांना कामाचे सोयीनुसार, बाह्य एजन्सी / ठेकेदारांमार्फत कुशल-अकुशल कंत्राटी कर्मचारी तसेच सुरक्षेसाठी सुरक्षा कर्मचारी व माजी सैनिक कंत्राटी सुरक्षा कर्मचारी मनुष्यबळ उपलब्ध करुन दिले जात आहे.

त्याचा गत ०३ वर्षाचा गोषवारा खालीलप्रमाणे -

अ.नं.	वर्ष	कंत्राटी (अस्थायी मनुष्यबळ) कर्मचारी			
		कुशल कंत्राटी कर्मचारी	अकुशल कंत्राटी कर्मचारी	कंत्राटी सुरक्षा कर्मचारी (कुशल + अकुशल)	एकूण
०१	सन २०१५-२०१६	५५३	१०२०	७५१	**२३२४**
०२	सन २०१६-२०१७	६४२	११४५	८०८	**२५९५**
०३	**सन २०१७-२०१८**	**६४०**	**११४२**	**८३४**	**२६१६**

बाह्य एजन्सी / ठेकेदारामार्फत पुरविण्यात येणा-या कंत्राटी कर्मचा-यांना किमान वेतन कायद्यानुसार मंजूर असलेल्या किमान वेतनात ४० टक्के वाढ करुन वेतन आदा करणेत येत आहे. या व्यतिरिक्त या कंत्राटी कर्मचा-यास सानुग्रह अनुदान, पाल्यांचा शैक्षणिक शुल्क परतावा, मोफत वैद्यकीय सेवा, रुपये १० लाख मात्र पर्यन्तचा वैयक्तिक कर्मचारी विमा इ. सुविधा उपलब्ध करुन देणेत येत आहेत.

तसेच रुग्णालये विभाग, साईआश्रम भक्तनिवास, साई धर्मशाळा, व्दारावती, प्रसादालय या विभागांमध्ये बाह्यस्त्रोत कर्मचारी ठेकेदारांकडून (Through Outsource Labour Contractor) स्वच्छता व त्या अनुषंगिक इतर कामे करुन घेणेसाठी बाह्यस्त्रोत कंत्राटी कर्मचारी (Outsource Contract Labour) नियुक्त करणेत आलेले आहेत. या बाह्यस्त्रोत कंत्राटी कर्मचारी यांना बाह्य एजन्सी / ठेकेदारामार्फत किमान वेतन कायद्यानुसार वेतन व सानुग्रह अनुदान आदा करणेत येत आहे.

भक्तमंडळ

पूर्वी मा. दिवाणी न्यायालय, अहमदनगर यांनी श्री साईबाबा संस्थान, शिर्डीचे व्यवस्थापनासाठी तयार केलेल्या व मान्य केलेल्या योजनेनुसार व आताचे अधिनियमातील तरतुदीनुसार श्री साईभक्तांचे भक्तमंडळ अस्तित्वात असून, या भक्तमंडळ सभासदत्वाचे **आश्रयदाते, आजीव व सर्वसाधारण (वार्षिक) सभासद** असे **तीन** प्रकार उपलब्ध आहेत.

भक्तमंडळाचे सर्व सभासदांना संस्थानमार्फत साजऱ्या करण्यात येणाऱ्या तीनही उत्सवाची निमंत्रणपत्रिका व उदीप्रसाद पोष्टाने पाठविला जात आहे.

मा. महाराष्ट्र शासनाने श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी अधिनियम – २००४ मध्ये नमुद केलेप्रमाणे, संस्थान व्यवस्थापनाने **दिनांक ०१ जानेवारी, २०१५ पासून** भक्तमंडळ सभासदत्वाबाबत नव्याने नियमावली अंमलात आणलेली आहे. या नियमावलीनुसार खाली नमुद केलेल्या सभासदांचे प्रकारानुसार सभासद शुल्कात वाढ करणेत आलेली आहे.

अहवाल वर्षअखेर दिनांक ३१ मार्च, २०१८ रोजी भक्तमंडळाची सभासदांची संख्या खालीलप्रमाणे आहे :

अ. नं.	सभासद प्रकार	सभासद शुल्क रुपये	दि. ३१ मार्च, २०१६ अखेर जुने सभासद	नवीन झालेले सभासद	कमी झालेले सभासद	दि. ३१ मार्च, २०१८ अखेर सभासद
(अ) दिनांक ३१ डिसेंबर, २०१४ पर्यन्तचे (जुने वर्गणी दरानुसार)						
०१	**आश्रयदाते सभासद**	**१,५००/- (एका वेळेस)**	३७,५६६	--	२६७	**३७,२९९**
०२	**आजीव सभासद**	**२५१/- (एका वेळेस)**	१,७३,४३९	--	२,७४१	**१,७०,६९८**
		एकुण (अ) -	**२,११,००५**	**--**	**३,००८**	**२,०७,९९७**
(ब) दिनांक ०१ जानेवारी, २०१५ पासून (नवीन वर्गणी दरानुसार)						
०१	**आश्रयदाते सभासद (२० वर्षाचे कालावधीसाठी)**	५,००,०००/-	४	२	--	**६**
०२	**आजीव सभासद (१५ वर्षाचे कालावधीसाठी)**	५०,०००/-	३६०	२२३	२	**५८१**
०३	**सर्वसाधारण सभासद (१ वर्षाचे कालावधीसाठी)**	३,०००/-	१०४	१५९	--	**२६३**
		एकुण (ब) -	**४६८**	**३८४**	**२**	**८५०**
	भक्तमंडळाची एकूण सभासद संख्या (अ+ब) -		**२,११,४७३**	**३८४**	**३,०१०**	**२,०८,८४७**

विश्वस्तव्यवस्थेमार्फत देणेत येणाऱ्या सेवा-सुविधा

श्री क्षेत्र शिरडी येथे भेट देणाऱ्या साईभक्तांना विविध प्रकारच्या सेवा-सुविधा पुरविण्यात येतात. त्याचा थोडक्यात गोषवारा पुढीलप्रमाणे :

निवासस्थान सुविधा

विश्वस्तव्यवस्थेकडून साईभक्तांच्या सोयीसाठी सर्व मुलभूत सेवा २४ तास उपलब्ध करविण्यात आलेल्या आहेत. या सेवेत अत्यंत महत्वाच्या अशा निवासव्यवस्थेसाठी विविध प्रकारची, अद्ययावत सोयींनीयुक्त परिपूर्ण निवासस्थाने, सर्व स्तरातील साईभक्तांना त्यांच्या आर्थिक क्षमतेनुसार उपलब्ध आहेत. तसेच अतिमहत्वाच्या व्यक्तींसाठी वातानुकूलीत कक्ष तयार करण्यात आलेले आहेत. सध्या विश्वस्तव्यवस्थेकडे उपलब्ध असलेली निवासस्थाने, त्यांचे प्रकार, खोल्यांची संख्या, सेवाआकार आदि माहिती दर्शविणारा तक्ता पुढीलप्रमाणे :

अ.नं.	निवास संकुलाची नांवे	प्रकार	एकूण खोल्या	सेवा आकार / प्रति दिवस
(अ) साईप्रसाद निवासस्थान विभाग – २,६४,६९६ भक्तांनी निवासव्यवस्थेचा लाभ घेतला.				
०१	श्री साईनिवास अतिथीगृह	वातानुकूलीत सूट	२४	रु.८००/-
०२	साईप्रसाद १ इमारत	या ०२ इमारतींचे जागेवर संस्थान व्यवस्थापनामार्फत नवीन दर्शन रांग प्रकल्पाचे बांधकाम सुरु करणेत आले असल्याने, अनुक्रमे दिनांक ३१ मे, २०१७ व दिनांक ३१ जुलै, २०१७ पासून या इमारतींचा वापर बंद करणेत आलेला असून, सदर इमारती आता अस्तित्वात नाहीत.		
०३	साईप्रसाद २ इमारत			
०४	साईउद्यान इमारत	हॉल	१२	रु.४००/-
		मध्यम खोल्या	२०	रु.१००/-
		लहान खोल्या	१६	रु.०५०/-
		लॉकर्स	९९	रु.१०/- प्रत्येकी
०५	साईनाथ मंगल कार्यालय	माहे ऑगष्ट, २०१७ पासून या इमारतीचा वापर कॅन्टीन विभाग व लाडू प्रसाद विक्री काऊंटरसाठी करणेत येत असल्याने, या इमारतीचा वापर निवासाकरीता बंद करणेत आलेला आहे.		
०६	साईनाथ छाया इमारत	हॉल (२०० व्यक्ती)	०१	रु.१०००/-
०७	शांतीनिकेतन इमारत	मध्यम खोल्या	१५	रु.२००/- व रु.३००/-
०८	समर्पण इमारत	साध्या खोल्या	०२	रु.२००/-
०९	सेवाधाम इमारत	साध्या खोल्या	६०	रु.०५०/-

(ब) श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान विभाग – १३,८१,९२४ भक्तांनी निवासव्यवस्थेचा लाभ घेतला.				
१०	श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान	वातानुकूलीत खोल्या	८	रु.५५०/-
		वातानुकूलीत खोल्या	३	रु.९००/-
		खोल्या (०४ कॉटस्)	२०१	रु.१५०/-
		खोल्या (०३ कॉटस्)	२३१	रु.१२५/-
		खोल्या (०६ कॉटस्)	२	रु.५००/-
		खोल्या (०७ कॉटस्)	१	रु.२००/-
		खोल्या (११ कॉटस्)	२०	रु.४५०/-
		खोल्या (१२ कॉटस्)	२	रु.५००/-

अ.नं.	निवास संकुलाची नांवे	प्रकार	एकूण खोल्या	सेवा आकार / प्रति दिवस
११	श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान पुढे सुरु ..	कॉट विरहीत खोल्या	१६	रु.१००/-
		हॉल्स (५० व्यक्ती)	२	रु.५००/-
		साधे हॉल्स (५०व्यक्ती)	४	रु.२००/-
		लॉकर्स	१९८	प्रती व्यक्ती रु.१०/-
		स्टोअर्स	२२	गाद्या / उशा व इतर साहित्य ठेवणेसाठी
		इतर	२३	सुरक्षारक्षक,पोलिस व इतर यांना वास्तव्यासाठी
		दुकान गाळे	१५	कार्यालयीन वापरासाठी
(क) व्दारावती भक्तनिवासस्थान विभाग – ०६,९३,३९४ भक्तांनी लाभ घेतला.				
१२	व्दारावती भक्तनिवासस्थान	वातानुकूलीत खोल्या	८०	रु.९००/-
		साध्या खोल्या	२३६	रु.५००/-
(ड) साईआश्रम भक्तनिवासस्थान विभाग – २७,१८,१३४ भक्तांनी लाभ घेतला.				
१३	साईआश्रम भक्तनिवासस्थान एकुण १२ इमारती	वातानुकूलीत खोल्या	३८४	रु.५००/- (०३ व्यक्तींकरीता)
		मध्यम खोल्या	११५२	रु.२००/- (०३ व्यक्तींकरीता)
(इ) साई धर्मशाळा विभाग – ५,६४,८८० साईभक्तांनी निवासव्यवस्थेचा लाभ घेतला.				
१४	साई धर्मशाळा	हॉल्स	१९२	साईभक्तांना प्रति व्यक्ती रु.१०/- या प्रमाणे हॉल्स तात्पुरत्या निवासासाठी उपलब्ध करुन देणेत येत आहे. अपंग व्यक्ती, रुग्णांचे नातेवाईक आदिंना विनामुल्य निवासाची व्यवस्था उपलब्ध करुन देणेत येत आहे.

सध्या साई धर्मशाळा विभागाकडील एकुण ०६ इमारतींपैकी ०१ इमारत (३२ हॉल्स) श्री साईबाबा कनिष्ठ महाविद्यालयासाठी उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे.

सर्व साईभक्तांची निवास व्यवस्था व्हावी, त्यांना विनासायास निवासस्थाने उपलब्ध व्हावीत या हेतूने भक्तांना एका वेळेस जास्तीत जास्त ०२ दिवस राहण्यासाठी परवानगी दिली जाते. तसेच आवश्यकतेप्रमाणे अल्प

दरात जादा गाद्या, चादरी उपलब्ध करुन दिल्या जातात. या सर्व निवासस्थानांमधून २४ तास पाणी व विद्युत सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात आलेली आहे.

सुलभ शौचालय व प्रसाधनगृह

जे साईभक्त मुक्कामी न थांबता, दर्शन घेऊन लगेचच परतणार आहेत, अशा भक्तांसाठी प्राथमिक सुविधा उपलब्ध करुन देण्यासाठी सुलभ इंटरनॅशनल या सेवाभावी संस्थेने संस्थानच्या अर्थसहाय्यातून १२० प्रसाधनगृहे व १२० शौचालयाची सोय असलेली दोन मजली सुलभ शौचालयाची इमारत बांधलेली असून, सुलभ इंटरनॅशनलमार्फत सदर ठिकाणी दैनंदिन व्यवस्थापन केले जाते.

अल्पोपहार सुविधा

संस्थान परिसरातील तसेच दर्शन रांगेतील भक्तांना उपहारगृहाव्दारे (कॅन्टीन) २४ तास चहा, कॉफी, दूध, बिस्किटे व मिनरल वॉटर सुविधा पुरविली जाते. तसेच सकाळी ०६ ते १० यावेळेत नाष्टा पाकिटे ठेकेदारांकडून तयार करुन घेऊन साईभक्तांना उपलब्ध केली जातात. उपहारगृहामार्फत उपलब्ध करुन देणेत येणारे सर्व पदार्थ सवलतीच्या व वाजवी दरामध्ये भक्तांसाठी उपलब्ध आहेत. नाष्टा पाकिटाच्या एका पाकिटात पुरी, सुकी भाजी, मिष्टान्न असे पदार्थ उपलब्ध करुन दिले जातात. उपहारगृहात पार्ले, ब्रिटानिया, सनफिस्ट आदि कंपन्यांची बिस्किटे कंपनी दरात उपलब्ध करुन दिली जातात.

प्रसाद लाडू सुविधा

श्री साईबाबांचा प्रसाद म्हणून साईभक्तांना प्रत्येकी सुमारे ५० ग्रॅम वजनाचे ०३ मोतीचूर लाडूचे पाकिट रुपये २५/- या सवलतीच्या दरामध्ये उपलब्ध करुन देण्यात येते. मोतीचूर लाडू शुध्द तूपात काजू, बेदाणे, वेलची आदि सुकामेव्यांसह बनविले जात असल्याने, ते अत्यंत चविष्ट असतात. भक्तांना लाडू प्रसाद सोबत घेऊन जाणे सोयीचे व्हावे यासाठी हे लाडू चांगले सुकवून पेपर पिशवीत पॅक केले जातात. यामुळे प्रसाद लाडूंना साईभक्तांकडून मोठया प्रमाणावर मागणी असते. प्रतिदिनी सरासरी २५ ते ३० हजार लाडू पाकिटांची मागणी होत असल्याने, साईभक्तांना ते सुलभपणे उपलब्ध व्हावेत म्हणून एका स्वतंत्र कंत्राटदारांमार्फत प्रसाद लाडू तयार करुन घेणेत येत आहेत.

याकामी लाडू व बर्फी प्रसाद निर्मिती विभाग हा स्वतंत्ररित्या कार्यान्वीत करणेत आलेला असून, उपहारगृह (कॅन्टीन) विभागाचे समन्वयाने लाडू व बुंदी प्रसाद पाकिटांचे विहित पध्दतीने वितरण केले जात आहे. श्री साईभक्तांना श्रीं चे दर्शन झालेनंतर प्रत्येकी ५० ग्रॅम बुंदी प्रसाद पाकिट प्रसादरुपाने वाटप करणेत येत आहे.

अहवाल सालात, गेल्या वर्षाचे तुलनेत उपहारगृह विभागामार्फत भक्तांना संस्थान परिसरात विविध ठिकाणी (०८ जागी) उपलब्ध करुन देण्यांत आलेल्या सोयीमुळे, प्रसाद लाडू, चहा, कॉफी, दूध विक्रीमध्ये वाढ

दिसत नसली तरी, भक्तांना विनासायास सदर सुविधा उपलब्ध झालेली आहे. त्याचा तुलनात्मक तपशील खालीलप्रमाणे :

अ. नं.	तपशील / दर	सन २०१५-१६ एकुण विक्री / वाटप	सन २०१६-१७ एकुण विक्री / वाटप	**सन २०१७-१८ एकुण विक्री / वाटप**
०१	**प्रसाद लाडू** (०३ लाडूंचे पाकिट - रु.२०/- प्रति पाकिट)	७९,५९,८००	६५,९६,१०० दि.३१/१२/२०१६ पर्यन्त	---
	प्रसाद लाडू (०३ लाडूंचे पाकिट - रु.२५/- प्रति पाकिट)	--	२४,६५,००० दि.०१/०१/२०१७ पासून	**१,०५,५२,०१७**
०२	**नाष्टा पाकिटे** (रु.४/- प्रति पाकिट)	२४,७७,१२४ दि.३०/११/२०१५ पर्यन्त	--	---
	नाष्टा पाकिटे (रु.५/- प्रति पाकिट)	११,१५,६४२ दि.०१/१२/२०१५ पासून	३०,४४,७१७	**३६,२१,९८१**
०३	**चहा** (रु.२/- प्रति कप)	१,१३,३३,८३४	१,१२,४०,९६७	**१,०९,११,९३२**
०४	**कॉफी** (रु.३/- प्रति कप)	२४,८९,४६८	२४,६५,०९२	**२३,५२,६६९**
०५	**दूध** (रु.३/- प्रति कप)	२२,३८,०६०	२०,३३,९३४	**१९,७३,३८०**
०६	**मोफत बुंदी प्रसाद वाटप** (अंदाजे ५० ग्रॅम बुंदीचे पाकिट)	--	९९,६८,२०० दि.०४/०६/२०१६पासून	**१,८६,४४,८१५**

मा. व्यवस्थापन समितीने घेतलेल्या निर्णयानुसार **दिनांक १० ऑक्टोबर, २०१६ पासून** दर्शन रांगेतील भक्तांना चहा, कॉफी, दूध व बिस्किटे **विनामुल्य** (मोफत) वाटप करणेत येत आहे. याबाबत गतवर्षापासूनचा तपशील खालीलप्रमाणे –

अ.नं.	तपशील	**सन २०१६-१७ (दि.१० ऑक्टो., २०१६ पासून)**	**सन २०१७-१८**
०१	चहा	१६,४३,८५४ कप	२७,८६,६१४ कप
०२	कॉफी	३,४८,७६६ कप	१२,५६,३७४ कप
०३	दूध	८,५६२ कप	३,८०,६७८ कप
०४	बिस्किटस्	९८,९४२ पुडे	१,२९,०७५ पुडे

या व्यतिरिक्त उपहारगृहामार्फत (कॅन्टीन) अहवाल सालात, संस्थानमार्फत आयोजित करणेत येणा-या वैद्यकिय शिबीरे, प्रथमोपचार केंद्रे, विद्यार्थी-पालक मेळावे व इतर कार्यक्रम-समारंभासाठी चहा, कॉफी, दूध आदिची विनामुल्य व्यवस्था करणेत आली.

प्रसादालय भोजन सुविधा

(माहे सप्टेंबर, २०१३ मध्ये ISO-२२०००-२००५ मानांकन प्राप्त सुविधा)

शिर्डीत येणाऱ्या साईभक्तांच्या सुविधेसाठी, मुलभूत सेवेपैकी दुसरी आवश्यक अशी प्रसाद भोजनाची सुविधा आहे. श्री क्षेत्र शिर्डी येथे भेट देणाऱ्या साईभक्तांना प्रसाद भोजनाची सुविधा विनासायास, विनाविलंब प्राप्त व्हावी, या दृष्टीने, तळमजल्यावरील व पहिल्या मजल्यावरील भोजनकक्ष मिळून एकाच वेळेस ५५०० भक्त प्रसाद भोजन घेऊ शकतील अशा क्षमतेची **“ श्री साई प्रसादालय ”** ही सर्व सोयी-सुविधांयुक्त अद्ययावत इमारत भक्तांच्या सोयीसाठी दिनांक ०९ जानेवारी, २००९ पासून पूर्ण क्षमतेने उपलब्ध करुन देण्यात आली आहे. प्रसाद भोजन जलद व चवदार बनविणेसाठी खालील देशी-विदेशी बनावटीच्या यंत्रणा व मशिनरीचा उपयोग करुन घेणेत येत आहे :

०१.	चपाती मशिन्स	०२.	आटा मळणी यंत्र
०३.	डिश वॉशिंग मशिन	०४.	मसाला ग्राईंडर
०५.	व्हेजिटेबल / राईस वॉशर	०६.	व्हेजीटेबल प्रोसेसर मशिन
०७.	ओनियन पिलर मशिन	०८.	गार्लिक पिलर मशिन
०९.	बटर मिक्सर	१०.	ऑनलाईन चक्की युनिट
११.	स्टीम बॉयलर	१२.	सोलर स्टीम कुकींग सिस्टिम
१३.	थर्मिक फ्लुईड हिटींग यंत्रणा	१४.	आर. ओ. प्लँन्ट
१५.	माऊंटेड एल. पी. गॅस प्लॅन्ट	१६.	भाजीपाला व ड्रायफ्रुट कोल्ड स्टोअरेज
१७.	फायर हायड्रन्ट यंत्रणा	१८.	हायड्रोलिक ट्रॉलीज्

प्रसाद भोजन बनविणेसाठी वर नमुद केलेल्या मशिनरींचा वापर केल्याने, मानवी श्रमांत बचत तर झालीच आहे, त्याबरोबर कमी वेळेत भक्तांना स्वच्छ व स्वादिष्ट प्रसाद भोजन उपलब्ध होत आहे. सध्या दररोज सकाळी १० वाजेपासून ते रात्रौ १० वाजेपर्यंत असे अविरत १२ तास विनामुल्य प्रसादभोजन उपलब्ध करुन देण्यात येत आहे.

प्रसाद भोजनात भात, वरण, चपाती व दोन भाज्या, मिष्टान्न असे पदार्थ देण्यात येतात. प्रसाद भोजनातील चपात्या कंत्राटदाराकडून बनवून घेण्यात येतात, तसेच चपाती मशिन्सचाही वापर करणेत येत आहे.

प्रसादालयासाठी आवश्यक असणारा ताजा भाजीपाला हा शिर्डी, राहाता येथील बाजारातून लिलाव पध्दतीने खरेदी करुन आणला जातो. या व्यतिरीक्त संस्थानच्या शेतीमधून उपलब्ध होणारा ताजा भाजीपाला देखील वापरला जातो. प्रसादालयासाठी आवश्यक किराणामाल, कडधान्य, मसाला वगैरे माल खरेदी विभागामार्फत स्वतंत्रपणे निविदा मागणी करुन, वार्षिक दर निश्चित करुन खरेदी करणेत येतो. प्रतिदिनी

साधारणपणे ४५ हजारापर्यंत साईभक्त प्रसादालयामध्ये प्रसाद भोजनाचा लाभ घेतात. उत्सव व गर्दीच्या काळात ही संख्या प्रतीदिन साधारणपणे ८७ हजारापर्यन्त जाते. गेल्या तीन वर्षात प्रसाद भोजन घेणाऱ्या भक्तांच्या संख्येत होणारी वाढ दर्शविणारा तक्ता खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	वर्ष	वर्षभरात प्रसादभोजन घेणाऱ्या भक्तांची संख्या	प्रतिदिन प्रसादभोजन घेणाऱ्या भक्तांची सरासरी संख्या
०१	माहे एप्रिल,२०१५ ते मार्च, २०१६	१,३१,८३,५८९	**३६,११९**
०२	माहे एप्रिल, २०१६ ते मार्च, २०१७	१,३१,८६,७५६	**३६,१२८**
०३	**माहे एप्रिल, २०१७ ते मार्च, २०१८**	**१,५०,९७,२०१**	**४१,३६२**

प्रसादालयात अन्नपदार्थ तयार करणेसाठी खरेदी केलेला किराणा माल व अनुषंगिक साहित्य, अन्न व औषध प्रशासनाच्या मानकाप्रमाणे तपासणीकामी स्वतंत्र प्रयोगशाळा उभारणी करणेत आलेली असून, सदरची प्रयोगशाळा कार्यान्वीत करणेत आलेली आहे.

अन्नदान सुविधा

जो भक्त शिरडीत येईल तो कधीही भुकेला किंवा उपाशी राहू नये यासाठी श्री साईबाबा स्वतः च्या हातांनी व्दारकामाईमध्ये भोजन तयार करीत व गरीब, भुकेल्या भक्तांना जेऊ घालीत असत. ही शिकवण लक्षात ठेवून, परिसरातील मुकबधीर, अंध, अपंग शाळेतील विद्यार्थ्यांना, वृध्दाश्रमातील वृध्द आदिंना विनामुल्य प्रतिदिन अन्नदान करणेत येत आहे.

दिनांक ०१ जानेवारी, २०१७ पासून प्रसादालयातील अन्नदान (प्रसाद भोजन) सुविधा सर्व भक्तांसाठी विनामुल्य (मोफत) सुरु करणेत आलेली आहे.

इतर विभागांच्या सेवा

जनसंपर्क विभाग

या विभागामार्फत श्री क्षेत्र शिर्डी येथे येणाऱ्या साईभक्तांना दर्शन, निवास, प्रसादभोजन आदि सुविधांच्या उपलब्धतेबाबत मार्गदर्शन करणे, सहाय्य करणे, श्री साईंच्या जीवनकार्याविषयी, संस्थानमार्फत साजरे करणेत येणारे उत्सव, विविध कार्यक्रम-उपक्रम आदिंची वृत्तपत्रातून प्रसिध्दी करणे, संस्थान व्यवस्थापनाच्या निर्णयानुसार वृत्तपत्रांतून जाहिराती प्रसिध्द करणे इत्यादी कामे केली जातात.

लेखाशाखा

या विभागामार्फत आर्थिक प्रशासनाचे काम पार पाडले जाते. यामध्ये प्रामुख्याने लेख्यांमधील नोंदी, दक्षिणा पेटीतील रोख रक्कम व इतर मौल्यवान वस्तूंची मोजणी, देणगी कार्यालयांचे नियोजन, उपलब्ध होणाऱ्या निधींची गुंतवणूक, विविध देयकांच्या रक्कमांची अदायगी, प्रसाद रुपाने भक्तांना खरेदी करणेकामी कापड, वस्तू, सोने-चांदीचे पेंडंटस् - नाणी उपलब्ध करुन देणे, संस्थानच्या चल-अचल मालमत्तेचा, सोने-चांदी वस्तूंचा, कर्मचाऱ्यांचा विमा उतरविणे, लेख्यांचे नियमीत लेखापरिक्षण करुन घेणे आदि कामे पार पाडली जातात. संस्थानमधील सर्व प्रकारच्या आर्थिक व्यवहारावर नियंत्रण रहावे, त्याची वेळीच तपासणी व्हावी यासाठी पूर्वलेखापरीक्षक आणि अंतर्गत लेखापरिक्षकांची नेमणूक करण्यात आलेली आहे. देश-विदेशातील साईभक्तांना घरबसल्या संस्थानला देणगी देता यावी म्हणून नेटबँकिंग व पेमेंट गेट-वेव्दारे ऑनलाईन देणगी सुविधा सुरु करण्यात आलेली आहे. नेटबँकिंग सुविधेअंतर्गत स्टेट बँक ऑफ इंडिया, युनियन बँक ऑफ इंडिया, बँक ऑफ बडोदा, एचडीएफसी बँक, सेंट्रल बॅंक ऑफ इंडिया या बँकांच्या सेवा तर पेमेंट गेट-वे अंतर्गत डेबिट / क्रेडिट कार्डव्दारे देणगी स्वीकारणेसाठी एचडीएफसी बँक या बँकेच्या सेवा उपलब्ध करुन देण्यात आल्या आहेत. या ऑनलाईन देणगी सुविधा संस्थानच्या www.sai.org.in व www.online.sai.org.in या अधिकृत संकेतस्थळावर (वेबसाईटवर) तसेच उपरोक्त बँकांच्या संकेतस्थळांवर उपलब्ध करुन देण्यात आली आहे.

या व्यतिरिक्त, भक्तांना देणगी देणेसाठी स्वत: सोबत मोठी रोख रक्कम बाळगण्याची व त्यासाठी जोखीम उठविणेची आता गरज नाही. कारण भक्तांना द्यावयाचे सेवेसंबंधीत आर्थिक व्यवहारासाठी सर्व विभागांचे कार्यालयांमध्ये POS / EDC मशीनव्दारे सर्व बँकांचे डेबिट / क्रेडिट कार्डव्दारे देणगी स्वीकारणेची तसेच इतर आर्थिक व्यवहार करण्याची सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आली आहे.

तसेच आठवडयातून साधारणत: दोन वेळेस तसेच भक्तांच्या गर्दीनुसार आवश्यक वेळी दक्षिणा पेटीतील दानाची मोजणी करण्यात येते. या कामी मा. सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त, अहमदनगर यांचे प्रतिनिधी, राष्ट्रीयीकृत बँकेचे प्रतिनिधी, संस्थानने नेमलेले सोने-चांदीचे मुल्यांकनकार, संस्थानचे अधिकारी यांचेसह संस्थानचे अंदाजे

१५० कर्मचारी आणि अंदाजे १५० ते २०० साईभक्त हे उपस्थित असतात. साईभक्तांच्या सहभागामुळे दक्षिणा पेटी मोजणीमध्ये अधिकाधिक गतीमानता, पारदर्शकता व विश्वासार्हता निर्माण झाली आहे.

संरक्षण विभाग

श्री साईभक्तांना संस्थान परिसरात सुरक्षितपणे वावरता यावे, रांगेमध्ये व गर्दीच्या ठिकाणी शिस्त रहावी आदी सर्व दक्षता संरक्षण विभागाकडून घेणेत येते. सध्या संरक्षण विभागाचे प्रमुख म्हणून महाराष्ट्र शासनाकडून प्रतिनियुक्तीवर आलेले पोलिस उपअधिक्षक या दर्जाचे अधिकारी काम पहात असून, त्यांना प्रतिनियुक्तीवर असलेले पोलिस निरीक्षक या संवर्गातील अधिकारी सहाय्य करीत आहेत. सध्या संरक्षण विभागात संस्थानचे **१३६ स्थायी सुरक्षा** कर्मचाऱ्यांसह ०२ खाजगी ठेकेदारांमार्फत सुमारे **८३४ कंत्राटी सुरक्षा रक्षक** (बंदूकधारी सुरक्षारक्षकांसह) सुरक्षा व्यवस्थेसाठी नेमण्यात आलेले आहेत.

याशिवाय सुरक्षेसाठी स्वतंत्र अत्याधुनिक सीसीटीव्ही यंत्रणा उभारण्यात आली असून याकामी स्वतंत्र सीसीटीव्ही कंट्रोल सेल कक्ष कार्यरत करणेत आलेला आहे. कोणत्याही प्रकारची अनुचित घटना घडू नये यासाठी महाव्दारे तसेच दर्शनरांग, प्रवेशव्दार इत्यादी ठिकाणी नियमीत तपासणीसाठी मेटल डिटेक्टर उभारण्यात आलेले आहेत. तसेच आवश्यक तेथे सशस्त्र पहारेकऱ्यांची व्यवस्था करण्यात आली आहे. याशिवाय सुरक्षा रक्षकांना बॅगेज स्कॅनर, डोअरफ्रेम मेटल डिटेक्टर, हॅन्ड मेटल डिटेक्टरही उपलब्ध करवून देण्यात आलेले आहेत. खात्याच्या अंतर्गत संपर्कासाठी वॉकी-टॉकी यंत्रणाही कार्यरत आहे. याशिवाय ज्या भक्तांचे पैसे हरवले, चोरीला गेले अशा भक्तांना भक्त मदत फंडातून आपले स्वस्थळी पोहचण्यासाठी प्रवास भाडे रक्कमेची मदत केली जाते.

देशातील विविध धार्मिक स्थळांमध्ये अतिरेक्यांकडून बॉम्बस्फोट घडवून आणून दहशत निर्माण केली जात आहे. त्यासाठी गृहविभाग, पोलिस खाते इत्यादींचे मार्गदर्शनाने व्यापक अत्याधुनिक संरक्षण व्यवस्था कार्यान्वीत करणेत आली आहे. या सुरक्षा व्यवस्थेचे दररोजचे नियंत्रण व परिक्षण करणेसाठी स्वतंत्र नियंत्रण कक्ष (कंट्रोलरुम) कार्यान्वीत करणेत आलेले आहे.

भक्तांच्या सुरक्षिततेसाठी शासनाकडून उपलब्ध झालेले पोलिस अधिकारी व कर्मचारी यांचेसाठी मंदिर परिसरामध्ये उदीवाटप केंद्राजवळ कार्यालयासाठी जागा उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे. तसेच अहमदनगर - मनमाड राज्यमार्गावर खाजगी वाहने थांबून भक्तांच्या वाहतुकीस अडथळा निर्माण होतो म्हणून एक क्रेन व एक ४०७ ट्रक टेम्पो शिर्डी पोलिस स्टेशन यांना उपलब्ध करुन देणेत आलेले आहे.

अग्नीशमन विभाग (फायर ॲण्ड सेफ्टी)

मंजूर आकृतीबंधानुसार, अग्नीशमन (फायर ॲण्ड सेफ्टी) विभाग नव्यानेच सुरु करणेत आलेला असून, या विभागामार्फत संस्थान आस्थापनेवरील कायम व कंत्राटी कर्मचा-यांमधून निवडक कर्मचा-यांची निवड करुन त्यांना राज्य अग्नीशमन प्रशिक्षण केंद्र, मुंबई येथे प्रशिक्षण देणेत आले. या व्यतिरिक्त श्री साईबाबा विमानतळासाठी प्रशिक्षित कर्मचारी उपलब्ध करुन देणेसाठी या विभागातील ०७ कर्मचा-यांना दिल्ली येथे प्रशिक्षणासाठी पाठविणेत आले होते.

तसेच हा विभाग व्यवस्थितरित्या सुस्थापित करणेसाठी अग्नीविरोधक साहित्य, यंत्रे व वाहन खरेदी करणेची कार्यवाही पूर्ण करणेत आलेली आहे. सध्या सदर विभाग पूर्ण क्षमतेने कार्यरत करणेत आलेला आहे.

प्रकाशने विभाग

प्रकाशने विभागामार्फत भक्तांमध्ये श्री साईंचे जीवनचरित्र, शिकवण प्रसारीत व्हावे, त्याचा प्रचार व्हावा म्हणून, श्री साईबाबांच्या जीवनकार्यावर आधारीत मराठी व अन्य **१६ भाषेतील श्री साईसच्चरित या ग्रंथांसह,** वेगवेगळ्या भाषेतील **एकूण ८२ प्रकारची पुस्तके, २७ प्रकारचे वेगवेगळे फोटो** व **११ प्रकारचे ऑडिओ / व्हीडीओ सीडी** तसेच नवीन तंत्रज्ञानानुसार समाधी मंदिरातील आरत्यांचे **०२ प्रकारचे दृकश्राव्य पध्दतीचे युएसबी** उपलब्ध करुन देणेत आलेले आहेत. दरवर्षी वार्षिक दैनंदिनी व दिनदर्शिका छापून प्रकाशित करण्याचे कार्यही प्रकाशने विभाग करत आहे. श्री साईंच्या जीवनावरील सर्व प्रकाशने सवलतीच्या दरात साईभक्तांना पुस्तक विक्री काऊंटर्सवर उपलब्ध करुन देण्यात आली आहेत. तसेच ज्या प्रकाशनाचे विक्री मुल्य रुपये १० मात्रपेक्षा अधिक आहे, अशा काही निवडक पुस्तकांवर व इतर साहित्यावर २० टक्के सूट दिली जाते.

अ.नं.	भाषा	उपलब्ध पुस्तकांची निवडक नांवे
०१	मराठी	श्री साईसच्चरित, श्री साईंचे सत्यचरित्र, शिलधी, मुलांचे साईबाबा, दैनंदिन साईबोध, साईबाबांची शिकवण व तत्वज्ञान, साईनाथ भजनमाला, साईबाबा अवतार व कार्य, श्री साईनाथ सगुणोपासना, श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी, रुद्राध्याय, गुरुपाठ अभंग, साईलीलामृत, अर्वाचीन भक्त व संतलीलामृत-चार अध्याय, दादासाहेब खापर्डे यांची शिर्डी रोजनिशी आदि.
०२	हिंदी	श्री साईसतच्चरित्र, साई चरित्र दोहावली, खापर्डे डायरी, मुलांचे साईबाबा, साईलीलामृत, श्री साईनाथ सगुणोपासना, साईनाथ स्तवनमंजिरी, साईनाथ भजनमाला आदि.
०३	तेलुगु	श्री साईसत्चरित्र, श्री साई सत्य चरित्र, मातृसाई, मुलांचे साईबाबा, साईनाथ सगुणोपासना (पूजाविधी)
०४	गुजराथी	श्री साईसत्चरित्र, मुलांचे साईबाबा, साईलीलामृत, श्री साईनाथ सगुणोपासना, साईनाथ स्तवनमंजिरी, दैनंदिन साईबोध
०५	कन्नड	श्री साईसत्चरित्र, मुलांचे साईबाबा, श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी.
०६	तामिळ	श्री साईसत्चरित्र, खापर्डे डायरी, मुलांचे साईबाबा, श्री सदगुरु साईनाथ सगुणोपासना.
०७	बंगाली	श्री साईसत्चरित्र, श्री साईनाथ सगुणोपासना.
०८	उर्दू	श्री साईसत्चरित्र.
०९	पंजाबी	श्री साईसत्चरित्र.
१०	सिंधी	श्री साईसत्चरित्र.
११	नेपाळी	श्री साईसत्चरित्र.
१२	ओरिया	श्री साईसत्चरित्र, श्री सदगुरु साईनाथ सगुणोपासना.
१३	मल्याळम्	श्री साईसत्चरित्र.
१४	कोकणी	श्री साईसत्चरित्र.
१५	आसामी	श्री साईसत्चरित्र, श्री साईनाथ सगुणेपासना.
१६	जर्मन	श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी, श्री साई सगुणोपासना.
१७	इंग्रजी	श्री साईसत्चरित्र, खापर्डे डायरी, मुलांचे साईबाबा, साईबाबा ऑफ शिर्डी, श्री सदगुरु साईनाथ सगुणोपासना, श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी, श्री साई समर्थ चरित्र, चित्रावली

तसेच संस्थान व्यवस्थापनामार्फत अहवाल सालात, श्री साईबाबा दैनंदिनी ०२ प्रकारात व श्री साई दिनदर्शिका ०६ वेगवेगळया प्रकारात प्रकाशित करण्यात येऊन, ना नफा ना तोटा धर्तीवर वाजवी किंमतीत साईभक्तांना उपलब्ध करवून देण्यात आलेल्या आहेत.

संस्थान व्यवस्थापनामार्फत उपलब्ध करुन देणेत आलेल्या विविध मुद्रित, दृकश्राव्य प्रकाशने विक्री संख्येची गेल्या ०३ वर्षातील तुलनात्मक माहिती खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	कालावधी (वर्ष)	मुद्रित (पुस्तके / फोटो) विक्री संख्या	दृक-श्राव्य प्रकाशने विक्री संख्या	श्री साई दैनंदिनी / दिनदर्शिका विक्री संख्या
०१	सन २०१५-१६	८९६७२१	३२५८८	३०४४७०
०२	सन २०१६-१७	६९८८२६	१०७५७	६०८५५८
०३	**सन २०१७-१८**	**९७४२३२**	**१७४८३**	**६८४७५६**

याव्यतिरिक्त, संस्थान व्यवस्थापनाने चेन्नई (तामीळनाडू), सिकंदराबाद (तेलंगणा) व बंगलोर (कर्नाटक) या विविध राज्यातील ०३ महानगरांमध्ये भक्तांना माहिती सुविधा केंद्राची सुविधा उपलब्ध करुन दिलेली आहे. या माहिती सुविधा केंद्रातूनही भक्तांना उपरोक्त प्रकाशने विक्रीसाठी उपलब्ध करुन दिलेली आहेत. तसेच उपरोक्त संस्थान प्रकाशने ऑनलाईन खरेदीसाठी उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे.

अहवाल सालात, मा. व्यवस्थापन समितीने, **“ साई अर्पण सेवा ”** या नांवाने मराठी भाषेतील संस्थानच्या विविध सेवा व उपक्रमांची माहिती देणारे व्दैमासिक सुरु करणेचा निर्णय घेतलेला असून, याबाबतची कार्यवाही अंतिम टप्प्यात आहे.

माहिती तंत्रज्ञान विभाग

विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन कार्यालयीन कामकाजात गती व अचूकता यावी, वेळेची व मानवी श्रमांची बचत व्हावी यादृष्टीने संगणकीय कार्यप्रणाली कार्यान्वीत करण्यात आलेली असून, सर्व कार्यालये संगणक कार्यप्रणालीव्दारे एकमेकांशी जोडण्यात आलेली आहेत. सध्या संगणकीय कार्यप्रणालीव्दारे साईभक्तांना इंटरनेटव्दारे निवास व्यवस्था आरक्षित करणे, श्री साई दर्शन / आरती कुपन्स आरक्षित करणे, देणगी देणे, संस्थान प्रकाशित पुस्तके फोटो खरेदी करणे आदि सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आलेल्या आहेत. तसेच संस्थान परिसरातील सर्व संगणकीय कार्यप्रणालीचे सुसुत्रीकरण व नियंत्रण करणे आदि कामे केली जातात.

माहिती तंत्रज्ञान विभागामार्फत श्री साईबाबांच्या जीवनकार्याविषयी व विश्वस्तव्यवस्थेच्या कार्यपध्दतीविषयी अधिकृत माहिती देणारी www.sai.org.in इंग्रजी, मराठी व हिंदीतील वेबसाईट (संकेतस्थळ) सुरु करण्यात आलेली आहेत. माहिती तंत्रज्ञान विभागामार्फत भक्तांना पुरविणेत येणाऱ्या सुविधा :

०१. श्रीं ची ऑनलाईन दर्शन सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आली असून, दररोज साधारणत: १२ ते १५ हजार साईभक्त संकेतस्थळास भेट देतात.

०२. संस्थान प्रकाशीत दहा भाषांतील श्री साईसत्चरित्र संकेतस्थळावर उपलब्ध

०३. मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम, संस्थानच्या विविध सेवा-सुविधा, देणगीबाबतची माहिती, शिर्डी दर्शन, रेल्वे वेळापत्रक आदि माहिती संकेतस्थळावर उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे.

०४. संस्थानचे अधिकृत वेबसाईटव्दारे जगातील कोणत्याही देशातून, त्या देशाचे चलनात ऑनलाईन देणगी स्वीकारणेची सुविधा सुरु करणेत आलेली आहे.

०५. साई मंदिरातील Live Darshan ही सुविधा टाटा-स्काय या डीटीएच सेवा पुरविणाऱ्या कंपनीमार्फत, टाटा-स्कायची सेवा घेणाऱ्या ग्राहकांसाठी दूरचित्रवाणी व संकेतस्थळावर उपलब्ध करुन देण्यात आलेले आहे. तसेच टीव्ही-9 या टी. व्ही. चॅनलवरही सदर सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे.

०६. साईभक्तांच्या वेळेचा सदुपयोग व्हावा व प्रशासनास गर्दीचे नियोजन करणे सुलभ व्हावे याकरीता दर्शनरांग व्यवस्थापन कार्यप्रणाली कार्यान्वीत करणेत आलेली आहे.

०७. साईभक्तांच्या सुविधेसाठी संस्थानचे सर्व निवासस्थानांचे ठिकाणी मोफत वायफाय सुविधा कार्यान्वीत करणेत आलेली आहे.

०८. सर्वात महत्वाचे, www.online.sai.org.in या संकेतस्थळाव्दारे जगातील साईभक्तांना घरबसल्या निवास, दर्शन, आरती आदि सुविधांचे आरक्षण तसेच देणगीही जमा करणेची सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे.

साईभक्तांना सुलभ व सुरळीत सेवा उपलब्ध व्हाव्यात, प्रशासकीय कामांमध्ये अचूकता व गती यावी, त्याचे व्यवस्थापन पारदर्शक पध्दतीने व्हावे याकरीता अद्यायवत संगणकीय जाळे विकसित करुन साईटेक् प्रकल्पांतर्गत कार्यान्वीत करणेत आलेले आहेत. सदर प्रकल्पाव्दारे संस्थानची सर्व निवासस्थाने, श्री साई प्रसादालय, साई आश्रम भक्तनिवास, साई धर्मशाळा, शैक्षणिक संकुल, रुग्णालये आदि सर्व संस्थान परिसरामध्ये संगणकीय जाळे उभारणेत आलेले आहे. संस्थानच्या विविध विभागांसाठी आवश्यक ३६ संगणकीय आज्ञावली, डेटा सेंटर, डेटा रिकव्हरी सेंटर, संगणकीय साहित्य देखभाल दुरुस्ती कक्ष आदि तयार करणेत आलेले आहेत. याव्यतिरिक्त वायफाय, वायमॅक्स या सारख्या आधुनिक तंत्रज्ञानाव्दारे संस्थानचे मुंबई येथील शाखा कार्यालयासह, सिकंदराबाद, चेन्नई, बंगलोर, दिल्ली इत्यादी ठिकाणची माहिती सुविधा केंद्रे शिर्डी कार्यालयाशी जोडण्यात आलेली आहेत.

पाणीपुरवठा विभाग

अहमदनगर जिल्हा आणि प्रामुख्याने जिल्ह्याचा उत्तर भाग पर्जन्यमान कमी असल्यामुळे पाण्याच्या बाबतीत दुष्काळी समजला जातो. श्री क्षेत्र शिर्डी सारख्या पवित्र तीर्थक्षेत्री श्री साईभक्तांना स्वच्छ व निर्मळ पाणी उपलब्ध करुन देण्यासाठी श्री साईबाबांच्या आशीर्वादाने संस्थान व्यवस्थापनाने सन १९९५ मध्ये सुमारे ०१ कोटी रुपये गुंतवून राज्य शासनाच्या सहकार्याने स्वतंत्र व परिपूर्ण अशी ३११ दशलक्ष लिटर्स साठवण क्षमतेची शिर्डी संस्थान-कनकुरी-पिंपळवाडी पाणी पुरवठा योजना कार्यान्वीत केली आहे.

या पाणीपुरवठा योजनेअंतर्गत मौजे कनकुरी, तालुका राहाता शिवारात ०४ साठवण तलाव असून त्यांची साठवणुक क्षमता अनुक्रमे १६४ दशलक्ष लिटर्स, ८७ दशलक्ष लिटर्स, १८ दशलक्ष लिटर्स व ४२ दशलक्ष लिटर्स आहे. सध्या संस्थान व्यवस्थापनाकडे एकूण ३११ दशलक्ष लिटर्स पाणी साठवणुकीची क्षमता उपलब्ध आहे.

या पाणीपुरवठा योजनेस नाशिक पाटबंधारे विभाग, नाशिक यांचेकडून अहवाल सालात **१८३.८९ कोटी लिटर्स** पाणीपुरवठा करणेत आलेला असून, त्यापोटी संस्थानने पाटबंधारे विभागाचे मागणीनुसार **रक्कम रुपये १०.२२ लक्ष मात्र** पाणीपट्टी कर शासनाकडे भरलेला आहे. या पाणीपुरवठा योजनेतून कनकुरी व पिंपळवाडी या गावासह संस्थानच्या विविध भक्तनिवास इमारती, प्रसादालय, रुग्णालये व कर्मचारी निवासस्थाने इत्यादींना प्रतिदिनी ४० ते ४५ लाख लिटर्स स्वच्छ व शुध्द सुरक्षित पिण्याचे पाणी अखंड पुरविण्यात येत आहे.

स्वच्छ व शुध्द पाणीपुरवठा करणेसाठी संस्थानमार्फत ब्लिचिंग पावडर, ॲलम (तुरटी) व क्लोरीन गॅस योग्य प्रमाणात वापरणेत येत आहे. या योजनेंतर्गत पुरवठा करण्यात येणाऱ्या पाण्याचे विभागांतर्गत यंत्रणेव्दारे तसेच शासनाच्या आरोग्य विभागाच्या प्रयोगशाळेमध्ये नियमीत तपासणी करणेत येते.

तसेच रुग्णालये, व्दारावती निवासस्थान परिसरात वापरणेत येणाऱ्या पाण्यावर सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्पाव्दारे प्रक्रिया (रिसायकलिंग) करणेत येऊन, त्याचा साईनगर व व्दारावती परिसरातील बगीचासाठी पुर्नःवापर करणेत येतो. अशाच प्रकारे साईआश्रम प्रकल्पांमध्येही वापरणेत येणाऱ्या पाण्याचे रिसायकलींग करुन ते प्रसाधनगृहातील फ्लशसाठी वापरणेत येत आहे. यामुळे मोठया प्रमाणावर पाण्याची बचत झालेली आहे.

श्री साईंबाबाचे दर्शनासाठी येणा-या भक्तांच्या संख्येत दिवसेंदिवस वाढ होत असून, भक्तांना निवास, प्रसादभोजन, वैद्यकिय सेवा आदि मुलभूत सेवा उपलब्ध करुन देणेत येत आहेत. गेल्या काही वर्षात निवासी प्रकल्पांमध्ये तसेच प्रसादभोजन, लाडूप्रसाद आदि सुविधांसाठी प्रसादालय प्रकल्प कार्यान्वीत करणेत आलेला आहे. या सर्व सुविधांसाठी आवश्यक असलेल्या पाण्याची गरज लक्षात घेऊन, निळवंडे धरणातून शिर्डी संस्थान, कोपरगाव नगरपालिका व शिर्डी नगरपंचायत संयुक्त पाणी पुरवठा योजना राबविणेचे प्रस्तावित आहे. या योजनेत निळवंडे धरणापासुन ते शिर्डी पर्यन्त व पुढे कोपरगाव शहरापर्यन्त थेट अंदाजे ९० कि.मी. जलवाहिनी टाकणे, पाणी शुध्दीकरण यंत्रणा उभारणे, पाण्याच्या टाक्या उभारणे, संस्थान परिसरात नव्याने पाणी वितरीका टाकणे इत्यादी कामांसाठी अंदाजे रक्कम रुपये २६०.२९ कोटी मात्र खर्च अपेक्षित आहे. याकामी संस्थान व्यवस्थापनामार्फत शासन स्तरावर पाठपुरावा करणेत येत आहे.

तसेच पाणीपुरवठा विभागामार्फत संस्थान परिसरातील सर्व निवासस्थाने, कर्मचारी निवासस्थाने आदि इमारतीतील देखभाल दुरुस्तीची कामे विभागांतर्गत असलेल्या तांत्रिक कर्मचा-यांकडून करुन घेणेत येत आहेत.

बगीचा विभाग

या विभागामार्फत संस्थानच्या हद्दीत व मंदीर परिसरामध्ये असलेले वृक्ष, नारळाची झाडे, बगीचा, फुलझाडे व लॉन यांची निगा राखून परिसर सुशोभित करण्यात येत आहे. संस्थान परिसरात गुलाब गार्डन, ग्रीन हाऊस इत्यादी तयार केलेली असून मंदिरास लागणारी फुले याच बगीचामधून उपलब्ध होत आहेत.

बगीचा विभागामार्फत व्दारावती भक्तनिवास परिसरात नयनरम्य बगीचा विकसित करणेत आला असून, यामध्ये मुलांसाठी विविध प्रकारची खेळणी उपलब्ध करुन देणेत आली आहे. या बगीचामध्ये सुश्राव्य संगीताच्या श्रवणात सर्व वयोगटातील ग्रामस्थ, कर्मचारी व साईभक्त फिरणे, व्यायाम करणे आदि प्रकारांचा आनंद दररोज लुटतात.

राहाता नगरपरिषद, शिर्डी नगरपंचायत व संस्थान यांचे संयुक्त विद्यमाने १५ मेट्रीक टन क्षमतेचा घनकचरा विघटन प्रकल्प कार्यान्वीत केला असून, हा प्रकल्प कार्यान्वीत करुन संस्थानने सामाजिक बांधिलकी जोपासली आहे.

विद्युत विभाग

मंदिर व मंदिर परिसरासह संपूर्ण संस्थान परिसरातील निवासस्थान इमारती, धर्मशाळा, रुग्णालये, कर्मचारी वसाहत आदि ठिकाणी महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनीतर्फे पुरविण्यात येणाऱ्या वीज वितरणावर विद्युत विभागामार्फत नियंत्रण व संचलन ठेवले जाते. वीज वितरण कंपनीचा वीज पुरवठा खंडीत झालेस विद्युत विभागामार्फत संस्थान परिसरात विविध ठिकाणी विविध क्षमतचे एकूण २१ विद्युत जनित्रे कार्यान्वीत असून, त्याव्दारे विनाखंडीत विद्युत पुरवठा करण्यात येत आहे. याव्यतिरिक्त श्री साईंचे नियमित निघणारे रथ-पालखी मिरवणुकीसाठी १५ केव्हीए क्षमतेच्या ०१ स्वतंत्र जनरेटरची सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आली आहे. एनर्जी सेव्हींगसाठी सुधारीत यंत्रणा वापर करणेत येत आहे. तसेच पोष्ट भोयरे पठार, तालुका व जिल्हा अहमदनगर येथे **पूर्णांकिंत रक्कम रुपये १५.४० कोटी खर्चून २.५ मेगावॅट क्षमतेचा पवन ऊर्जा प्रकल्प** कार्यान्वीत केलेला असून, त्याव्दारे अहवाल सालात **४२,५८,११८ युनिट** वीज निर्मिती करण्यात येऊन महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी यांना उपलब्ध करुन देण्यात आलेली आहे. सदर पवन ऊर्जा प्रकल्पाव्दारे **सन २०१७-१८** या वर्षात संस्थानला **रुपये २,०८,५२,९८८/- मात्र** इतकी रक्कम वीज विक्रीतून मिळाली आहे.

संस्थान व्यवस्थापनास पवन ऊर्जा प्रकल्प कार्यान्वीत केलेपासून, म्हणजेच माहे ऑगष्ट, २००७ ते माहे मार्च, २०१८ अखेर या कालावधीत **रुपये २०,५२,९१,४०१/- मात्र** इतकी रक्कम पवन ऊर्जेपासून निर्माण झालेल्या वीज विक्रीतून मिळालेली आहे.

मेकॅनिकल विभाग

मंजूर आकृतीबंधानुसार, मेकॅनिकल विभाग हा नव्याने सुरु करणेत आलेला असून, या विभागामार्फत संस्थान आस्थापनेवरील विविध विभागांकडे असणारे तांत्रिक साहित्य जसे वातानुकुलित यंत्रे, लिफ्टस्, प्रसादालय विभागाकडील मशिनरी, बायोगॅस प्रकल्प, गॅस टॅन्क आदि मशिनरींची उभारणी, देखभाल-दुरुस्ती इत्यादी कामे करणेत येत आहेत.

अहवाल सालात, मेकॅनिकल विभागामार्फत प्रसादालय स्वयंपाकगृहासाठी मशिनरी खरेदी करणे, शिर्डी बसस्थानक इमारतीतील यात्री निवासासाठी लिफ्ट व सोलर सिस्टिम बसविणे, भक्तांना शुध्द पिण्याचे पाणी उपलब्ध व्हावे म्हणून आर.ओ.प्लॅन्ट उभारणे आदि कामे पूर्ण करणेत आलेली आहेत.

बांधकाम विभाग

संस्थान परिसरातील सर्व इमारतींची देखभाल-दुरुस्ती करणे, बांधकामाची विकासात्मक कामे हाती घेऊन ती पूर्णत्वास नेणे आदि कामे बांधकाम विभागामार्फत केली जातात. सध्या या विभागामार्फत संस्थान परिसर व अनुदान तत्वावर शिर्डी गांवात विविध विकासकामे सुरु असून, त्यावर नियंत्रण ठेवणे, त्यांचे नियोजन करणे आदि कामे बांधकाम विभागामार्फत केली जात आहेत. सुरु असलेल्या विकासकामांची माहिती स्वतंत्ररित्या दिली आहे.

वाहन विभाग

श्री साईभक्त, विद्यार्थी, रुग्ण, अधिकारी व इतर कर्मचारी वर्गास वाहन विभागामार्फत वेगवेगळया वाहनांद्वारे सेवा दिली जाते. वाहन विभागाकडे असलेल्या वाहनांपैकी ११ बसेस मंदिर ते श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान व श्री साई प्रसादालय परिसर अशी विनाशुल्क वाहतूक सुविधा साईभक्तांसाठी पूर्णवेळ उपलब्ध करुन देण्यात आलेल्या आहेत. संस्थानच्या शैक्षणिक संकुलात शिक्षण घेणाऱ्या परिसरातील व ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांची ने-आण करण्याकरीता नाममात्र शुल्क आकारुन १४ स्कूल बसेस उपलब्ध करवून देण्यांत आलेल्या आहेत.

संस्थानच्या श्री साईनाथ व श्री साईबाबा सुपर स्पेशालिटी रुग्णालयातील रुग्णांच्या सोयी-सुविधेसाठी रुग्णवाहिका व शववाहिका नाममात्र दराने उपलब्ध करुन दिल्या जातात.

यासाठी स्वतंत्ररित्या वाहन विभाग कार्यरत असून, या विभागाकडे खाली नमूद केलेप्रमाणे विविध प्रकारची वाहने उपलब्ध आहेत –

अ.नं.	वाहनांचा तपशील व वापर	संख्या
०१	कार्यालयीन कामकाजाकरीता वाहने	१८
०२	रुग्णांच्या सुविधेसाठी वाहने (रुग्णवाहिका व शववाहिका ई.)	१४
०३	माल व साहित्य वाहतुकीकरीता वाहने (ट्रक, टेम्पो, ट्रॅक्टर इत्यादी)	२५
०४	भक्तांच्या / विद्यार्थ्यांच्या वाहतुकीसाठी वाहने (बसेस)	४०
०५	आपत्कालीन वाहने	०९
०६	दुचाकी वाहने	०८
०७	इतर वाहने (ट्रक, टेम्पो, ट्रॅक्टर, क्रेन,कॅश व्हॅन, टॉयलेट व्हॅन, जेट व सक्शन मशिन आदि)	०७
०८	भक्तांच्या सुविधेसाठी बॅटरी कार	०४
०९	भक्तांच्या सुविधेसाठी फीरती स्वच्छतागृहे	१०
	एकूण वाहनांची संख्या -	**१३५**

उपरोक्त वाहनांपैकी, साई आश्रम निवासस्थान प्रकल्पाचा परिसर मोठा असल्याने, वृध्द-अपंग भक्तांच्या सोयी-सुविधेसाठी बॅटरीवर चालणारी ०४ वाहने (इलेक्ट्रीक कार) उपलब्ध करुन देणेत आलेल्या आहेत. अशा प्रकारे वाहन विभागाकडे सर्व प्रकारची वाहने मिळून **एकुण १३५ वाहने** उपलब्ध आहेत.

खरेदी विभाग

या विभागामार्फत प्रसादालय, लाडू प्रसाद निर्मिती, कॅन्टीन या विभागांसाठी तसेच इतर विविध विभागांना आवश्यक असणाऱ्या मालाची वार्षिक खरेदी करणेसाठी विहीत पध्दतीने निविदा / दरपत्रके, ई-निविदा यांची मागणी करुन पारदर्शकपणे कार्यवाही करण्यात येते. त्यामुळे साईभक्तांना अखंडपणे प्रसाद भोजन, प्रसाद लाडू व कॅन्टीन सुविधा पुरविल्या जातात.

यामध्ये प्रामुख्याने प्रसादालयासाठी लागणारा दैनंदिन किराणा माल, गावरान तूप, विद्युत, पाणीपुरवठा व बांधकाम विभागांना दैनंदिन देखभाल दुरुस्तीसाठी आवश्यक असणारे साहित्य, दैनंदिन कार्यालयीन कामकाजासाठी आवश्यक असणारे स्टेशनरी, फर्निचर इत्यादी साहित्य यांचा समावेश आहे.

वरीलप्रमाणे भांडार विभागाच्या समन्वयाने खरेदी केलेल्या तेल, तूप व इतर किराणा मालाची शासकीय प्रयोगशाळा अहमदनगर, नाशिक येथून वेळोवेळी तपासणी करण्यात येते.

भांडार विभाग

या विभागामार्फत संस्थानच्या प्रसादालयासाठी आवश्यक गहू, हरभरा, तांदूळ, तूप व इतर किराणा माल तसेच अन्य विभागांसाठी आवश्यक विद्युत साहित्य, स्टेशनरी, पुस्तके, फोटो, कॅलेन्डर्स, सीडी/डिव्हीडी, स्वच्छता साहित्य आदिंची योग्य प्रकारे साठवणूक करुन, वेळोवेळी आवश्यकतेनुसार संबंधित विभागांना त्यांचे मागणीप्रमाणे पुरविण्यात येते.

संस्थानच्या प्रसादालय विभागासाठी मुख्यत: खरेदी केलेल्या गहू, तांदूळ, हरबरा, तेल, तूप, दाळी व इतर किराणा माल, प्रकाशने विभागांकडील विविध साईचरित्र व इतर पुस्तके, सीडी / डीव्हीडी, विविध प्रकारचे फोटो, आरोग्य, बांधकाम, बगीचा, विद्युत विभागासाठी आवश्यक विविध साहित्य व सर्व विभागांसाठी आवश्यक स्टेशनरी इत्यादी साहित्याची योग्य प्रकारे साठवणूक करणेसाठी संस्थानने शिर्डी येथील सर्व्हे नंबर १२४/१पैकी मधील जागेत ४००० मेट्रिक टन साठवण क्षमतेचे गोडाऊन बांधलेले आहे. तसेच दैनंदिन वापरातील माल व इतर साहित्य साठवणूकीसाठी साईनिवास अतिथीगृहाचे तळमजल्यावर १००० मेट्रिक या क्षमतेचे गोडाऊन उपलब्ध आहे.

आरोग्य विभाग

या विभागामार्फत संस्थान परिसरात २४ तास स्वच्छता रहावी, या दृष्टीने दैनंदिन कामकाजाचे नियोजन करणेत आलेले आहे. दैनंदिन **१४९ स्थायी व १९५ कंत्राटी कर्मचाऱ्यांमार्फत** संस्थान परिसराची स्वच्छता करण्यात येते. तसेच साईभक्तांचे आरोग्याचे दृष्टीने शिर्डी शहरात ही स्वच्छता राखणेकामी शिर्डी नगरपंचायत, शिर्डी यांना काही प्रमाणात संस्थान मदत करीत असते. त्यामुळे एकूणच शिर्डी व संस्थान परिसरातील स्वच्छतेमुळे भक्तांचे निश्चितच समाधान होते.

आरोग्य विभागातील स्वच्छता कर्मचा-यांना संस्थानमार्फत स्वच्छता करणेसाठी आवश्यक असणारे साहित्यासह, कर्मचा-यांच्या सुविधेसाठी गमबूट, रेनकोट आदि उपलब्ध करुन देणेत आलेले आहेत.

याव्यतिरिक्त श्री साई प्रसादालय, साईबाबा व साईनाथ रुग्णालये, व्दारावती निवासस्थान, साईआश्रम भक्तनिवास व साई धर्मशाळा येथील स्वच्छता आऊटसोर्सिंग पध्दतीने कंत्राटदारामार्फत करण्यात येते.

कामगार विभाग

या विभागामार्फत संस्थान कर्मचाऱ्यांच्या रजा, सुट्ट्या, गैरवर्तन, कर्मचारी विषयक न्यायालयीन कामकाजासह कंत्राटी कर्मचारीविषयक कामकाज पाहिले जाते. तसेच वेळोवेळी कंत्राटदार नियुक्ती व त्यांचेमार्फत संस्थानच्या विविध विभागांना आवश्यकतेनुसार कंत्राटी कर्मचारी पुरवून संस्थानचे दैनंदिन कामकाज सुरळीत पार पडेल याची दक्षता घेणेत येते.

मागासवर्ग कक्ष

सामान्य प्रशासन विभागांतर्गत असलेल्या आस्थापना कक्षास कर्मचारी विषयक सेवाप्रवेश नियम, पदोन्नती, आरक्षण व त्यासंबंधीत कर्मचारी शंभर बिंदू नामावली इत्यादी बाबीं संदर्भात सहाय्य व्हावे यादृष्टीने संस्थान आस्थापनेवर **मागासवर्ग कक्ष** स्वतंत्ररित्या कार्यरत करणेत आलेला आहे. या मागासवर्ग कक्षाच्या माध्यमातून शासन निर्णयातील विविध तरतुदीनुसार कर्मचारीविषयक अनुषंगिक कामकाज करणेत येत आहे. याव्यतिरिक्त शासन स्तरावरील पत्रव्यवहाराच्या नोंदी घेऊन त्याची माहिती प्रशासनास व संबंधितांना वेळावेळी व आवश्यकतेनुसार उपलब्ध करुन देणेत आहे.

अभिलेख कक्ष

या विभागामार्फत संस्थानचे विविध रेकॉर्ड, फाईल्स, दस्तऐवज शासकीय नियमानुसार अ, ब, क व ड प्रकारात जतन करुन ठेवणेत येतात. तसेच महत्वाचे कागदपत्रांचे स्कॅनिंग करुन डिजीटल पध्दतीने जतन करणेचे काम सुरु करणेत आलेले आहे. कागदपत्रे जतन करणेसाठी आवश्यक ती उपाययोजना करणेत आलेली आहे. तसेच संस्थानच्या विविध विभागांच्या निरुपयोगी, खराब वस्तू / साहित्य ई-निविदा मागवून उच्चतम दर देऊ केलेल्या निविदाधारकांस विक्री करणेत येते. गेल्या ०३ अहवाल वर्षामध्ये विविध **निरुपयोगी साहित्य विक्री** पोटी प्राप्त झालेल्या रक्कमेचा तपशील खालीलप्रमाणे –

अ.नं.	कालावधी (वर्ष)	रक्कम रुपये
०१	सन २०१५-१६	३८,४३,४१४/-
०२	सन २०१६-१७	३२,६८,७९९/-
०३	**सन २०१७-१८**	**३६,८१,७२२/-**

ध्वनीक्षेपण व अंतर्गत दूरध्वनी विभाग

ध्वनीक्षेपण विभागामार्फत श्री साईबाबांचे समाधी मंदिरात होणा-या चारही आरत्या व इतर दैनंदिन कार्यक्रम याकरीता साऊंड सिस्टिम व्यवस्था केली जाते. तसेच मंदिरातील लाईव्ह ऑडिओ प्रक्षेपण समाधी मंदिर, मंदिर परिसर, दर्शन रांग हॉल्स, सर्व भक्तनिवासस्थाने, श्री साईप्रसादालय, संस्थानचे अधिकृत संकेतस्थळावर केले जाते. तसेच मंदिरातील चारही आरतींचा ऑडिओ शिर्डी एफएम रेडिओ केंद्रावरुन प्रसारीत करणेत येत आहे. तसेच गर्दीचे वेळी साईभक्त, लहान मुले हरवतात-सापडतात, काहींचे सामान-चीजवस्तू गहाळ होतात त्याचे ध्वनीप्रक्षेपण करणेकामी मंदिर परिसरात सुचना केंद्र कार्यान्वित करणेत आलेले आहे. याव्यतिरिक्त संस्थानमार्फत आयोजित सर्व सांस्कृतिक व इतर व्यासपीठ कार्यक्रमांसाठी साऊंड सिस्टिम व्यवस्था उपलब्ध करुन दिली जाते.

अंतर्गत दूरध्वनी विभागांतर्गत, विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन कार्यालयीन कामकाज पार पाडणेसाठी मंदिर व संस्थान परिसरात असलेली विविध कार्यालये अत्याधुनिक अशा डिजीटल अंतर्गत दूरध्वनी यंत्रणेव्दारे एकमेकांशी जोडण्यात आलेली आहेत. या योजनेत विविध विभागांमध्ये ०४ सिमेन्स व ०२ मॅट्रीक्स कंपनीचे अशा एकूण ०६ ईपीएबीएक्स (Electronic Private Automatic Branch Exchange) (अंतर्गत दूरध्वनी यंत्रणा) कार्यान्वीत आहेत. या अंतर्गत दूरध्वनी यंत्रणेअंतर्गत संस्थानचे विविध विभागांमध्ये, कर्मचारी निवासस्थानांमध्ये आवश्यकतेनुसार ८४० अंतर्गत दूरध्वनी जोडणी करणेत आलेले आहेत. या अंतर्गत दूरध्वनी यंत्रणेकरीता भारत संचार निगम लिमिटेड या शासकीय संस्थेकडून २ पीआरआय लाईन्स घेणेत आलेल्या आहेत. संस्थानला साधारणतः प्रतिदिनी २००० ते २५०० येणारे दूरध्वनी कॉल्स व संस्थानकडून केले जाणारे साधारणतः ७०० ते ८०० दूरध्वनी कॉल्स नियंत्रित करणेसाठी तसेच भक्तांचे सुविधेसाठी २४x७ कार्यान्वीत असणारा ऑपरेटर कक्ष स्वतंत्ररित्या कार्यान्वीत करणेत आलेला आहे. तसेच मा.व्यवस्थापन समिती, अधिकारी व इतर कर्मचारी वर्ग यांचेमध्ये कामकाजाचा समन्वय राहावा, संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांचेशी त्वरीत संपर्क साधून तातडीने कामे व्हावीत या दृष्टीने भ्रमणदूरध्वनी योजना (Group Mobile System) कार्यान्वीत करण्यात आलेली आहे.

सीसीटीव्ही कक्ष

मंदिर व मंदिर परिसरात भक्तांचे सुरक्षेसाठी व आपातकालीन परिस्थितीत त्वरेने उपाययोजना करता यावी म्हणून सीसीटीव्ही यंत्रणा कार्यान्वीत करणेत आलेली आहे. या यंत्रणेत १२ पीटीझेड कॅमे-यासह एकुण १०१ सीसीटीव्ही कॅमेरे बसविणेत आलेले आहेत. परिसरातील सुरक्षेसाठी १३ डीएफएमडी, ११टर्नस्टाईल, ०२ बॅगेज स्कॅनर, २५ वॉकीटॉकी, ५० हॅन्ड मेटल डिटेक्टर या साहित्यासह इतर संगणकीय साहित्य बसविणेत आलेले आहे. याची दुरुस्ती व देखभाल या विभागामार्फत पाहिली जाते. याव्यतिरिक्त श्रीं चे दर्शनाकरीता येणारे दैनंदिन भक्तांची संख्या मिळणेकामी दर्शनरांगेत People Counting CCTV यंत्रणा कार्यान्वीत करणेत आलेली आहे. या सीसीटीव्ही यंत्रणाचा मुख्य नियंत्रण कक्ष मंदिर परिसरातील गुरुस्थान समोरील इमारतीत तयार करणेत आलेला असून, हा नियंत्रण कक्ष २४ तास कार्यान्वीत ठेवणेत आलेला आहे. तसेच सीसीटीव्ही कक्षामार्फत महत्वाचे कार्यक्रमाचे, प्रसंगाचे, बैठकांचे फोटोग्राफी व व्हिडिओ शुटींग केले जाते.

विधी विभाग

या विभागामार्फत संस्थानच्या विविध न्यायालयातील दाव्यांचे कामकाज पहाणे, विविध विभागांना कराव्या लागणाऱ्या करारांचे मसुदे तयार करुन देणे, तपासून देणे, भक्तांना सोयी-सुविधा उपलब्ध करुन देणेसाठी संस्थान परिसरातील उपलब्ध असलेले दुकान गाळे लिलाव पध्दतीने भाडे तत्वावर उपलब्ध करणे आदि कामे केली जातात.

याव्यतिरिक्त विधी विभागामार्फत, विविध न्यायालयांपुढे संस्थानने दाखल केलेले २३ व संस्थान विरुध्द दाखल झालेले १०५ दावे असे एकुण १२८ न्यायालयीन दाव्यांचे कामकाजाबाबत संस्थान वकिलांशी समन्वय साधून कार्यवाही सुरु आहे.

मालमत्ता विभाग

संस्थान मालकीचे जंगम व स्थावर मालमत्तेचे जतन व संरक्षण व्हावे, संस्थान व्यवस्थापनास विकास कामांचे दृष्टीने आवश्यक जमिनीचे संपादन करता यावे, जमीन महसूल विषयक बाबींमध्ये सुसुत्रीकरण व्हावे म्हणून जमीन महसुल विषयक कामे एकत्रित करुन स्वतंत्र मालमत्ता विभाग दिनांक २० एप्रिल, २०१५ पासून कार्यरत करणेत आला. सध्या या विभागांमार्फत जमीन महसुलासह भूसंपादन व जमीन खरेदी विषयक सर्व कामे पार पाडली जात आहेत.

अहवाल सालात खालीलप्रमाणे जमिनी / इमारती ताब्यात मिळाल्या आहेत –

०१. **मौजे निघोज**, तालुका राहाता या ग्रामपंचायत हद्दीतील गट क्रमांक १७७, १७८, २८२/१, २८४, २८८/६ मधील बांधीव इमारती जमिनीसह (बी इमारत – बांधीव क्षेत्र २६३३.७६ चौरस मीटर व डी इमारत – बांधीव क्षेत्र ७१४८.६४ चौरस मीटर) नोंदणीकृत दान पत्राव्दारे दिनांक ११ मे, २०१७ रोजी संस्थान व्यवस्थापनाचे ताब्यात मिळालेल्या आहेत. याबाबतच्या महसुली नोंदी संस्थानच्या नावाने शासकीय अभिलेखात घेणेत आलेल्या आहेत.

०२. शिर्डी शहर विकास योजनेतील **मौजे शिर्डी** नगरपंचायत हद्दीतील आरक्षण क्रमांक ३४ हे रुग्णालय विस्तारीकरण या सार्वजनिक प्रयोजनासाठी आरक्षित आहे. सदर आरक्षणातील मौजे शिर्डी हद्दीतील एकूण क्षेत्र ६९०३ चौरस मीटरचा ताबा अंतिम निवाड्यानुसार मा. उपविभागीय अधिकारी, शिर्डी भाग, शिर्डी यांनी दिनांक ०७ मार्च,२०१८ रोजी संस्थान व्यवस्थापनास दिला आहे. याबाबतच्या महसुली नोंदी संस्थानच्या नावाने शासकीय अभिलेखात घेणेत आलेल्या आहेत.

अहवाल सालातील ठळक बाबी

०१. मा. व्यवस्थापन समितीने श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवाचे निमित्ताने दिनांक २५ फेब्रुवारी, २०१७ रोजीचे सभेत, श्री क्षेत्र गजानन महाराज शेगांवचे धर्तीवर श्री क्षेत्र शिर्डी येथेही सेवेकरी सेवा सुरु करणेचा निर्णय घेतलेला होता. या योजनेअंतर्गत **सहभाग घेणारे सेवेकरी** यांना **साईसेवक** म्हणून संबोधणेत येते. दिनांक २९ जुलै, २०१७ रोजी प्रत्यक्ष या **साईसेवक** योजनेस प्रारंभ करणेत आला. या योजनेत २१ साईसेवक यांचा ०१ गट याप्रमाणे दर मंगळवार ते सोमवार असा १० गटांना सेवेचा कालावधी नेमून देणेत येत आहे. या **साईसेवक** यांना संस्थानमार्फत विनामुल्य निवास, भोजन व दर्शन-आरती व्यवस्था आदि सुविधा देणेत येत आहेत.

०२. उपरोक्त **साईसेवक** या योजनेत **दिनांक २९ जुलै, २०१७ ते माहे ३१ मार्च,२०१८** अखेर या कालावधीत **२९० गटातील ५,७११ साईसेवक** यांनी मंदिर परिसरासह प्रसादालय, कॅन्टीन, प्रकाशने, संरक्षण, रुग्णालये, बुंदीप्रसाद / उदीप्रसाद वाटप, भक्तांना पिण्याचे पाणी वाटप ईत्यादी ठिकाणी / विभागात श्री साई सेवेचा लाभ घेतला आहे.

०३. जनसंपर्क विभाग व इतर निवासस्थाने विभागामार्फत वितरित करणेत येणारे **विनाशिफारस** सशुल्क **दर्शन** पास सुविधेचा **१०,७८,४१६ भक्तांनी** लाभ घेतला, त्यापासून संस्थानला **रुपये २१,५६,८३,२००/- मात्र** उत्पन्न मिळाले. याव्यतिरिक्त सशुल्क **आरती** पास सुविधेचा **२,५३,२२३ भक्तांनी** लाभ घेतला, त्यापासून संस्थानला **रुपये १०,३६,०१,०००/- मात्र** उत्पन्न मिळाले.

०४. संस्थानचे अधिकृत संकेतस्थळावरुन (ऑनलाईन पध्दतीने) वितरित करणेत येणारे सशुल्क **दर्शन** पास सुविधेचा ६,१६,७२७ **भक्तांनी** लाभ घेतला, त्यापासून संस्थानला **रुपये १२,३३,५७,४००/- मात्र** उत्पन्न मिळाले. याशिवाय सशुल्क **आरती** पास सुविधेचा **२,३०,६८८ भक्तांनी** लाभ घेतला, त्यापासून संस्थानला **रुपये १०,३६,२३,०००/- मात्र** उत्पन्न मिळाले.

०५. जनसंपर्क कार्यालयामार्फत मा. शासनाच्या माहिती व जनसंपर्क संचालनालय विविध विभागांच्या विकास प्रकल्पांच्या / साहित्य खरेदीच्या जाहिर निविदा सूचना स्वरुपातील **२२५ जाहिराती** यांचे माध्यमातून प्रसिध्दी देणेत आल्या.

०६. जनसंपर्क कार्यालयामार्फत संस्थान मालकीचे हेलीपोर्टवर **२६** वेळेस **हेलीकॉप्टर लॅण्डींगकरीता** सशुल्क परवानगी देणेत आली.

०७. श्री साई सत्यव्रत (सत्यनारायण) महापूजेचा **५८,५००** भक्तांनी लाभ घेतला असून, त्यापासून संस्थानला **रुपये ५८,५०,०००/- मात्र** उत्पन्न मिळाले आहे.

०८. श्री साई अभिषेक पूजेचा **१५,१०८** भक्तांनी लाभ घेतला असून, त्यापासून संस्थानला **रुपये १५,२५,९०८ मात्र** उत्पन्न मिळाले आहे.

०९. **श्री दासगणू महाराजांची जन्मतिथी** व **पुण्यतिथी अनुक्रमे दिनांक २९ डिसेंबर, २०१७** व **दिनांक १६ नोव्हेंबर, २०१७** रोजी साजरी करणेत आली, या दिवशी समाधी मंदिर परिसरात साईभक्त व ग्रामस्थ यांचे सक्रिय सहभागातून **सामुहिक स्तवनमंजिरी वाचनपाठ** संपन्न झाला.

१०. **दिनांक २४ जुलै, २०१७ ते दिनांक ०१ ऑगष्ट, २०१७** अखेर **श्री साईसच्चरित पारायण सोहळा** साजरा करणेत आला.

११. दिनांक ३१ डिसेंबर, २०१७ रोजी **शिर्डी महोत्सव-२०१७** साजरा करणेत येऊन, नाताळ व नववर्षारंभाच्या दिवशी श्री साईंचे दर्शनासाठी होणाऱ्या अलोट गर्दीचा विचार करुन, गतवर्षी प्रमाणेच **दिनांक ३१ डिसेंबर, २०१७** रोजी श्री साईंचे समाधी मंदिर दर्शनासाठी रात्रभर खुले ठेवणेत आले होते.

१२. भक्तांकरीता श्री साई सत्यव्रत (सत्यनारायण) पूजा व श्री साई अभिषेक पूजा यांचे **ऑनलाईन तिकीट बुकींग दिनांक ०१ जून, २०१७ पासून** सुरु करणेत आले आहे.

१३. श्री साई समाधी शताब्दी महोत्सव वर्षाचे निमित्ताने **दिनांक १४ ऑक्टोबर, २०१६** पासून समाधी मंदिराचे उत्तर बाजूचे सभामंडपात (सभाकुंड) दररोज साई भजनसंध्या, भजन, किर्तन, प्रवचन, नृत्य-नाटिका आदि **सांस्कृतिक कार्यक्रम** सुरु करणेत आलेले आहेत.

१४. संरक्षण विभागामार्फत **बिनधनी रोख रक्कम रुपये ४,११,६२८/- मात्र** व **रुपये ३,२८,१२९/- मात्र किंमतीच्या बिनधनी वस्तू** (सोने, चांदी, घडयाळे, मोबाईल्स, कॅमेरे इत्यादी) लेखाशाखेकडे जमा करणेत आलेल्या आहेत.

१५. संरक्षण विभागामार्फत शिर्डी शहर व परिसरातील नागरीकांसाठी, संस्थान कर्मचारी यांचेसाठी नाममात्र शुल्क आकारुन विविध उपकरणांनी सुसज्ज अशी **व्यायामशाळा** चालविणेत येत असून, याकामी अहवाल सालात जमा झालेली शुल्काची **रक्कम रुपये ४,१७,७४६/- मात्र** लेखाशाखेत भरणा करणेत आलेली आहे.

१६. साईप्रसाद निवासस्थान विभागांतर्गत असलेल्या **साईनिवास अतिथीगृह** या निवासस्थान इमारतीस सन २०१५ मध्ये प्राप्त झालेल्या **ISO-९००१:२००८** या मानांकनांचे नुतनीकरण होऊन, **दिनांक १५ ऑगष्ट,२०२१ पर्यन्त** मुदतवाढ मिळालेली आहे.

१७. **व्दारावती भक्तनिवास** या निवासस्थान विभागास सन २०१५ मध्ये प्राप्त झालेल्या **ISO-९००१:२००८** या मानांकनांचे नुतनीकरण होऊन, **दिनांक १५ ऑगष्ट,२०२१ पर्यन्त** मुदतवाढ मिळालेली आहे.

१८. **साईआश्रम भक्तनिवास** या निवासस्थान विभागास प्राप्त झालेल्या **ISO-९००१:२००८** या मानांकनांचे नुतनीकरण होऊन, **दिनांक १५ ऑगष्ट,२०२१ पर्यन्त** मुदतवाढ मिळालेली आहे.

१९. **साई धर्मशाळा** या निवासस्थान विभागास प्राप्त झालेल्या **ISO-९००१:२००८** या मानांकनांचे नुतनीकरण होऊन, **दिनांक १५ ऑगष्ट,२०२१ पर्यन्त** मुदतवाढ मिळालेली आहे.

२०. बगीचा विभागामार्फत अहवाल सालातील तीन ही उत्सवात तसेच गुढीपाडवा, श्री दत्त जयंती, दिपावली, नववर्षारंभ इत्यादी उत्सवानिमित्त **साईभक्तांकडून समाधी मंदिर व परिसरात देणगीदाखल फुलांची सजावट** करणेत आली.

२१. बगीचा विभागामार्फत सन २०१७-१८ श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवानिमित्त मंदिर व मंदिर परिसरात **दर गुरुवारी सुशोभित फुलांची सजावट** भक्तांनी याकामी देणगी दाखल दिलेल्या रक्कमेतून करणेत आली.

२२. महाराष्ट्र शासनाने वन महोत्सवांतर्गत वृक्षारोपण कार्यक्रम संपूर्ण राज्यात राबविला होता, या वृक्षारोपण कार्यक्रमांतर्गत संस्थान व्यवस्थापनामार्फत संस्थान मालकीच्या जमिनींमध्ये माहे जुलै, २०१७ मध्ये मोठ्या प्रमाणावर **वृक्षारोपण** कार्यक्रम राबविणेत आला.

२३. श्री साईंचे समाधीवर भक्तांकडून अर्पण केलेल्या फुलांचे हार, गुच्छ इत्यादीपासून उपलब्ध होणारे गुलाब, झेंडू, गुलछडी या अनेक प्रकारचे निर्माल्य फुलांपासून **साई व्दारकामाई सुवासिक गुलाब अगरबत्ती** तयार करणेसाठी स्थानिक स्तरावरील महिला बचत गटामार्फत योजना राबविणेत आली.

२४. वाहन विभागास मालवाहतुकीचे कामकाजासाठी **०१ एलएमएल कंपनीची थ्री व्हीलर** तसेच रुग्णसेवेसाठी **०१ कार्डियाक रुग्णवाहिका** देणगी रुपाने प्राप्त झालेली आहे.

२५. श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवानिमित्त देशातील विविध राज्यात व शहरात आयोजित **पादुका दर्शन सोहळयाकरीता** श्री साई पादुका व संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांना ने-आण करणेकरीता भारत बेन्ज कंपनीची **३६ सीटर वातानुकूलित बस** खरेदी करणेत आलेली आहे.

२६. मंदिर परिसरासह संस्थान परिसरातील जमा होणा-या **कचरा वाहतुकीसाठी** मोठया क्षमतेचर **टाटा एलपीके ९१२ हायड्रोलिक डंपर** तसेच कार्यालयीन कामकाजासाठी **टोयोटा कंपनीची ०२ वाहने** खरेदी करणेत आलेली आहे.

२७. वाहन विभागामार्फत विशेषतः दक्षिण भारतातील भक्तांचे सुविधेसाठी **शिर्डी - नगरसूल रेल्वे स्टेशन - शिर्डी अशी बससेवा** नाममात्र शुल्क आकारुन उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे. अहवाल सालात, या सेवेपोटी जमा झालेले शुल्क **रक्कम रुपये २०,४८,२१२/- मात्र** लेखाशाखेकडे जमा करणेत आलेले आहे.

२८. मेकॅनिकल विभागामार्फत शिर्डी बसस्थानक इमारतीतील भक्तनिवासात राहणारे भक्तांसाठी **दोन स्वयंचलित उद्-वाहन यंत्रणा (लिफ्ट)** बसविणेत आलेल्या असून, याकामी **रुपये २५ लक्ष मात्र** खर्च आला आहे.

२९. मेकॅनिकल विभागामार्फत शिर्डी बसस्थानक इमारतीतील भक्तनिवासात राहणारे भक्तांसाठी **दैनंदिन १४ हजार लिटर क्षमतेची सोलर हॉट वॉटर यंत्रणा** कार्यान्वीत करणेत आलेली असून, याकामी रक्कम **रुपये २४.२८ लक्ष मात्र** खर्च आला आहे.

३०. मेकॅनिकल विभागामार्फत श्री साई प्रसादालयात प्रसाद भोजन घेणा-या भक्तांना विनाविलंब भोजन प्राप्त व्हावे म्हणून **ताशी २० हजार क्षमतेचे ०१ जादा चपाती मशिन** कार्यान्वीत करणेत आले आहे, याकामी **रक्कम रुपये २७ लक्ष मात्र** खर्च आला आहे.

३१. मेकॅनिकल विभागामार्फत संस्थान संचलित इंग्लिश मिडियम स्कूल व कन्या शाळेतील विद्यार्थ्यांना शुध्द पिण्याचे पाणी उपलब्ध व्हावे म्हणून **दैनंदिन ५०० लिटर व २५० लिटर** असे क्षमतेचे **प्रत्येकी एक या प्रमाणे दोन आर. ओ. प्लॅन्ट** कार्यान्वीत करणेत आलेले आहेत, याकामी **रक्कम रुपये ३.६६ लक्ष मात्र** खर्च आला आहे.

३२. लेखाशाखेमार्फत जे साईभक्त शिर्डी येथे येऊन देणगी कार्यालयात रुपये २५,०००/- व त्यापुढील देणगी रोख / वस्तु स्वरुपात / अन्य बॅकिंग सुविधेव्दारे देणगी देतात, त्यांना संस्थान व्यवस्थापनामार्फत **श्री साई पादुकांची प्रतिमा असलेले २० ग्रॅम शुध्द चांदीचे ०१ नाणे तसेच त्यासोबत श्री साईसत्चरित्र ग्रंथ, श्री साईंचा थ्री डी फोटो (प्रत्येकी ०१) या प्रमाणे भेट स्वरुपात** देणेत येत आहे. तसेच या भक्तांना त्याच दिवशी दर्शन / आरतीची सुविधा उपलब्ध करुन देणेत येत आहे.

३३. साईभक्तांकडून **श्रीं चे आरतीसाठी वापरणेत येणारे वस्त्र** देणगी स्वरुपात मोठ्या प्रमाणात प्राप्त होत असतात व यामध्ये दिवसें-दिवस वाढही होत आहे. त्यामुळे सर्व **साईभक्तांना समान संधी प्राप्त व्हावी म्हणून लेखाशाखेमार्फत या वस्त्रांचा ड्रॉ पध्दतीने सोडत काढणेत येऊन,** ज्या भक्तांनी वस्त्रे दिलेली आहेत अशा निवड झालेल्या भक्तांची नांवे संस्थानचे अधिकृत संकेतस्थळावर प्रसिध्द करणेत येत आहेत.

३४. लेखाशाखेमार्फत मंदिर व मंदिर परिसरात अपघात होऊन भक्तांचे नुकसान झालेतर त्यांना नुकसान भरपाई देता यावी म्हणून दरवर्षी २५ साईभक्तांकरीता **अपघाती / घातपाती विमा** संरक्षण घेणेत येत आहे.

३५. कामगार विभागामार्फत **साईसेवक** योजना राबविणेत येत आहे, या **साईसेवक** योजनेतील व्यक्तींसाठी एक वर्षाचा **जनता अपघाती विमा** संरक्षण घेणेत येत आहे.

३६. श्री साई प्रसादालयात भक्तांना अत्यंत नाममात्र दरात प्रसाद भोजन वितरीत केले जात असल्याने, अनेक भक्त प्रसादालयात अन्नदान करणेची इच्छा व्यक्त करतात. अशा इच्छुक भक्तांसाठी मोफत प्रसाद भोजन योजनेअंतर्गत उत्सव कालावधीतील एका दिवसासाठी रुपये ८ लाख मात्र व वर्षातील इतर दिवसांसाठी एक दिवसासाठी रुपये ४ लाख मात्र देणगी रक्कम भरुन अन्नदान करणेची सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे.

दिनांक ०१ जानेवारी, २०१७ पासून प्रसादालयातील अन्नदान (प्रसाद भोजन) सुविधा सर्व भक्तांसाठी विनामुल्य (मोफत) सुरु करणेत आलेली आहे.

इतर उपक्रम - रुग्णालये

अधिनियमातील कलम १७ व २१ मधील तरतुदीस अनुसरुन, विश्वस्तव्यवस्थेच्या ध्येय-धोरणांशी सुसंगत राहून, संस्थानने श्री साईबाबांची शिकवण व बाबांनी त्यांचे हयातीत गरीब व गरजूंची केलेली रुग्णसेवा लक्षात घेऊन बाबांचा रुग्णसेवेचा वारसा पुढे चालू ठेवण्यासाठी शिर्डी व परिसरातील ग्रामीण भागातील सर्वसामान्य, गोर-गरीब जनतेला वैद्यकीय सेवा उपलब्ध व्हाव्यात यासाठी साईनाथ रुग्णालय तसेच गंभीर आजारावरील उच्च दर्जाचे उपचारांचे सोयीसाठी श्री साईबाबा सुपर स्पेशालिटी हॉस्पीटल सुरु केलेले आहे. त्यांची थोडक्यात माहिती पुढीलप्रमाणे :

श्री साईनाथ रुग्णालय,शिर्डी
SHRI SAINATH HOSPITAL

गरीब व गरजू रुग्णांची सेवा हे बाबांच्या शिकवणीतले एक मोठे तत्वज्ञान आहे आणि त्यालाच अनुसरुन श्री साईबाबा संस्थान, शिर्डी ने सन १९६४ साली **" श्री साईनाथ रुग्णालय "** सुरु केले आहे.

शिर्डी व शिर्डी शहराच्या जवळपास चांगली वैद्यकीय सेवा उपलब्ध नव्हती. श्री साईनाथ रुग्णालयामुळे अशी वैद्यकीय गरज पूर्ण करण्यात आली आहे. सर्व प्रकारच्या गरजू रुग्णांसाठी दिनांक ०१ जानेवारी, २०१७ पासून विनामुल्य वैद्यकीय सेवा उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे. सध्या रुग्णालयात विविध विभागांतर्गत ३०० खाटा उपलब्ध असून, यामध्ये ०८ खाटांच्या अतिदक्षता विभागाचाही समावेश आहे. तसेच ०२ सुसज्ज ऑपरेशन थिएटरची सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आली आहे.

(०१) रुग्णालयातील सेवा

या अत्याधुनिक तंत्रज्ञान व उपकरणाने सुसज्ज असे रुग्णालयात बाह्यरुग्ण, अंतर्रुग्ण, अतिदक्षता, शस्त्रक्रिया, क्ष-किरण, सोनोग्राफी, प्रयोगशाळा आदि विभागांमार्फत गरजु रुग्णांना विविध सेवा अत्यल्प दरात पुरविल्या जातात. मंदिर परिसरातील भक्तांच्या सोयीसाठी मंदिर परिसरामध्ये कायमस्वरुपी प्रथमोपचार केंद्र असून तेथेही प्राथमिक उपचार करणेत येतात. गेल्या ०३ वर्षात रुग्णालयात विविध आजारांवर उपचार घेणाऱ्या रुग्णांची संख्या खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	उपविभागाचे नांव	उपचारार्थी रुग्णांची संख्या		
	अहवाल वर्ष -	सन २०१५-१६	सन २०१६-१७	**सन २०१७-१८**
०१	बाह्यरुग्ण विभाग	२,८६,४०५	३,१४,८१२	**३,४०,४५७**
०२	अंतर्रुग्ण विभाग	११,६४८	१३,५६०	**१५,९४५**
०३	शस्त्रक्रिया विभाग	७,४१४	९,१८५	**१०,९३१**
०४	क्ष-किरण फोटो (एक्स-रे)	२४,२१९	२४,१९६	**२५,८८७**
०५	सोनोग्राफी चाचणी	७,३९६	४,७३०	**८,०३६**
०६	प्रयोगशाळा चाचणी	५३,०२७	६४,४१८	**६५,२११**
०७	प्रथमोपचार केंद्र - मंदिर परिसर	६६,२२०	७०,८८१	**६८,५१३**
०८	आय.सी.टी.सी. विभाग	४,०७७	४,७८३	**४,६१८**
०९	डॉट.सेंटर विभाग	१५०	१४५	**१४८**
१०	दंतरोग विभाग रुग्ण	५,००४	५,२५३	**४,७२२**

श्री साईनाथ रुग्णालयात सर्वांसाठी संपूर्ण वैद्यकिय उपचार विनामुल्य (मोफत) केले जातात तसेच रुग्णांच्या तातडीच्या सेवेसाठी वाजवी व अल्पदरात २४ तास रुग्णवाहिका व शववाहिका उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे.

(०२) फिरता दवाखाना

अहवाल सालात, नांदुर्खी, वेस, बहादरापुर, रांजणगाव देशमुख, काकडी, वाळकी, पिंपळस, केलवड, निर्मळपिंप्री, चोळकेवाडी, मोरवाडी, रांजणगाव खुर्द, न.पा.वाडी, रामपुरवाडी, एकरुखे ईत्यादी १६ गावांमध्ये फिरता दवाखान्याची सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आली आहे. या सुविधेचा लाभ या विविध गावातील **गरजू रुग्णांना** झाला आहे.

रुग्णालयामार्फत शिर्डी येथील वृध्दाश्रमातील रुग्णांना विनामुल्य वैद्यकिय सेवा उपलब्ध करुन दिली जाते तसेच महिन्यातून दोन वेळेस वृध्दाश्रमात फिरते वैद्यकिय पथक पाठविले जाते.

श्री रामनवमी उत्सव काळात शिर्डी - नाशिक या रस्त्यावर पालखीतील पदयात्री साईभक्तांना फिरते वैद्यकिय पथकामार्फत वैद्यकिय सेवा उपलब्ध करुन दिली जाते.

(०३) डायबेटीक केअर सेंटर :

रुग्णालयात माहे नोव्हेंबर, २०१२ पासून डायबेटीक केअर सेंटर सुरु करणेत आले आहे. या डायबेटीक केअर सेंटरमध्ये प्रत्येक आठवडयास, एक दिवस (बुधवार) डायबेटीज् रुग्णांचे निदान व औषधोपचाराचे मार्गदर्शन केले जाते. अहवाल सालात, या सुविधेचा **८,४५० रुग्णांनी** लाभ घेतला आहे.

(०४) रक्तपेढी

रुग्णालयामध्ये आधुनिक व अतिशय सुसज्ज अशी रक्तपेढी कार्यान्वीत आहे. रक्तपेढीमध्ये आधुनिक पध्दतीने रक्ताची साठवण करुन गरजू रुग्णांना ते वाजवी दरात त्वरीत उपलब्ध करुन दिले जाते. रक्तदानासारख्या महत्वाच्या दानाविषयी लोकांना जागृत करुन रक्तपेढीने अहवाल सालात ४५० मिली. च्या **एकूण ११,४०८ पिशव्या** रक्त जमा करुन रुग्णांना उपलब्ध करुन देणेत आले आहे.

अहवाल सालात, श्री साईनाथ रक्तपेढीमार्फत मंदिर परिसरात **२१८** रक्तदान शिबीराचे आयोजन करुन, **एकूण ५९२० पिशव्या** रक्त जमा करणेत आले. याव्यतिरिक्त परिसरातील रक्तपेढयांशी संपर्क साधून, त्यांचे सक्रीय सहभागाने **माहे मे, २०१७ ते मार्च, २०१८** या कालावधीत **एकूण १०,६१४ पिशव्या** रक्त जमा करणेत आले.

तसेच श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सव – २०१८ निमित्ताने **दिनांक ३० डिसेंबर, २०१७** रोजी **रक्तदान महाशिबीर** आयोजित करणेत आले होते. या महाशिबिरामध्ये **९०० रक्तदात्यांनी** रक्तदान करुन संस्थान व्यवस्थापनास सहकार्य केले.

(०५) वैद्यकिय शिबीरांचे आयोजन

अहवाल सालात, खाली नमुद केलेप्रमाणे विविध वैद्यकिय शिबिरांचे यशस्वीरित्या आयोजन करणेत आले :

अ.नं.	शिबिराचे नांव	शिबिर कालावधी	लाभार्थी रुग्ण संख्या
०१	मोफत नेत्र तपासणी व नेत्रतपासणीनंतर चष्मे वाटप शिबिर	०१ ऑक्टोबर, २०१७	**७२७** **५२५**
०२	मोतीबिंदू व तिरळेपणा शस्त्रक्रिया शिबीर	०२ ऑक्टोबर, २०१७ ते ०४ ऑक्टोबर, २०१७	**१०९**
०३	किडनी स्टोन शिबीर (लेझर व दुर्बिर्णीव्दारे)	१९ जानेवारी, २०१८ ते २१ जानेवारी, २०१८	**५२**
०४	कृत्रीम पायरोपण जयपुर फुट शिबीर	१५ फेब्रुवारी, २०१८ ते २० फेब्रुवारी, २०१८	**७३**
०५	दंततपासणी शिबीर	०६ मार्च, २०१८	**१३३**
०६	प्लास्टिक सर्जरी शिबीर	१८ मार्च, २०१८ ते २१ मार्च, २०१८	**८८**

वरील सर्व शिबीरांमध्ये संस्थानचे वैद्यकीय अधिकारी, तांत्रिक कर्मचारी तसेच बाहेरील तज्ञ मानद डॉक्टर्सकडून आवश्यकतेनुसार सर्व सहाय्य दिले जाते. शिबीरांमध्ये उपचार करण्यात येणाऱ्या रुग्णांकडून कोणत्याही प्रकारचे शुल्क न आकारता त्यांना संपूर्ण वैद्यकीय सेवा, रहाण्याची व्यवस्था व जेवणाची व्यवस्था विनामूल्य पुरविली जाते.

(०६) वैद्यकीय आर्थिक मदत व धर्मादाय सेवा

गरीब आणि गरजू रुग्णांना भारतातील धर्मादाय संस्थांनी, निमशासकीय किंवा शासकीय संस्थांनी, सार्वजनिक संस्थांनी, सहकारी संस्थांनी चालविलेल्या रुग्णालयात शस्त्रक्रिया केल्यास / उपचार घेतल्यास एकूण खर्चाच्या १५ टक्के किंवा जास्तीत जास्त रुपये २५,०००/- मात्र मदत रुग्णालयाचे नावे डिमांड ड्राफ्टव्दारे / आरटीजीसएसव्दारे पाठविली जाते. खाली नमूद केलेल्या शस्त्रक्रियांसाठी / आजारावरील उपचारांसाठी संस्थान व्यवस्थापनामार्फत वैद्यकिय आर्थिक मदत (वैद्यकिय अनुदान) दिले जाते :

०१. हृदयशस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार
०२. किडनी शस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार
०३. मेंदुची शस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार
०४. रक्तासंबंधीचे उपचार (उदा.हिमोफिलिया)
०५. कर्करोग शस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार
०६. मणका शस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार
०७. Guillain Barre Syndrome
०८. कॉक्लीअर इम्प्लांट

उपरोक्त आजारांपैकी नेत्ररोगासंबंधीत ज्या शस्त्रक्रिया संस्थानच्या रुग्णालयांमध्ये होऊ शकतात, त्याव्यतिरिक्त इतर नेत्रशस्त्रक्रियांसाठी वैद्यकिय अनुदान उपलब्ध करुन दिले जाते.

संस्थानचे वैद्यकिय आर्थिक अनुदान नियमावलीनुसार रुग्णास गंभीर आजारासाठी फक्त एकदाच अनुदान देण्याची तरतूद आहे, परंतु मा.व्यवस्थापन समितीने गंभीर आजारासाठी रुग्णाने पाच वर्षाने मागणी केल्यास त्यास ०५ वर्षानंतर पुन्हा वैद्यकिय अनुदान देणेबाबत निर्णय घेतलेला आहे.

गेल्या ०३ अहवाल सालात गरजू रुग्णांना उपलब्ध करुन देणेत आलेल्या वैद्यकिय अनुदान रक्कमेचा व लाभार्थी रुग्णांचा गोषवारा खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	आर्थिक वर्ष	अनुदान लाभार्थी रुग्ण संख्या	अनुदान वाटपाची रक्कम रुपये
०१	सन २०१५-२०१६	८६७	२,०२,१५,१७७/-
०२	सन २०१६-२०१७	८३४	२,००,१५,९३२/-
०३	**सन २०१७-२०१८**	**४३०**	**१,०२,८३,३०२/-**

तसेच मा. व्यवस्थापन समितीचे निर्णयानुसार, **दिनांक ०१ जानेवारी, २०१७ पासून श्री साईनाथ रुग्णालयात वैद्यकिय उपचार घेणारे सर्व घटकातील गरजू रुग्णांसाठी विनामुल्य (मोफत) वैद्यकिय उपचार सुरु करणेत आले आहेत.**

या विनामुल्य (मोफत) वैद्यकिय उपचारापोटी झालेल्या खर्चाचा गोषवारा खालीलप्रमाणे –

अ.नं.	वर्ष	रुग्ण संख्या	रुग्णांवर उपचारापोटी खर्च झालेली रक्कम रुपये
०१	**सन २०१६-१७** (दि.०१/०१/२०१७ ते दि.३१/०३/२०१७)	९६,२६५	६९,४६,९०९/-
०२	**सन २०१७-२०१८** (दि.०१/०४/२०१७ ते दि.३१/०३/२०१८)	**३,५६,४०२**	**३,३२,८१,७२६/-**

श्री साईबाबा हॉस्पीटल (सुपर स्पेशालिटी), शिर्डी
SHRI SAIBABA HOSPITAL (SUPER SPECIALITY)

शिर्डी व शिर्डी परिसरातील ग्रामीण भागातील गरीब व गरजू रुग्णांना गंभीर आजार तसेच इतर तपासण्यांसाठी मुंबई, पुणे, नाशिक इत्यादी शहराच्या ठिकाणी जाऊन उपचार घ्यावे लागत असत. या गरीब व गरजू रुग्णांना उच्च दर्जाच्या वैद्यकिय सेवा-सुविधा शिर्डीमध्ये उपलब्ध व्हाव्यात या उदात्त हेतूने मा. व्यवस्थापन समितीने माहे मे, २००६ पासून श्री साईबाबा सुपर स्पेशालिटी हॉस्पीटल सुरु केलेले आहे. या रुग्णालयाविषयी थोडक्यात माहिती खालीलप्रमाणे :

०१. रुग्णालयाची क्षमता : २५९ बेडस्.

यापैकी (अ) हृदयरोग अतिदक्षता विभाग : ११ बेडस्
(ब) सामान्य अतिदक्षता विभाग : ११ बेडस्
(क) सर्जिकल अतिदक्षता विभाग : ०७ बेडस्
(ड) कार्डियक रिकव्हरी वार्ड अतिदक्षता युनिट - 1 : २० बेडस्
(इ) कार्डियक रिकव्हरी वार्ड युनिट - 2 : ३७ बेडस्
(ई) कार्डियक रिकव्हरी वार्ड युनिट - 3 : १० बेडस्
(फ) कार्डियक रिकव्हरी वार्ड युनिट - 4 : ३४ बेडस्
(ग) इतर अंतरुग्णासाठी उपचार सुविधा : ११५ बेडस्
(च) कॅज्युअल्टी इमर्जन्सी केअर वार्ड : १० बेडस्
(घ) न्युरो इन्टेन्सिव्ह केअर विभाग : ०४ बेडस्

०२. विविध शस्त्रक्रियेसाठी सुविधा : ०७ कक्ष + कॅथलॅब.

(अ) हृदय शस्त्रक्रिया कक्ष - ०२
(ब) अस्थिरोग शस्त्रक्रिया कक्ष - ०१
(क) सामान्य शस्त्रक्रिया कक्ष - ०२
(ड) न्युरो सर्जरी व ट्रॉमॅटॉलॉजी कक्ष - ०२

०३. रुग्णालयात उपलब्ध असणाऱ्या सुविधा :

०१. रेडिओलॉजी विभाग
०२. पॅथॉलॉजी विभाग
०३. डायग्नोस्टिक्स् विभाग
०४. रक्तपेढी
०५. मध्यवर्ती ऑक्सिजन वायुपुरवठा यंत्रणा
०६. लाँन्ड्री
०७. मध्यवर्ती वायु व सक्शन सुविधा
०८. बायोमेडिकल इंजिनिअरींग विभाग
०९. सोलर वॉटर हिटींग यंत्रणा
१०. काही विशिष्ट विभागांसाठी मध्यवर्ती वातानुकूलन यंत्रणा

०४. रुग्णालयात उपलब्ध असणाऱ्या रोग निदान चाचण्या व उपचार सेवा :

०१. कार्डिऑलॉजी
०२. कार्डिओ-थोरॅसिक सर्जरी
०३. न्युरो सर्जरी - ट्रॉमॅटॉलॉजी
०४. युरॉलॉजी
०५. नेफ्रॉलॉजी - डायलिसिस
०६. ॲडव्हान्सड् ऑर्थोपेडिक्स्
०७. जनरल मेडिसिन
०८. जनरल सर्जरी
०९. रेडिओलॉजी
१०. पॅथॉलॉजी
११. मॅक्सिलोफेसिअल सर्जरी

०५. गेल्या ०३ अहवाल सालात श्री साईबाबा हॉस्पीटलमध्ये उपचार घेतलेल्या रुग्णांची संख्या :

अ.नं.	विभाग / उपचार	रुग्णांची संख्या		
	अहवाल वर्ष -	**२०१५-१६**	**२०१६-१७**	**२०१७-१८**
०१	बाह्यरुग्ण विभाग	१,२९,८३१	१,३९,९१८	**१,६२,९२७**
०२	अंतर्रुग्ण विभाग	११,०३३	१२,९५८	**१३,२६७**
०३	रेडिओलॉजी विभाग व इतर	८३,२११	९३,१५०	**१,०३,३९५**

अ.नं.	विभाग / उपचार	रुग्णांची संख्या		
	अहवाल वर्ष -	**२०१५-१६**	**२०१६-१७**	**२०१७-१८**
०४	पॅथॉलॉजी लॅबोरेटरी विभाग	३,१३,२७३	३,२१,०७६	**३,२६,३९०**
०५	हृदय शस्त्रक्रिया विभाग	१,६६५	१,३०८	**१,३८०**
०६	हृदयरोग - अँजिओग्राफी	२,८२१	३,२८३	**३,४७३**
०७	हृदयरोग - अँजिओप्लास्टी	१,१९२	१,४०९	**१,३८३**
०८	हृदयरोग - बी.एम.व्ही व इतर	२९८	४१५	**४१४**
०९	पीडीए/एएसडी/व्हीएसडी/टिपीएम इत्यादी	२६६	२४८	**२६०**
१०	न्युरो सर्जरी विभाग	५६५	५४१	**६८०**
११	युरॉलॉजी विभाग	५५६	४७८	**५५२**
१२	अन्य शस्त्रक्रिया (ऑर्थोपेडिक्स, जनरल सर्जरी, दंतरोग, ईएनटी, प्लॅस्टिक सर्जरी, नॅफ्रॉलॉजिस्ट)	१,६०५	२,३८१	**२,३६९**

०६. रुग्णालयासाठी औषधे व इतर आवश्यक साहित्य :

श्री साईनाथ व श्री साईबाबा या दोन्ही रुग्णालयांसाठी रुग्णांच्या रोगनिदान व उपचारांसाठी आवश्यक असलेली औषधे, उपकरणे आदि साहित्य खरेदीसाठी मध्यवर्ती औषध भांडार स्थापन करण्यात आलेले आहे. अहवाल सालात, अंदाजे पूर्णांकिंत **रक्कम रुपये २१.४१ कोटी मात्रची मशिनरी, औषधे, सर्जिकल इन्स्ट्रूमेंटस, फर्निचर, लिनन व इतर आवश्यक वैद्यकिय उपकरणे व साहित्य** आदि उपलब्ध करुन देण्यात आलेले आहे.

तसेच दोन्ही रुग्णालयाकडील रुग्णांचे कपडे व इतर लिनन स्वच्छ करणे, धुणे व इस्त्री करणे यासाठी स्वतंत्र लॉन्ड्रीची व्यवस्था करण्यात आली आहे.

०७. रुग्णालयाचे संगणकीकरण :

श्री साईनाथ व श्री साईबाबा सुपर स्पेशालिटी रुग्णालय या दोन्ही रुग्णालयात संगणकीय कार्यप्रणालीव्दारे रुग्णाची वैयक्तिक माहिती, रोग निदान व उपचार पध्दती, बिलींग, व्हिडिओ कॉन्फरन्स,इंटरनेट आदि सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात आलेल्या आहेत.

०८. रुग्णांना वैद्यकिय उपचार बिलातील सवलतीच्या विविध योजना :

(अ) आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकातील रुग्णांना सवलत :

बी. पी. टी. ॲक्ट, १९५० व मा. उच्च न्यायालयाची योजना, विविध शासकीय योजना, मा. व्यवस्थापन समितीचे नियमानुसार, दारिद्रय रेषेखालील गरीब, गरजु व दुर्बल घटकातील रुग्णांना वैद्यकिय उपचार बिलात नियमानुसार सवलत देण्यात येत आहे. त्याचा गेल्या ०३ वर्षाचा तपशील खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	अहवाल वर्ष	लाभार्थी रुग्णांची संख्या	आर्थिक सवलत रुपये (कोटी)
०१	सन २०१५-२०१६	५०,२८२	७.०० कोटी
०२	सन २०१६-२०१७	४६,१४३	७.३४ कोटी
०३	**सन २०१७-२०१८**	**५२,९८४**	**९.४८ कोटी**

(ब) जीवनदायी योजना, शालेय आरोग्य तपासणी (NRHM) :

सदर योजनेच्या अंतर्गत द्रारिद्रय रेषेखालील, तसेच शालेय विद्यार्थी रुग्णांच्या हृदय शस्त्रक्रिया करणेत येत असत, तथापि मा. शासनाने सदरची योजना माहे नोव्हेंबर, २०१३ पासून बंद केलेली आहे. अशा शस्त्रक्रियांसाठी शासन अनुदान प्राप्त करण्याची कार्यवाही संबंधित विभागामार्फत करणेत येत आहे. गेल्या ०५ वर्षातील तपशील खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	अहवाल वर्ष	एकुण शस्त्रक्रिया	एकूण बिल रुपये (कोटी)	प्राप्त अनुदान रुपये (कोटी)
०१	सन २०१३-१४	३,०२९	२६.२३	३४.९०
०२	सन २०१४-१५	--	--	१४.८४
०३	सन २०१५-१६	--	--	७.८१
०४	सन २०१६-१७	--	--	१२.३५
०५	**सन २०१७-१८**	**--**	**--**	**२.९८**

माहे एप्रिल, २०११ पासून NRHM शालेय विद्यार्थी रुग्णांचा जीवनदायी योजनेमध्ये समावेश करणेत आलेला आहे.

(क) महात्मा ज्योतिबा फुले जन आरोग्य योजना (राजीव गांधी जीवनदायी आरोग्य योजना) :

शासनाच्या धोरणानुसार जुनी जीवनदायी योजना बंद करण्यात येऊन, त्या ऐवजी, मा. महाराष्ट्र शासनाने सदर योजनेचे नांव बदलून, ते आता **“ महात्मा ज्योतिबा फुले जन आरोग्य योजना ”** असे केले आहे.

नवीन महात्मा ज्योतिबा फुले जन आरोग्य योजना ही आरोग्य योजना दिनांक २१ नोव्हेंबर, २०१३ पासून संपुर्ण राज्यात लागू करणेत आलेली आहे. या नवीन योजनेचे कामकाज राजीव गांधी जीवनदायी आरोग्य योजना सोसायटी यांच्या नियंत्रणाखाली, पूर्णत: ऑनलाईन पध्दतीने चालत असल्याने, सदरची योजना रुग्णांसह व्यवस्थापनास कामकाजाच्या सोयीच्या दृष्टीने अधिक सुलभ आहे. सदर योजनेचा गेल्या ०३ वर्षाचा संक्षिप्त अहवाल खाली नमुद केला आहे **:**

लाभार्थी बाह्य रुग्णांचा अहवाल (तक्ता क्र.०१)

Free OPD Investigations

अ.नं.	तपशील	लाभार्थी रुग्ण संख्या	रक्कम रुपये
०१	सन २०१५-२०१६	१२,५५६	२,७१,९५,१३७
०२	सन २०१६-२०१७	१३,८८८	२,४६,७३,१००
०३	**सन २०१७-२०१८**	**१३,४४१**	**१,६०,७७,४१२**

सदर योजनेअंतर्गत, तक्ता क्रमांक ०१ नुसार, **सन २०१७-२०१८** या अहवाल सालात, **एकुण १३,४४१ रुग्णांच्या रुपये १,६०,७७,४१२/- मात्र खर्चाच्या** आवश्यक त्या वैद्यकीय तपासण्या पुर्णपणे **विनामुल्य (मोफत)** करणेत आलेल्या आहेत.

राजीव गांधी जीवनदायी आरोग्य योजना दिनांक २१ नोव्हेंबर, २०१३ पासून संपूर्ण राज्यात लागू करणेत आल्याने, बाह्यःरुग्णांच्या संख्येत मोठया प्रमाणावर वाढ झालेली आहे. सदर योजनेचा गेल्या ०३ वर्षाचा संक्षिप्त अहवाल खाली नमुद केला आहे :

लाभार्थी बाह्य रुग्णांचा अहवाल (OPD Claims) (तक्ता क्र.०२)

अ.नं.	तपशील	लाभार्थी रुग्ण संख्या	रक्कम रुपये
०१	सन २०१५-२०१६	४,०७६	२९,२२,१६,८७६
०२	सन २०१६-२०१७	५,५५४	२७,५५,०९,५०४
०३	**सन २०१७-२०१८**	**४,५६७**	**२९,२०,४४,८०३**

सदर योजनेअंतर्गत, **मा. महाराष्ट्र शासनामार्फत** तक्ता क्रमांक ०२ नुसार, **सन २०१७-१८** या अहवाल सालात, **एकुण ४,५६७ रुग्णांच्या** वैद्यकिय बिलांपोटी **रुपये २९,२०,४४,८०३/- मात्र** रक्कम ऑनलाईन पध्दतीने संस्थानचे बॅंक खात्यात जमा करणेत आलेली आहे.

या योजनेचे कामकाज पूर्णतः संगणकीकृत पध्दतीने होत असल्याने, रुग्ण व त्यांचे नातेवाईक या योजनेबाबत समाधान व्यक्त करत असतात तसेच सदर योजनेचे कामकाज व्यवस्थापनास अधिक सुलभ व सोयीचे झाले आहे.

(ड) परतावा (Refund) -

तत्कालीन मा. व्यवस्थापन समितीचे दिनांक २८ जुलै, २००७ रोजीचे सभेतील निर्णयानुसार, रुग्णांना वैद्यकिय अनुदानाचे रक्कमेचा परतावा करणेत येतो. याबाबतची कार्यवाही रुग्णालय विभागांतर्गत असलेल्या जनसंपर्क कार्यालयामार्फत केली जाते. या परताव्याचा तपशील खालील प्रमाणे –

अ.नं.	सन	जीवनदायी योजनेचे रुग्ण		इतर रुग्ण	
		रुग्ण संख्या	परतावा रु.	रुग्ण संख्या	परतावा रु.
०१	२०१५-१६	०५	०३.७३ लक्ष	--	--
०२	२०१६-१७	०१	००.४५ लक्ष	--	--
०३	**२०१७-१८**	**०२**	**००.८० लक्ष**	**--**	**--**

इतर उपक्रम - शैक्षणिक संकुल

संस्थानच्या ध्येय-उद्देशांस अनुसरुन, संस्थान व्यवस्थापनामार्फत शैक्षणिक संकुलाची स्थापना करण्यात आली आहे. हे शैक्षणिक संकुल, गांवापासून अर्धा किलोमीटर अंतरावर असलेल्या संस्थानच्या मालकीच्या नयनरम्य परिसरात आहे.

शैक्षणिक संकुलात खालील शैक्षणिक संस्थांचा समावेश आहे.

अ) श्री साईबाबा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, शिर्डी.

ब) श्री साईबाबा इंग्लिश मिडीयम स्कूल, शिर्डी.

क) श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिर व कनिष्ठ महाविद्यालय, शिर्डी.

(अ) श्री साईबाबा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, शिर्डी. (आय. टी. आय.)

शिर्डी व परिसरातील ग्रामीण भागातील विद्यार्थी - विद्यार्थींनींना व्यवसायाभिमुख प्रशिक्षण मिळावे व त्यांना स्वयंरोजगार उपलब्ध व्हावा यादृष्टीने संस्थान व्यवस्थापनामार्फत शिर्डी येथे औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था सुरु करणेत आलेली आहे. अहवाल सालात, औद्योगीक प्रशिक्षण संस्थेत प्रगत व प्रचलित तंत्रज्ञानावर आधारीत **अकरा व्यवसाय** असून या व्यवसायांच्या एकूण **बावीस** तुकड्या आहेत. तसेच प्रशिक्षण संस्थेमार्फत महाराष्ट्र ज्ञान महामंडळाचा शासनमान्य संगणक अभ्यासक्रमाचा (MS-CIT) उपक्रम चालविला जातो. या प्रशिक्षण संस्थेत प्राचार्यांसह प्रशिक्षित **२७** शिक्षकीय कर्मचारी यांचेकडून प्रशिक्षण देण्यात येत आहे.

गेल्या ०३ अहवाल वर्षामध्ये या प्रशिक्षण केंद्रात प्रशिक्षण घेणाऱ्या प्रशिक्षणार्थ्यांची संख्या खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	तपशील	प्रशिक्षणार्थी संख्या		
	अहवाल वर्ष -	सन २०१५-१६	**सन २०१६-१७**	**सन २०१७-१८**
०१	व्यवसाय प्रशिक्षणार्थी	२२६	**२२६**	**२७०**
०२	संगणक अभ्यासक्रम प्रशिक्षणार्थी	०३८	**०६७**	**०५७**

ठळक बाबी :

०१. सदरहू औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था ही डायरेक्टोरेट जनरल ऑफ ट्रेनिंग (DGT), कौशल्य विकास व उद्यमशीलता मंत्रालय, भारत सरकार नवी दिल्ली यांचेशी कायमस्वरुपी संलग्नता व मान्यताप्राप्त संस्था आहे.

०२. प्राचार्य, श्री साईबाबा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, शिर्डी यांची महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय प्रशिक्षण परिषद, मुंबई (MSCVT) या महत्वपूर्ण परिषदेवर सदस्य म्हणून सन २०१६-२०१७ पासून पुढील ०३ वर्षाचे कालावधीसाठी मा. शासनाकडून नियुक्ती झालेली आहे. या प्रशिक्षण परिषदेमार्फत राज्यातील सर्व व्यवसायिक संस्थांना, त्यातील व्यावसायिक अभ्यासक्रमांना मान्यता देणे, संस्थांची संलग्नता, परीक्षा, प्रमाणपत्र ईत्यादी बाबी हाताळणेत येतात.

०३. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था ही संपूर्णपणे विनाअनुदानित तत्वावर चालविणेत येत असून, या संस्थेत प्रवेश घेणाऱ्या प्रशिक्षणार्थींकडून शासन नियमानुसार निश्चित केलेल्या कमाल शैक्षणिक शुल्कामध्ये मोठया प्रमाणात सवलत दिली जाते. सदरची सवलत ही प्रतिवर्षी अंदाजे रक्कम रुपये ९२ लाख मात्र पर्यन्त आहे.

०४. प्रशिक्षण संस्थेची प्रवेश प्रक्रिया ही व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचेव्दारा ऑनलाईन पध्दतीने शैक्षणिक गुणवत्तेवर आधारित आहे.

०५. अहवाल सालात, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेचा एकत्रित निकाल **८६.२९ टक्के** लागलेला आहे.

०६. संस्थेने आजपावेतो, विविध व्यवसाय प्रशिक्षणात केंद्र शासनाचे राष्ट्रीय स्तरावर सात सर्वोत्कृष्ट संस्था पुरस्कार जिंकले आहेत.

(ब) श्री साईबाबा इंग्लिश मिडीयम स्कूल, शिर्डी.

शिर्डी व शिर्डी परिसरातील ग्रामीण भागातील मुला-मुलींना इंग्रजी माध्यमातील शिक्षणाची संधी उपलब्ध व्हावी म्हणून संस्थान व्यवस्थापनामार्फत इंग्लिश मिडियम स्कूल सुरु करणेत आलेले आहे. या शाळेसाठी शासनाकडून कोणतीही आर्थिक मदत वा अनुदान घेतले जात नाही. विद्यार्थ्यांकडूनही शैक्षणिक शुल्क आकारतांना ते आर्थिकदृष्ट्या सर्वसामान्यांना परवडेल, असेच निश्चित करणेत आलेले आहेत.

या इंग्लिश मिडियम स्कूल मध्ये, ज्युनिअर केजी ते इयत्ता दहावी पर्यंत वर्ग चालविले जातात. गेल्या ०३ अहवाल वर्षात या शाळेत शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	अहवाल वर्ष	विद्यार्थी संख्या	विद्यार्थिनी संख्या	एकूण संख्या	एस.एस.सी. निकाल
०१	सन २०१५-२०१६	१३८२	९९१	२३७३	१०० %
०२	सन २०१६-२०१७	१४१८	१०७५	२४९३	९७.९६ %
०३	**सन २०१७-२०१८**	**१४५९**	**११३६**	**२५९५**	**९७.१४ %**

ठळक बाबी :

०१. विद्यार्थ्याची ने-आण करणेकरीता वाजवी दरामध्ये साधारणतः १४ गावांमध्ये बस सेवा उपलब्ध करुन देणेत आलेली आहे.

०२. हिंदी राष्ट्रभाषा - बालबोधिनी प्रवेशिका, सुबोध प्रवेशिका, शिष्यवृत्ती परिक्षा या परिक्षांमध्ये विद्यालयांच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेऊन निकालाची यशस्वी परंपरा राखली.

०३. चित्रकला इलेमेंटरी व इंटरमिजिएट या शासकीय चित्रकला परिक्षेमध्ये विद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेऊन १०० टक्के निकालाची यशस्वी परंपरा कायम राखली.

०४. शाळेच्या विद्यार्थ्यांनी सी. व्ही. रमण वैज्ञानिक परिक्षेत सहभाग घेऊन यश संपादीत केले. तसेच जिल्हास्तरीय मराठी निबंध स्पर्धेत सहभाग घेऊन प्रथम क्रमांक पटकविला.

०५. मा. शासनाचे शिक्षण विभागामार्फत संचलित करणेत येणा-या इयत्ता ०५ वीचे शिष्यवृत्ती परिक्षेत शाळेच्या विद्यार्थ्यांनी यश संपादीत केले. तसेच जिल्हास्तरीय इंग्रजी व मराठी वक्तृत्व स्पर्धेत शाळेतील विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेऊन उल्लेखनीय कामगिरी केली.

०६. क्रिडा क्षेत्रात, राज्यस्तरीय हॉलीबॉल स्पर्धेत ०३ विद्यार्थी, विभागीय बुध्दीबळ स्पर्धेत ०३ विद्यार्थी, विभागीय कॅरम स्पर्धेत ०१ विद्यार्थी तसेच विभागीय कराटे स्पर्धेत ०१ विद्यार्थी यांनी सहभाग घेतला.

(क-1) श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदीर, शिर्डी.

श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदीर, शिर्डी या शैक्षणिक संकुलात राज्य शासनाच्या निर्णयानुसार विद्यार्थीनींना इयत्ता दहावीपर्यन्त मोफत शिक्षण देणेत येत असून, त्यांचेकडून कोणत्याही प्रकारचे शैक्षणिक शुल्क आकारले जात नाही. तसेच या विद्यालयासाठी शासनाकडून आर्थिक मदत वा अनुदान घेतले जात नाही.

श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिरमध्ये गेल्या ०३ अहवाल वर्षामध्ये शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थीनीची संख्या खालील प्रमाणे :

अ.नं.	अहवाल वर्ष	विद्यार्थिनी संख्या	एस.एस.सी. निकाल
०१	सन २०१५-२०१६	६९०	९७.३० %
०२	सन २०१६-२०१७	७२१	९६.१८ %
०३	सन २०१७-२०१८	७५८	९६.१८ %

ठळक बाबी :

०१. शासनाने आयोजित केलेल्या चित्रकला इलेमेंटरी व इंटरमिजिएट या दोन ही परिक्षांचा निकाल १०० टक्के लागला असून, एकूण ०८ विद्यार्थिनींनी या परिक्षांमध्ये विशेष प्राविण्य श्रेणी मिळविल्या आहेत.

०२. कन्या विद्या मंदिराने याही वर्षी जिल्हा व राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेसह, राज्यस्तरीय निबंध व काव्य लेखन स्पर्धेत घवघवीत यश मिळविले. तसेच अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनात कवी-कट्टा या कार्यक्रमात या शाळेच्या १० विद्यार्थ्यानींनी कविता वाचन केले.

०४. अखिल भारतीय गंधर्व महाविद्यालय मंडळ आयोजित संगीत परीक्षेमध्ये ११ विद्यार्थ्यानींनी यश संपादित केले.

०५. कन्या विद्या मंदिरामध्ये ४० संगणकासह अद्ययावत तांत्रिक संगणकीय सुविधेची प्रयोगशाळा उपलब्ध करुन देणेत आली असून, ०२ वर्ग संपूर्णरित्या डिजीटल करणेत आलेले आहेत.

०६. कन्या विद्या मंदिरात शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थीनींना सुसज्ज ग्रंथालयाची सुविधा उपलब्ध करुन देणेत आली आहे.

०७. क्रिडा क्षेत्रामध्ये श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिरने अहमदनगर जिल्हयातील अग्रगण्य शाळा म्हणून नांवलौकीक मिळविला असून, कॅरम / थ्रो बॉल / मैदानी स्पर्धा ईत्यादी क्रिडा प्रकारांमध्ये जिल्हास्तरीय, राज्यस्तरीय व राष्ट्रीय पातळीवर विद्यार्थीनींनी मोठे यश संपादित केले आहे.

०८. मा. शासनाने पुण्यश्लोक अहिल्याबाई होळकर योजनेअंतर्गत ग्रामीण भागातील विद्यार्थीनींना मोफत बससेवा उपलब्ध करुन दिलेली आहे.

(क-2) श्री साईबाबा कनिष्ठ महाविद्यालय, शिर्डी.

श्री साईबाबा कनिष्ठ महाविद्यालय, शिर्डी या शैक्षणिक संकुलात विद्यार्थी / विद्यार्थीनींना विज्ञान, कला व वाणिज्य या तीनही शाखेतील शिक्षण देणेत येत असून, शासन निर्णयानुसार मुलींना मोफत शिक्षण देणेत येत आहे. तसेच या कनिष्ठ महाविद्यालयासाठी शासनाकडून आर्थिक मदत वा अनुदान घेतले जात नाही. सध्या कनिष्ठ महाविद्यालय संस्थान मालकीचे धर्मशाळा विभागाकडील इमारतीमध्ये भरविणेत येत आहे.

श्री साईबाबा कनिष्ठ महाविद्यालयात, गेल्या ०३ अहवाल वर्षामध्ये शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या खालील प्रमाणे –

अ.नं.	अहवाल वर्ष	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी संख्या	एच.एस.सी. निकाल
०१	सन २०१५-२०१६	१३५४	९१.९३ %
०२	सन २०१६-२०१७	१३७६	९३.०० %
०३	**सन २०१७-२०१८**	**१२६३**	**८३.०१ %**

ठळक बाबी :

०१. गेल्या शैक्षणिक वर्षात कनिष्ठ महाविद्यालयामार्फत निबंधलेखन, काव्य वाचन, रांगोळी व पाककला, वादविवाद, वक्तृत्व, सामान्य ज्ञान, प्रश्नमंजुषा अशा विविध स्पर्धांचे तसेच शिक्षक-पालक सभा, आरोग्य तपासणी आदि शिबीरांचे आयोजन करणेत आले.

०२. माहे मार्च, २०१७ मध्ये घेण्यात आलेल्या इयत्ता १२ वी चे परिक्षेत, विज्ञान शाखेचा ९६.०० टक्के, वाणिज्य शाखेचा ६१.८३ टक्के, कला शाखेचा ८७.१७ टक्के तर सर्व शाखांचा मिळून सरासरी ८३.०१ टक्के निकाल लागला.

इतर उपक्रम - श्री साईलीला (व्दैमासिक)

महाराष्ट्र शासनाने पारित केलेल्या श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था शिर्डी अधिनियम,२००४ च्या घटनेत, विश्वस्तव्यवस्था श्री साईबाबांचे जीवन, त्यांचे कार्य, त्यांच्या लीला व त्यांची शिकवण या बाबतच्या उपयुक्त माहितीचा प्रचार व प्रसार करील आणि श्री साई साहित्य ग्रंथालय चालवील व त्याचा विस्तार करील, या उद्देशाचा प्रामुख्याने समावेश करण्यात आला आहे. या उद्देशास अनुसरुन, श्री साईंच्या कार्याचा प्रचार व प्रसार व्हावा यासाठी संस्थानमार्फत **“ साईलीला (व्दैमासिक) ”** मराठी आणि संयुक्त हिंदी- इंग्रजी भाषेतील प्रसिध्द करणेत येत आहे.

मा.व्यवस्थापन समितीने हाती घेतलेल्या विविध विकासात्मक प्रकल्पांची तसेच मंदिर व संस्थान परिसरात होणाऱ्या विविध कार्यक्रमांची माहिती ही या व्दैमासिकांव्दारे साईभक्तांपर्यन्त पोहोचविण्यात येते. सध्या श्री साईलीला व्दैमासिक मुंबई येथून प्रकाशित करण्यात येत आहे. गेल्या ०३ अहवाल वर्षातील या श्री साईलीला व्दैमासिकाची सदस्य संख्या पुढीलप्रमाणे :

अ. नं.	सदस्य प्रकार	श्री साईलीला मराठी			श्री साईलीला हिंदी-इंग्रजी		
	अहवाल वर्ष	२०१५-१६	२०१६-१७	**२०१७-१८**	२०१५-१६	२०१६-१७	**२०१७-१८**
०१	**वार्षिक सदस्य**	४,४६०	४,४८०	**४,४७८**	६,७९०	६,९९४	**६,९६०**
०२	**आजीवन सदस्य**	३,६१२	३,७०३	**३,८०५**	८,२३०	८,५३२	**८,५२६**
०३	**परदेशस्थ सदस्य**	१	१	**१**	५१	५१	**५१**
	एकूण-	८,०७३	८,१८४	**८,२८४**	१५,०७१	१५,५७७	**१५,५३७**

सन २०१७-१८ मधील ठळक आर्थिक बाबी

सन २०१७-१८ या आर्थिक वर्षात संस्थानला विविध मार्गांने मिळालेले **एकूण उत्पन्न** रक्कम **रुपये ६०६.६३ कोटी** मात्र मिळालेले आहे. तसेच विविध कारणांसाठी **एकुण खर्च** रक्कम **रुपये ३९२.१९ कोटी** मात्र करणेत आलेला आहे.

दिनांक ३१ मार्च, २०१८ अखेर संस्थानने विविध राष्ट्रीयकृत बँकामध्ये **ठेवी स्वरुपात रुपये २१३६.४९ कोटी** मात्र गुंतवणूक केलेली आहे.

अधिनियमातील तरतुदीनुसार **सन २०१७-२०१८** या आर्थिक वर्षाचे लेखापरिक्षण पूर्ण करण्यात आलेले आहे. सोबत लेखापरिक्षण अहवाल स्वतंत्ररित्या सादर करणेत आलेला आहे.

या लेखापरिक्षण अहवालातील **दिनांक ३१ मार्च, २०१८ अखेर** गुंतवणूक, उत्पन्न व खर्च दर्शविणाऱ्या ठळक बाबी खालील तक्त्यात नमुद केल्या आहेत :

अ) गुंतवणूकीचा सारांश

अ.नं.	तपशील	रक्कम (रुपये कोटीत)
०१	शासकीय कर्जरोखे	----
०२	राष्ट्रीयकृत बॅंका	**२१३६.४९**
	एकूण :-	**२१३६.४९**

ब) ठळक उत्पन्नाच्या बाबी

अ.नं.	तपशील	रक्कम (रुपये कोटीत)
०१	दक्षिणा पेटी	१५८.०२
०२	गुंतवणुकीवरील व्याज	१३१.२८
०३	सर्वसाधारण देणगी	८३.९३
०४	अन्नदान निधी	६३.११
०५	रुग्णालये	५७.६६
०६	प्रसादालय, कॅन्टीन, लाडु व बर्फी प्रसाद निर्मिती	४४.३६
०७	इमारत दुरुस्ती व देखभाल	२७.५९
०८	वस्तुरुप देणगी	११.४३
०९	वैद्यकीय निधी	११.२२
१०	शैक्षणिक निधी	१०.११
११	श्री साईबाबा महासमाधी शताब्दी निधी	३.५७
१२	शैक्षणिक	२.१२
१३	धार्मिक निधी	१.६४

क) ठळक खर्चाच्या बाबी

अ.नं.	तपशील	रक्कम (रुपये कोटीत)
०१	वेतन व भत्ते	१०२.८२
०२	रुग्णालये उपक्रम	८३.६०
०३	प्रसादालय, कॅन्टीन, लाडु व बर्फी प्रसाद निर्मिती खर्च	७७.२५
०४	कंत्राटी कर्मचारी वेतन	४७.१८
०५	इमारत दुरुस्ती देखभाल	१९.५०
०६	इतर दुरुस्ती व देखभाल खर्च	१८.२०
०७	शिर्डी नगरपंचायत व इतर अनुदाने (तपशिल खाली स्वतंत्ररित्या दिला आहे)	१६.७९
०८	चल मालमत्तेवर झालेला भांडवली खर्च	१५.७३
०९	वैद्यकीय अनुदाने	१२.३१
१०	शैक्षणिक उपक्रम	१०.१६
११	पुस्तके, फोटो, दैनंदिनी, दिनदर्शिका छपाई खर्च	६.९२
१२	अचल मालमत्तेवर झालेला भांडवली खर्च	६.४७
१३	धार्मिक विधीवरील खर्च	३.३७
१४	श्री साईबाबा महासमाधी शताब्दी खर्च	२.५४
१५	वैद्यकीय आर्थिक अनुदाने	०.९६

टिप :- वेतनावरील खर्च, कंत्राटी कर्मचारी खर्च विभागांतर्गत खर्चात अंतर्भूत असुन माहितीस्तव स्वतंत्र दर्शविलेला आहे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम २००४ मधील कलम १७(२)(ण), २१(१)(क), २१(२) अन्वये, विश्वस्तव्यवस्थेकडून ज्या संस्थांना / व्यक्तींना वित्तीय सहाय्य/अनुदाने देण्यात आली आहेत अशा संस्थांची नांवे, अनुदान रक्कम व अनुदान देणेमागील उद्देश दर्शविणारा तक्ता खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	लाभार्थींचे नांव	रक्कम	उद्देश / बाबी
(अ) रोख रक्कमेच्या स्वरुपातील अनुदान :-			
०१	शिर्डी येथे नवीन बस स्टँडचे बांधकाम	८०,०४,५९२/-	नविन बस स्टँड
०२	महाराष्ट्र विमानतळ विकास कंपनी	५,००,००,०००/-	शिर्डी विमानतळ विकास
०३	शिर्डी विकास प्रकल्पांतर्गत रिंग रोड करिता फुटपाथ निर्मिती	२९,४१,६४४/-	नगरपंचायत रस्ते विकास
०४	दीनदयाल बहुउद्देशीय प्रसारक मंडळ, यवतमाळ	१,००,००,०००/-	आत्महत्याग्रस्त शेतकरी कुटुंबातील महिलांच्या पुनर्वसनासाठी
०५	सामान्य रुग्णालय, चंद्रपुर	७,५०,००,०००/-	एमआरआय मशिन

अ.नं.	लाभार्थीचे नांव	रक्कम	उद्देश / बाबी
०६	शिर्डी शहर स्वच्छता आणि देखभाल – शिर्डी नगरपंचायत	१,७०,०७,९९६/-	नगरपंचायत क्षेत्रातील स्वच्छता
०७	जिल्हाधिकारी तथा जिल्हा सैनिक कल्याण कार्यालय, अहमदनगर	४९,२२,९०३/-	ध्वजदिन निधी २०१६
	एकूण (अ)	**१६,७८,७७,१३५/-**	

(ब) विविध रुग्णालये आणि गरीब/गरजु रुग्णांकरीता अनुदान :-			
०१	गरीब व गरजू रुग्णांना अनुदान	१२,३०,६९,३३५/-	गरीब व गरजू रुग्णांना वैद्यकीय मदत
०२	गरीब व गरजू रुग्णांना वैद्यकिय बिलात सवलत	९५,६४,८९२/-	गरीब व गरजू रुग्णांना वैद्यकीय मदत
	एकूण (ब)	**१३,२६,३४,२२७/-**	
	एकूण (अ + ब)	**३०,०५,११,३६२/-**	

विकासात्मक कामे

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, २००४ मधील तरतुदीस अधिन राहून, मा.व्यवस्थापन समितीने घेतलेल्या विविध निर्णयांन्वये, साईभक्तांकरीता तसेच शिर्डी व आसपासचे परिसरात विकासकामे सुरु केलेली आहेत. या विकास कामांमुळे शिर्डी व आसपासचे परिसरांतील ग्रामस्थ, रहिवासी व भक्तांना अनेक प्रकारच्या सेवा-सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात आल्या आहेत. त्यापैकी महत्वाचे प्रकल्पांची थोडक्यात माहिती खालीलप्रमाणे :

पूर्ण करणेत आलेले प्रकल्प / कामे

अ.नं.	कामाचा तपशील	आलेला खर्च पूर्णांकित रक्कम रुपये
०१	श्री साईबाबा समाधी मंदिर परिसरातील फ्लोरींगचे नूतनीकरण करणे / अंदाजे ९९४५ चौरस मीटरचे ग्रेनाईट फ्लोअरींग बसविणेत आले.	३,५०,००,०००/-
०२	समाधी मंदिर परिसराचे पूर्वेकडील जागेत टेन्साईल फॅब्रीकचे छत असलेले शेड उभारणे.	९०,००,०००/-
०३	साईआश्रम भक्तनिवास येथे विविध धार्मिक व सांस्कृतीक कार्यक्रमासाठी टेन्साईल फॅब्रीकचे छत असलेले शेड उभारणे.	१,०३,००,०००/-
०४	संस्थान परिसरात साईभक्तांचे मार्गदर्शनासाठी ए. सी. पी. शीटवर रेडिअम लेटरींगमध्ये बोर्ड तयार करणे.	१७,११,०००/-
०५	दर्शनरांग / महाव्दार क्रमांक ०१ जवळ चप्पल स्टॅण्ड उभारणेसाठी बांधकाम व फॅब्रीकेशनचे काम करणे.	३,४६,०००/-
०६	मौजे शिर्डी हद्दीतील संस्थान मालकीचे सर्व्हे नंबर १२५ मधील साईनगर मैदानाचे उत्तर बाजूने चेनलिंक जाळीचे फेन्सींग करणे.	१,४७,०००/-
०७	शांतीनिवास इमारतीचे तळमजल्यावरील / पश्चिम बाजूकडील पुरुष व महिला प्रसाधनगृहाचे नुतनीकरण करणे. (इंडियन ऑईल कंपनीमार्फत देणगी स्वरुपात)	----
०८	श्री साईप्रसादालय इमारतीचे आतील व बाहेरील भागास रंगकाम करणे.	६२,८३,०००/-
०९	व्दारावती भक्तनिवास इमारतीसमोरील गार्डन मध्ये पाथवे करणे.	८,६२,०००/-
१०	मौजे को-हाळे हद्दीतील गट नंबर ९७ पै. व मौजे शिर्डी हद्दीतील सर्व्हे नंबर १२४/११, १२४/१२ तसेच सर्व्हे नंबर सर्व्हे नं. २०७/२ या संस्थान मालकीचे जमिनीस आर.सी.सी. प्रीकास्ट कंपाउंड भिंत बांधकाम करणे.	३४,९५,०००/-

विश्वस्तव्यवस्थेचे प्रगतीपथावर असलेले प्रकल्प

०१. साईभक्तांचे मार्गदर्शनासाठी साईनगर रेल्वे स्टेशन व नगर मनमाड रस्त्याचे डिव्हायडरमध्ये फलक लावणे.

श्री साईचे दर्शनासाठी येणा-या साईभक्तांचे मार्गदर्शनासाठी शिर्डी रेल्वे स्टेशन व नगर मनमाड रोडचे बाजुस विविध ठिकाणी भक्तनिवास बाबतचे माहितीचे फलक हाय इंटेंसिटी रेडियममध्ये तयार करण्यात येत आहेत. याकामी रु.५.२३ लक्ष मात्र खर्च येणार आहे.

०२. साईबाबा भक्तनिवासस्थान इमारतीचे खोल्यांचे नूतनीकरण करणे.

साईबाबा भक्तनिवासस्थान इमारतीचे बांधकाम सन १९९४ मध्ये झालेले होते. सततचे वापरामुळे सदरहू खोल्याचे रंगकाम, फ्लोरींग, दरवाजे, खिडक्या, प्लंबीग फिटींग तसेच टॉयलेट बाथरुम खराब झालेले असल्याने सदरहू ३८६ खोल्यांचे नूतनीकरण करणे आवश्यक होते. सदरहु खोल्याचे नूतनीकरण करणेकामी ठेकेदार यांना रु.१३.०८ कोटी रकमेचा कार्यादेश देण्यात आला असून काम प्रगतीपथावर आहे.

०३. श्री साईप्रसादालय मुख्य किचन व प्रसाद भोजन हॉल मधील फ्लोअरींग बदलणे.

श्री साईप्रसादालय इमारतीचे वापर साईभक्तांना प्रसाद भोजनासाठी करण्यात येत आहे. परंतू सततचे वापराने मुख्य प्रसाद भोजन हॉलमधील फ्लोरींग खराब झाल्यामुळे सदरहू ठिकाणी ग्रेनाईट फ्लोरींग बसविणेत येत आहे. याकामी रु. १.९० कोटी मात्र इतका खर्च येणार आहे.

०४. श्री साईनाथ रुग्णालय इमारतींवर वाढीव तिस-या मजल्याचे बांधकाम करणे.

दिवसेंदिवस वाढती रुग्णाची गर्दी लक्षात घेता उपलब्ध असलेल्या सोयी सुविधा या अपु-या पडत असल्याने रुग्णाना पुरेशा प्रमाणात सुविधा देणे अडचणीचे होत आहे. याकरीता श्री साईनाथ रुग्णालय इमारतींवर अतिरिक्त तिस-या मजल्याचे बांधकाम सुरु आहे. याकामी रककम रु.३.९९ कोटी मात्र इतका खर्च येणार आहे.

०५. साईआश्रम भक्तनिवास येथील खोल्यांचे रंगकाम व दुरुस्तीचे काम करणे.

साईआश्रम भक्तनिवास मध्ये १५३६ खोल्या आहेत. सदरहू इमारतीचे बांधकाम सन-२०१२ मध्ये पूर्ण झालेले आहे. परंतू सततचे वापरामुळे सदर खोल्याचे आतील रंगकाम, टॉयलेट बाथरुमचे दरवाजे, रुममधील आरशे, फ्लश व्हॉल्व खराब झालेले आहे. तसेच सहा इमारतीचे पॉलीकार्बोनेट डोम खराब झालेले असल्याने सदरहू खोल्यांचे दुरुस्तीचे काम सुरु आहे. याकामी रक्कम रु.४.८३ कोटी मात्र इतका खर्च येणार आहे.

०६. साईनगर कर्मचारी वसाहत परिसरातील साईनगर, साईध्यान ०१ व ०२, समर्पण इमारतींचे आतिल व बाहेरील रंगकाम करणे

संस्थानचे साईनगर कर्मचारी वसाहत परिसरातील साईनगर, साईध्यान नं. ०१ व ०२ , समर्पण इमारतींचे आतिल व बाहेरील रंगकाम सुरु करणेत आलेले असून, याकामी अंदाजित रक्कम रु. ३५.०२ लक्ष मात्र इतका खर्च येणार आहे.

०७. मंदिर परिसरातील इमारतीचे आतील व बाहेरील रंगकाम करणे .

मंदिर परिसरातील इमारतींचे रंगकाम प्रगतीपथावर आहे, याकामी रक्कम रु. ६३.२२ लक्ष मात्र इतका खर्च अपेक्षीत आहे.

०८. साईनिवास अतिथीगृह व मध्यवर्ती भांडार या इमारतींचे आतील व बाहेरील रंगकाम करणे

साईनिवास अतिथीगृह व मध्यवर्ती भांडार या इमारतींचे रंगकाम प्रगतीत आहे. याकामी रक्कम रु.१७.०८ लक्ष मात्र खर्च येणार आहे.

०९. सितानगर ते सैनिक आरामगृह रस्ता किमी ०/० ते ०/५०० विकसित करणे.

सितानगर एम.एस.ई.बी. कॉर्नर ते सैनिक आरामगृह पर्यन्तचा ५०० मीटर लांबीचा रस्ता रुंदीकरण व डांबरीकरण विकसित करणेचे काम सुरु आहे. याकामी रु. ४४.०७ लक्ष मात्र इतका खर्च येणार आहे.

१०. सेवाधाम इमारतीचे नूतनीकरण करणे

सेवाधाम इमारतीचे फ्लोरींग, प्रसाधनगृहे खराब झाले होते, सदरहु इमारतीचे नूतनीकरण करणेचे काम सुरु करण्यात आले आहे. याकामी रु.३९.७२ लक्ष मात्र इतका खर्च येणार आहे.

११. दादर मुंबई येथील साई निकेतन इमारतीची दुरुस्ती करणे

साईनिकेतन इमारतीचे स्ट्रक्चरल ऑडीट करण्यात येऊन त्यानुसार आवश्यक स्ट्रक्चरल दुरुस्तीचे कामे सुरु करण्यात आले आहे. याकामी रक्कम रु.१६.२३ लक्ष इतका खर्च येणार आहे. इमारतीचे स्ट्रक्चरल दुरुस्ती, वॉटर प्रुफींग, प्लंबिग, बाहेरील बाजुने रंगकाम व इतर किरकोळ कामाचा समावेश आहे.

१२. शैक्षणिक संकुलातील इमारतींना बाहेरील बाजुने रंगकाम करणे

शैक्षणिक संकुलातील इमारतीचे बाहेरील बाजुने रंगकाम खराब झालेले असल्याने रंगकाम करणेत येत आहे. याकामी रु.१९.८७ लक्ष मात्र इतका खर्च येणार आहे.

१३. साईनाथ रुग्णालयाचे उत्तर व पूर्व बाजूस तसेच फायर फायटींग यंत्रणेचे ठिकाणी पेव्हींग ब्लॉक बसविणे.

श्री साईनाथ रुग्णालय परिसरात स्वच्छता राखणे करीता रुग्णालयाचे उत्तर व पूर्व बाजूस तसेच फायर फायटींग यंत्रणेचे ठिकाणी पेव्हींग ब्लॉक बसविणेसाठी ठेकेदार यांना रक्कम रु.३०.२७ लक्ष मात्र रक्कमेचा कार्यादेश देणेत आलेला आहे.

१४. श्री साईप्रसादालय पॉलीकार्बोनेट डोम दुरुस्ती करणे –

श्री साईप्रसादालयातील छताचे डोमचे जुने पॉलीकार्बोनेट शिट खराब झाल्याने ठेकेदार यांना सदरहू ठिकाणी नविन शिट टाकणेसाठी रक्कम रु.३७.०३ लक्ष मात्रचा कार्यादेश देणेत आलेला आहे.

विश्वस्तव्यवस्थेचे नियोजीत विकास प्रकल्प

०१. मंदिर परिसर पुनर्विकास व दर्शन रांग इमारत विकसित करणेचा प्रकल्प राबविणे.

शिर्डी येथे श्री साईंच्या दर्शनासाठी येणा-या साईभक्तांच्या वाढत्या गर्दीचे नियोजनासाठी व भक्तांना दर्शन सुलभ, सोयीस्कर व्हावे, दर्शनरांगेत भक्तांना सर्व सुविधा उपलब्ध व्हाव्यात या दृष्टीने मंदिर व जुने प्रसादालय परिसराचे पुन:र्नियोजन करण्याचा निर्णय मा. व्यवस्थापन समितीने घेतलेला आहे. या पुनर्विकास प्रकल्पात साईभक्तांना सुधारीत दर्शन रांग, प्रतिक्षा हॉल, स्वच्छतागृह, चप्पल स्टॅण्ड, फस्ट एड सेंटर, सुरक्षा तपासणी, मोबाईल व लगेज लॉकर्स, सेंट्रल ए.सी, शुध्द पिण्याचे पाणी, बुकस्टॉल, कापडकोठी, लाडू प्रसाद काऊंटर्स, देणगी काऊंटर्स, स्नॅक्स काउंटर, फायर लिफ्ट, पॅसेंजर लिफ्ट आदि सुविधांचा तसेच सुरक्षेच्या दृष्टीने आवश्यक त्या सर्व बाबी समाविष्ट करुन नविन दर्शन रांग प्रकल्पाचे काम हाती घेण्यात आले असून याकामी रु.१०९.५० कोटी मात्र इतका खर्च अपेक्षित आहे. याकामी ठेकेदार यांना कार्यादेश देण्यात आला आहे. सदरहु प्रकल्पाचे भूमीपुजन मा. पंतप्रधान, भारत सरकार श्री. नरेंद्र मोदी यांचे हस्ते दिनांक १९/१०/२०१८ रोजी करण्यात आले आहे.

०२. संस्थानचे साईनिकेतन मुंबई कार्यालयाचे नूतनीकरण करणे.

संस्थानचे दादर मुंबई येथील साईनिकेतन इमारतीमधील कार्यालयाचे नूतनीकरण (Civil, Furniture, Plumbing, Air Conditioning & Electrical) कामे करणेसाठी ठेकेदार यांना रक्कम रु.३६.४४ लक्ष मात्र रक्कमेचा कार्यादेश देणेत आलेला आहे.

०३. श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी व शिर्डी नगरपंचायत यांचे संयुक्त वापरासाठी संस्थान निधीतून घनकचरा प्रक्रिया प्रकल्प निमगांव को-हाळे गट नं. १८२ मधिल संस्थान मालकीचे जागेत उभारणे.

संस्थान परिसरातील व शिर्डी शहरातील निघणारा दैनंदिन कच-याचे व्यवस्थापन करण्याची सुविधा उपलब्ध नसल्याने श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी व शिर्डी नगरपंचायत यांचे संयुक्त वापरासाठी संस्थान निधीतून घनकचरा प्रक्रिया प्रकल्प मौजे निमगांव-को-हाळे गट नं.१८२ मधील संस्थान मालकीचे जागेत १० टी.पी.डी. क्षमतेचा घनकचरा प्रकल्प उभारणे प्रस्तावीत असून याकामी रककम रु.४.३५ कोटी मात्र इतका खर्च अपेक्षीत आहे.

०४. अहमदनगर-मनमाड रस्त्यावर समाधी मंदिरालगत प्रवेशव्दार क्रमांक ०१ जवळ स्कायवॉक बांधकाम करणे.

शिर्डी शहरातून अहमदनगर- मनमाड रस्ता जात असल्याने वाहनांची वर्दळ मोठ्या प्रमाणात असते. त्यामुळे लहान मुले, वृध्द साईभक्त तसेच महिला साईभक्तांना रस्ता ओलाडणे जिकिरीचे होते. करीता

समाधी मंदिरलगत गेट नं.०१ जवळ स्कायवॉक बांधकाम करणे प्रस्तावीत असून याकामी रककम रु.१.०३ कोटी मात्र इतका खर्च अपेक्षीत आहे. जागा निश्चित करणेची कार्यवाही सुरु आहे.

०५. साई नॉलेज पार्क प्रकल्प उभारणे.

श्री साईभक्तांचे मनोरंजनासाठी व त्यांना श्रींचे जीवनचरित्राविषयी माहिती उपलब्ध व्हावी यासाठी बाबांचे जीवन चरित्रावर आधारीत चलचित्राद्वारे व मुर्त्यांच्या आधारे देखावे उभारणे, प्लॅनेटेरीयम तसेच नामांकीत संतांचे व राष्ट्र पुरूषांचे वॅक्स म्यूजीयम इ. सुविधा निर्माण करून साई नॉलेज पार्क प्रकल्प उभारणेसाठी सल्लागार म्हणून श्री. संदिप शिक्रे ॲण्ड असो., मुंबई यांची नेमणूक करण्यात आली आहे. त्यांचेमार्फत सदर प्रकल्पाचे अंदाजपत्रक व आराखडे बनविण्यात आले आहे. याकामी अंदाजे रक्कम रु.१६६.३९ कोटी मात्र इतका खर्च अपेक्षीत आहे. Design Build Finance Operate & Transfer (DBFOT) तत्वावर उभारणेकामी येणारे खर्चास दि.१६/१०/२०१८ चे शासन निर्णयान्वये मान्यता मिळाली आहे.

०६. मौजे निमगांव-को-हाळे गट नं. १९५ पै. हेलीपॅडमधील लॉन्ज दुरुस्ती करणे व भोवती पेव्हींग ब्लॉक बसविणे.

संस्थान मालकीचे मौजे निमागांव को-हाळे येथील गट नं. १९५ पै. क्षेत्रात हेलीपॅड तयार करण्यात आले असून सदरहू हॅलीपॅडचा वापर हा व्ही.आय.पी, मंत्री, आमदार, खासदार तसेच साईभक्त यांचेसाठी करण्यात येत असतो. सदरहू हॅलीपॅडवरील वेटींग लॉन्जचे नुतनीकरण व सदर वेटींग लॉन्जचे भोवती पेव्हींग ब्लॉक बसविणे प्रस्तावीत आहे. याकामी रक्कम रु.१५ लक्ष मात्र इतका खर्च अपेक्षीत आहे.

०७. स्वागत कमानी उभारणे

श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवाच्या निमित्ताने शिर्डी शहरातून जाणा-या अहमदनगर –मनमाड या राष्ट्रीय महामार्गावर उत्तर व दक्षिण बाजूस स्वागत कमानी उभारणेचे काम प्रस्तावीत आहे. सदरहू प्रकल्पास ०१ कोटी मात्र खर्च अपेक्षीत आहे. सदरहु प्रकल्प शासन मान्यतेसाठी सादर करण्यात आलेला आहे. सध्या शताब्दी महोत्सवाची सांगता ही दिनांक १८/१०/२०१८ रोजी असल्याने देणगीतून नगर मनमाड रस्त्याचे उत्तर बाजुकडे शासकीय विश्रामगृहाचे शेजारी स्वागत कमान उभारणेत आली आहे.

०८. लाडू व बुंदी प्रोसेसिंग युनिट

मौजे निमगांव को-हाळे येथील संस्थानचे गट नं. ८७/८८ मधील जागेत लाडू व बुंदी प्रोसेसिंग युनिट उभारणी करण्यात येणार असून त्यामध्ये बुंदी व लाडू किचन, थर्मोफ्ल्यूड हिटींग सिस्टीम, कोल्ड स्टोअरेज, सब स्टोअर, ऑनलाईन बेसन चक्की, बेसन मिक्सींग, लाडू सुकविणे व पॅकिंग इ. सुविधांचा त्यामध्ये समावेश करण्यात आला असून याकामी रक्कम रु.१५.९९ कोटी इतका खर्च अपेक्षित आहे. सदरहु प्रकल्प हा ५६७१.६० चौ.मी. क्षेत्रात उभारण्यात येणार असल्याने त्यास बांधकाम परवानगी मिळणेकामी प्रस्ताव सादर करण्यात आला आहे.

०९. नविन शैक्षणिक संकुल उभारणी करणे

मौजे निमगाव को-हाळे येथील गट नं. १८३ मधील ०५ हेक्टर ४० आर जागेत संस्थानसाठी नविन अद्यावत शैक्षणिक संकुल उभारणे प्रस्तावीत आहे. याकामी रक्कम रु. १५८.७४ कोटी मात्र खर्च अपेक्षीत आहे. सदरहु संकुलात श्री साईबाबा इंग्लिश मेडियम स्कूल, कन्या विद्या मंदिर, कनिष्ठ महाविद्यालय, ऑडिटोरियम, जिमखाना, प्ले ग्राऊंड, पार्किंग इ. इमारतीचा समावेश आहे.

१०. साईउद्यान इमारतीमधील टॉयलेट बाथरुम नूतनीकरण करणे

साईउद्यान इमारतीमधील टॉयलेट बाथरुम हे सततचे वापराने खराब झालेले असल्याने सदरहू टॉयलेट बाथरुमचे नूतनीकरण करणे आवश्यक आहे. याकामी रु. ३७.३३ लक्ष मात्र खर्च अपेक्षीत आहे.

११. साईनाथ रुग्णालयातील टॉयलेट बाथरुम नूतनीकरण करणे.

साईनाथ रुग्णालयातील टॉयलेट इमारतीमधील टॉयलेट बाथरुम हे सततचे वापराने खराब झालेले असल्याने सदरहू टॉयलेट बाथरुमचे नूतनीकरण करणे आवश्यक आहे. याकामी रु १.३१ कोटी मात्र खर्च अपेक्षीत आहे.

१२. शांतीनिवास इमारत प्रशासकीय कार्यालयातील जिन्याचे टप्पे व पॅसेज फ्लोरींगचे नूतनीकरण करणे.

शांतीनिवास इमारत प्रशासकीय कार्यालयातील जिन्याचे टप्पे व पॅसेज मधील फ्लोरींग खराब झालेले असून सदरहू फ्लोरींग बदलणे आवश्यक आहे. याकामी रु.१२.३९ लक्ष मात्र इतका खर्च अपेक्षीत आहे. याकामी ई-निविदा प्रक्रिया राबविण्यात येत आहे.

१३. श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सव सन २०१७-२०१८.

साईबाबा यांच्या समाधीस दि.१८ ऑक्टोबर, २०१८ रोजी १०० वर्षे पूर्ण होत आहेत. यानिमित्त श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी यांच्यातर्फे दि.०१ ऑक्टोबर, २०१७ ते दि.१८ ऑक्टोबर,२०१८ या कालावधीमध्ये बांधकाम विभागामार्फत शताब्दी महोत्सवानिमित्त आयोजित करण्यात आलेल्या कार्यक्रमांसाठी मंडप व इतर अनुषंगीक व्यवस्था करण्यात आली.

संस्थानमार्फत अर्थसहाय्य केलेले सार्वजनिक विकास प्रकल्प

०१. शिर्डी नगरपंचायत हद्दीतील प्रथम प्राधान्य गटातील उर्वरीत रस्त्यांची कामे पूर्ण करणे

संस्थानचे आर्थीक निधीतून शिर्डी नगरपंचायत हद्दीतील प्रथम प्राधान्य गटातील ११ रस्त्यांपैकी रस्ता क्र. ०५ चे काम बाकी असल्याने सदरहू काम संस्थान मार्फत ई-निविदा प्रक्रिया राबवून पूर्ण करुन घेण्यात आले असून याकामी रक्कम रु.१.४९ कोटी मात्र इतका खर्च आलेला आहे. सदरहु खर्च संस्थान निधीतून करण्यात आलेला आहे. तसेच उर्वरीत रस्ता ९ अ चे भूसंपादनासाठी रु.२७.५३ कोटी रक्कम शिर्डी नगरपंचायतीकडे जमा करण्यात आली आहे.

संस्थान अर्थसहाय्याने प्रस्तावित सार्वजनिक विकास प्रकल्प

०१. शिर्डी नगरपंचायत हद्दीतील व शिर्डी विकास योजनेतील ०६ रस्त्याचे भूसंपादन करणे

शिर्डी नगरपंचायत हद्दीतील आवश्यक असलेले ०६ रस्ते भूसंपादनाऐवजी चर्चा- वाटाघाटीव्दारे खरेदी करणेकामी भूसंपादनासाठी रक्कम रु. १६३.५५ कोटी मात्र इतका खर्च अपेक्षीत आहे. जमिन संपादित करण्यासाठी दि.२५/०६/२०१८ रोजीचे शासन निर्णयानुसार जमीन खरेदी करणेसाठी निश्चित करणेत आलेल्या धोरणानुसार अथवा शिर्डी नगरपंचायतीमार्फत भूसंपादन करणे याबाबत मा. व्यवस्थापन समितीचे निर्णयानुसार फेरप्रस्ताव शासन मान्यतेसाठी सादर करण्यात येत आहे.

०२. शिर्डी शहरातील २४ रस्ते विकसित करणे.

शिर्डी शहरातील विविध ठिकाणचे २४ अंतर्गत रस्ते विकसीत करणेस शासनाचे मान्यतेसाठी रु.८.९८ कोटी खर्चाचा प्रस्ताव सादर करणेत आला आहे.

०३. शिर्डी वाहतुक आराखडयातील ०४ रस्ते विकसीत करणे

शिर्डी वाहतुक आराखडयातील ०४ रस्ते विकसीत करणेसाठी रु.१.८८ कोटी खर्चाचा प्रस्ताव शासनाचे मान्यतेसाठी सादर करणेत आला आहे.

०४. नगर- मनमाड रस्ता **दुरुस्ती व सुशोभिकरण करणे.**

शिर्डी नगरपंचायत हद्दीतील नगर- मनमाड रस्ता हा लक्ष्मीनगर वसाहत ते साईआश्रम पर्यंत रस्त्याचे कडेला असलेले पेव्हींग ब्लॉक व कर्बस्टोन हे खराब झालेले असल्याने दुरुस्त करुन रंगकाम करणेकामी रु.३.२५ कोटी इतका खर्च अपेक्षीत आहे. याकामी सल्लागार म्हणून आर्क होम, नोयडा यांना नेमणूक आदेश देण्यात आला असून त्यांचेतर्फे आराखडे तयार करणेत येत आहे.

०५. शिर्डी बसस्थानक व भक्तनिवास इमारतीस अग्नीशमन यंत्रणा बसविणे.

श्री क्षेत्र शिर्डी येथे श्रीसाईंच्या दर्शनासाठी देश-विदेशातून हजारो साईभक्त दररोज येत असतात.या साईभक्तांना निवारा, प्रसादभोजन या मूलभूत सोयी सुविधांबरोबरच इतर अनुषंगिक सेवा, संस्थान व्यवस्थापनामार्फत उपलब्ध करुन देण्यात येत आहेत. या प्रयत्नाचाच एक भाग म्हणून मा. व्यवस्थापन समितीने विविध निर्णयान्वये श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी यांचे आर्थिक सहकार्यातून महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाचे मालकीच्या जमिनीत शिर्डी येथील बसस्थानक तथा भक्तनिवास अद्यावत सोयींनी युक्त बसस्थानकाचे काम पूर्ण करण्यात आले आहे. तसेच सदरहु इमारतीमध्ये अग्नीशमन यंत्रणेचा समावेश नसल्याने सदरहु ठिकाणी अग्नीशमन यंत्रणा बसविणेकामी ११.३६ लक्ष मात्र इतका खर्च अपेक्षीत आहे. याकामी ई-निविदा प्रक्रिया राबवून निम्नतम दराचे ठेकेदार यांना कार्यादेश देण्यात येत आहे.

०६. शिर्डी शहरातील भूसंपादनाची आवश्यकता नसलेले ०३ रस्ते विकसित करणे.

मा. छाननी समितीचे निर्णयानुसार सदर रस्ते विकसीत करणेकामी शिर्डी नगरपंचायतीकडून सविस्तर माहिती मागविणेत येत आहे.

०७. शिर्डी बसस्थानकाचे एक्सटर्नल इलेक्ट्रीक व स्ट्रीट लाईट केबलकरीता आर.सी.सी. पाईप टाकणे व चेंबरचे बांधकाम करणे.

संस्थानचे आर्थिक सहाय्यातून महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाचे मालकीच्या भुखंडावर शिर्डी बसस्थानक व त्यावरील इमारतीचे बांधकाम ठेकेदार यांचेमार्फत पूर्ण करण्यात आले आहे. सदरहू बसस्थानक इमारतीकरीता तसेच स्ट्रीट लाईटकरीता विद्युत सप्लाय देणेकामी भूमीगत केबलकरीता आर.सी.सी. पाईप टाकणे व चेंबरचे बांधकाम पूर्ण करण्यात आले असून याकामी रु.५,०४,९१५/- मात्र इतका इतका खर्च संस्थानकडील निधीतून करणेत आलेला आहे.

श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सव

सन २०१७-२०१८

थोर संत श्री साईबाबा यांच्या समाधीस दिनांक १८ ऑक्टोबर, २०१८ रोजी १०० वर्षे पूर्ण होणार आहेत. त्यानिमित्त श्री साईबाबा संस्थानमार्फत **“श्री साईबाबा समाधी शताब्दी वर्ष – दिनांक ०१ ऑक्टोबर, २०१७ ते दिनांक १८ ऑक्टोबर, २०१८ (विजयादशमी)”** अखेर साजरा करणेत येणार आहे.

या समाधी शताब्दी महोत्सवाची सुरुवात **दिनांक ०१ ऑक्टोबर, २०१७** रोजी मोठया उत्साहात झाली. या अहवाल सालातील समाधी शताब्दी महोत्सवाचे कालावधीतील ठळक घडामोडी / बाबी खालीलप्रमाणे -

०१. **मा. राष्ट्रपती श्री. रामनाथ कोविंद, भारत गणराज्य** यांचे शुभहस्ते **दिनांक ०१ ऑक्टोबर, २०१७** रोजी श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवाची सुरुवात ध्वज शोभायात्रा काढून, लेंडीबागेत उभारणेत आलेल्या शताब्दी **ध्वजस्तंभावर ध्वजारोहण** करुन करणेत आले.

०२. **कन्याकुमारी संस्थान, साकुरी** यांनी शिर्डी येथे दिनांक ०१ ऑक्टोबर, २०१७ रोजी श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवाचा प्रारंभ म्हणून **श्री गणेश याग यज्ञ** या धार्मिक पूजेव्दारे करणेत आली.

०३. दिनांक २३ डिसेंबर, २०१७ रोजी जागतिक **साई मंदिर विश्वस्त परिषद, शिर्डी** येथे आयोजित करणेत आली. या जागतिक साई मंदिर विश्वस्त परिषदेचे उद्घाटन **मा. श्री. वैंकय्या नायडू, उपराष्ट्रपती, भारत गणराज्य** यांचे शुभहस्ते करण्यात आले.

०४. दिनांक २३ डिसेंबर, २०१७ रोजी मा. श्री. वैंकय्या नायडू, उपराष्ट्रपती, भारत गणराज्य यांचे शुभहस्ते **श्री साईंचे पोष्टल तिकीटाचे** अनावरण करणेत आले.

०५. **विद्यावाचस्पती श्री. शंकर अभ्यंकर, पुणे** यांचा संत / महंत, महापुरुष / राष्ट्रपुरुष या विषयाशी संबंधीत **प्रवचन कार्यक्रम** दिनांक ०१ फेब्रुवारी, २०१८ ते दिनांक ०३ फेब्रुवारी,२०१८ या कालावधीत आयोजित करणेत आला.

०६. **श्रीमती प्रेमा पांडूरंग, तामीळनाडू** यांचा भागवत कथेवर आयोजित **प्रवचन कार्यक्रम** दिनांक ११ फेब्रुवारी, २०१८ ते दिनांक १७ फेब्रुवारी २०१८ या कालावधीत आयोजित करणेत आला.

०७. प्रसिध्द गायक **श्री. सुरेश वाडकर, मुंबई** यांचा **साईभजन संध्या** कार्यक्रम दिनांक ०१ ऑक्टोबर, २०१७ रोजी आयोजित करणेत आला.

०८. प्रसिध्द भजन गायक **श्री. रुपकुमार राठोड व सौ. सुनाली राठोड, मुंबई** यांचा **साई भजन कार्यक्रम** दिनांक २३ डिसेंबर, २०१७ रोजी आयोजित करणेत आला.

०९. **श्री. अशोक हांडे, मुंबई** संचलित महाराष्ट्रीय संस्कृतीचे दर्शन घडविणारा **मराठी बाणा** हा कार्यक्रम दिनांक २४ डिसेंबर, २०१७ रोजी आयोजित करणेत आला.

१०. दिनांक २५ डिसेंबर, २०१७ ते दिनांक ०१ जानेवारी, २०१८ या नाताळ व नववर्षारंभ कालावधीत, समाधी महोत्सवाचे औचित्य साधून, विविध कलाकारांचे साईभजन, साईगितांजली, लोकनृत्य इत्यादी सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित करणेत आले.

११. प्रसिध्द गायक **श्री. सुखविंदर सिंह व सजदा सिस्टर्स, मुंबई** यांचा **साई भजन संध्या कार्यक्रम** नववर्षारंभ व समाधी शताब्दी महोत्सवाचे अनुषंगाने दिनांक ०१ जानेवारी, २०१८ रोजी आयोजित करणेत आला.

१२. समाधी शताब्दी महोत्सव कालावधीत, साजरा करणेत आलेल्या **श्री रामनवमी उत्सव – २०१८** या उत्सवात प्रथम दिनी **प्रसिध्द गायक श्री. नितिन मुकेश, मुंबई** यांचे गीतांचा कार्यक्रम**,** व्दितीय व मुख्य दिनी श्रीमती श्रध्दा देसाई संचलित अंध व अपंग कलाकारांचा **आनंदयात्री** हा कार्यक्रम व तृतीय व सांगता दिनी सुप्रसिध्द **मराठी गायक श्री. श्रीधर फडके, मुंबई** यांचा **गीतरामायण** कार्यक्रम आयोजित करणेत आला.

१३. समाधी शताब्दी महोत्सव वर्षानिमित्त दररोज / दैनंदिन संपूर्ण भारतातील कलाकारांचे भजन गायन, भजन संध्या, विविध नृत्याविष्कार कार्यक्रम इत्यादी आयोजित करणेत आले.

१४. सामाजिक बांधिलकी म्हणून संस्थान व्यवस्थापन संचलित श्री साईबाबा हॉस्पीटल व श्री साईनाथ रुग्णालय या विभागांमार्फत रोगनिदान, नेत्रतपासणी, कृत्रिम हात व पायरोपण शिबीर आदि विविध प्रकारची वैद्यकिय शिबिरे आयोजित करणेत आली. या शिबीरांची विस्तृत माहिती संबंधित विभागांचे शीर्षाखालील माहितीत सादर केलेली आहे.

१५. श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवानिमित्त मा. व्यवस्थापन समितीचे मान्यतेने, भारतातील विविध राज्यांतील शहरांमध्ये श्री साई पादुका दर्शन सोहळे आयोजित करणेत आले.

१६. श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवी वर्षात साईभक्तांनी मोठया संख्येने कार्यक्रमात सहभागी होऊन, श्री साईबाबांच्या लीला व श्री साईबाबांनी दिलेला संदेश व त्यांचे जीवन चरित्राचा प्रचार व प्रसार करण्यास सर्वांनी हातभार लावावा, श्रींची श्रध्दा व सबुरी या शिकवणीचा प्रचार व प्रसार देशाच्या व जगाच्या कानाकोप-यापर्यंत पोहचविणेकामी सहभाग व्हावा या दृष्टीकोनातून श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवात सर्वसामान्य भक्तांना सुलभरीतीने व विनासायास देणगी देण्यासाठी स्टेट बॅंक ऑफ इंडीया, शिर्डी शाखेत स्वतंत्र बचत खाते क्रमांक ३५४२०६७३०६० कार्यान्वीत करणेत आलेले असून या खात्यात **साईबाबा शताब्दी सोहळा** फंडाखाली देणगी देता येते.

अपारंपारिक उर्जा स्त्रोत प्रकल्प

केंद्र व राज्य शासनाचे धोरणानुसार व मार्गदर्शक तत्वांनुसार, उपलब्ध असणाऱ्या अपारंपारिक ऊर्जा स्त्रोतांचा वापर करुन घेण्याचे दृष्टीने संस्थानमार्फत खाली नमुद केलेले प्रकल्प कार्यान्वीत करणेत आलेले आहेत :

कार्यान्वीत प्रकल्प

०१. साईप्रसाद निवासस्थान - सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम
०२. व्दारावती निवासस्थान - सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम
०३. श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान - सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम
०४. श्री साई प्रसादालय - सोलर स्टिम कुकींग प्रोजेक्ट, बायोगॅस प्लॅन्ट
०५. विद्युत विभाग - २.५ मेगावॅट पवन ऊर्जा प्रकल्प (भोयरे पठार, जि.अहमदनगर)
०६. साईनाथ व साईबाबा रुग्णालय - सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प
०७. साईनाथ व साईबाबा रुग्णालय - लिक्वीड ऑक्सिजन प्लँन्ट
०८. बगीचा विभाग - १५ मे.टन क्षमतेचा घनकचरा विघटन प्रकल्प (शिर्डी नगरपंचायत व राहाता नगरपरिषद यांचे संयुक्त विद्यमाने)
०९. साई आश्रम भक्तनिवास - सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम व सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प
१०. साई धर्मशाळा - सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम व सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प

आर्थिक निधी उपलब्धतेबाबत

विश्वस्तव्यवस्थेमार्फत भक्तांना पुरविणेत येणाऱ्या सेवा-सुविधांसाठी तसेच साईभक्तांच्या सोयीसाठी शिर्डी परिसरातील पायाभूत सुविधांच्या विस्तारीकरणासाठी व उभारणीसाठी भरीव आर्थिक सहाय्य करणेत येत आहे. श्री साईंचे महानिर्वाणास सन २०१८ मध्ये एक शतक पूर्ण होईल. त्यानिमित्त विश्वस्तव्यवस्थेमार्फत सन २०१७-२०१८ हे **“ श्री साईबाबा समाधी शताब्दी महोत्सवी वर्ष ”** आणि या शतकमहोत्सवी वर्षातील **श्री पुण्यतिथी उत्सव (विजयादशमी) - २०१८** हा **“ शतक महोत्सवी पुण्यतिथी उत्सव ”** म्हणून साजरा करण्याचे प्रयोजन आहे.

या शतक महोत्सवी पुण्यतिथी उत्सवासाठी तसेच वर्षामध्ये, श्री क्षेत्र शिर्डी येथे श्रींचे दर्शनासाठी लाखो साईभक्त येतील. त्यासाठी भक्तांना निवास, प्रसाद भोजन, स्वच्छता गृहे, वाहतुक, दळणवळण, पाणीपुरवठा, विदयुत, वाहनतळे आदि मूलभूत सेवा-सुविधा उपलब्ध करुन देणे गरजेचे राहील. शिर्डी शहर व त्या आसपासचे परिसराचा नियोजनबध्द विकास होणे गरजेचे व आवश्यक आहे. त्यासाठी नियोजनबध्द कार्यक्रमांतर्गत विविध पायाभूत सेवा-सुविधांचे विकास प्रकल्प राबविणेसाठी केंद्र व राज्य शासनामार्फत **“ श्री क्षेत्र शिर्डी तीर्थक्षेत्र विकास योजना ”** तयार करुन त्यासाठी आवश्यक निधी शासनामार्फत उपलब्ध करुन देणे गरजेचे आहे.

उपरोक्तप्रमाणे **सन २०१७-२०१८** या **आर्थिक वर्षाचा प्रशासकीय व लेखापरिक्षण अहवाल** आपले माहितीस्तव सादर करण्यात येत आहे.

स्वाक्षरीत /- XXX

(श्रीमती रुबल अग्रवाल, भा.प्र.से.)
मुख्य कार्यकारी अधिकारी
श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी.
वार्षिक अहवाल २०१७-१८

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

वार्षिक अहवाल २०१७-१८

अ) एकूण उत्पन्न, खर्च व गुंतवणूक दर्शविणारा तुलनात्मक तक्ता (रु.कोटीमध्ये)

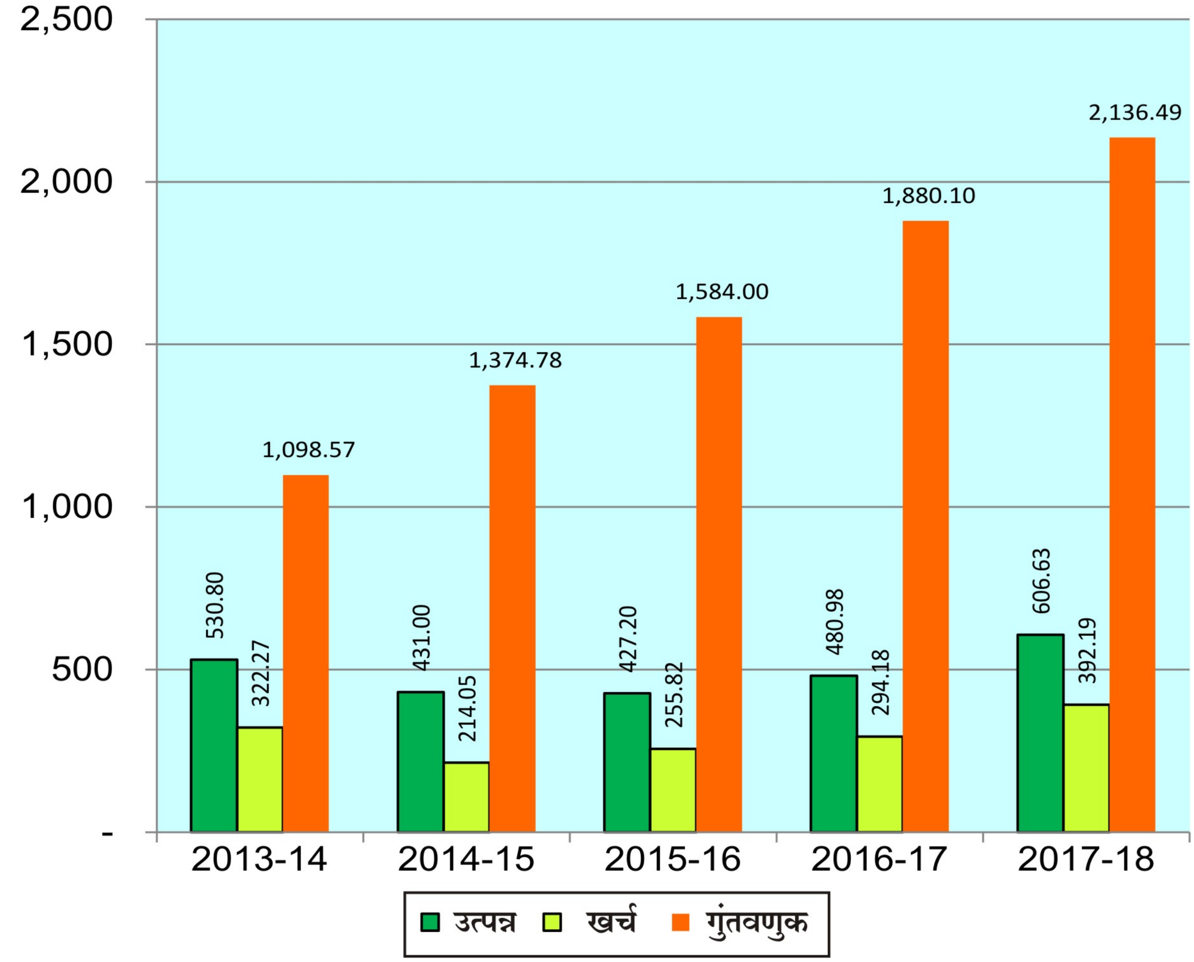

ब) देणगी रुपाने मिळालेल्या उत्पन्नाचा तक्ता

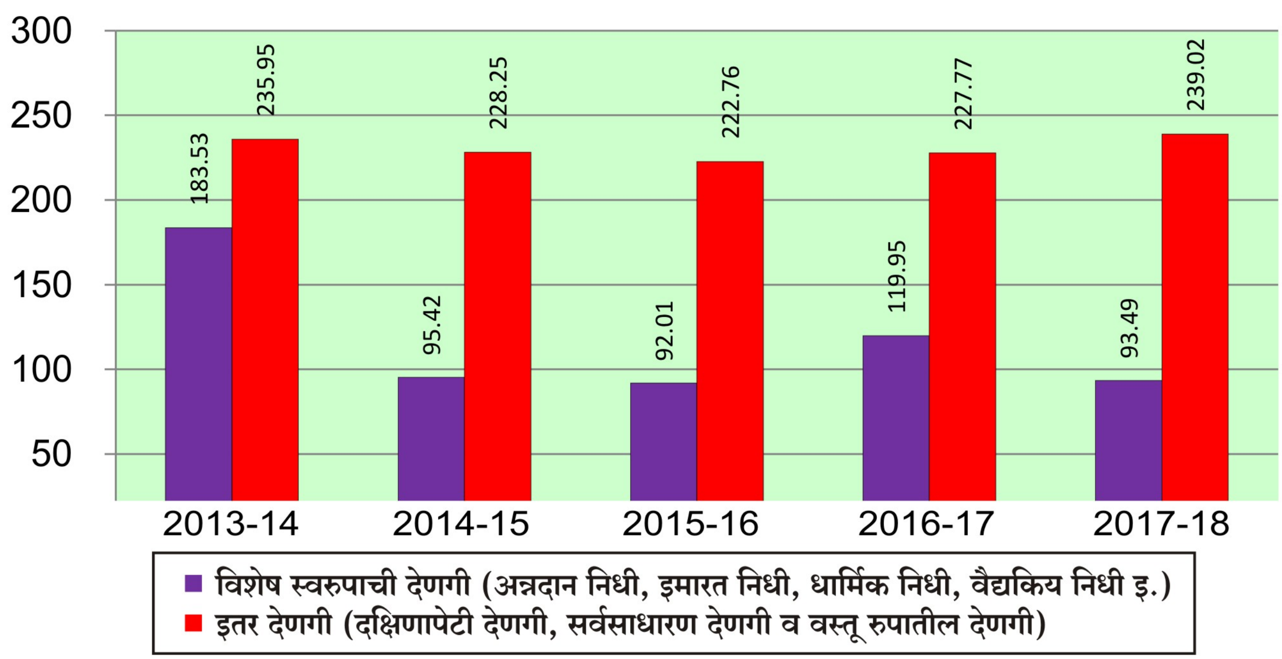

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

वार्षिक अहवाल २०१७-१८

साईभक्तांना पुरविल्या जाणाऱ्या सोयी सुविधांवर झालेल्या खर्चाचा तुलनात्मक तक्ता (रु.कोटीमध्ये)

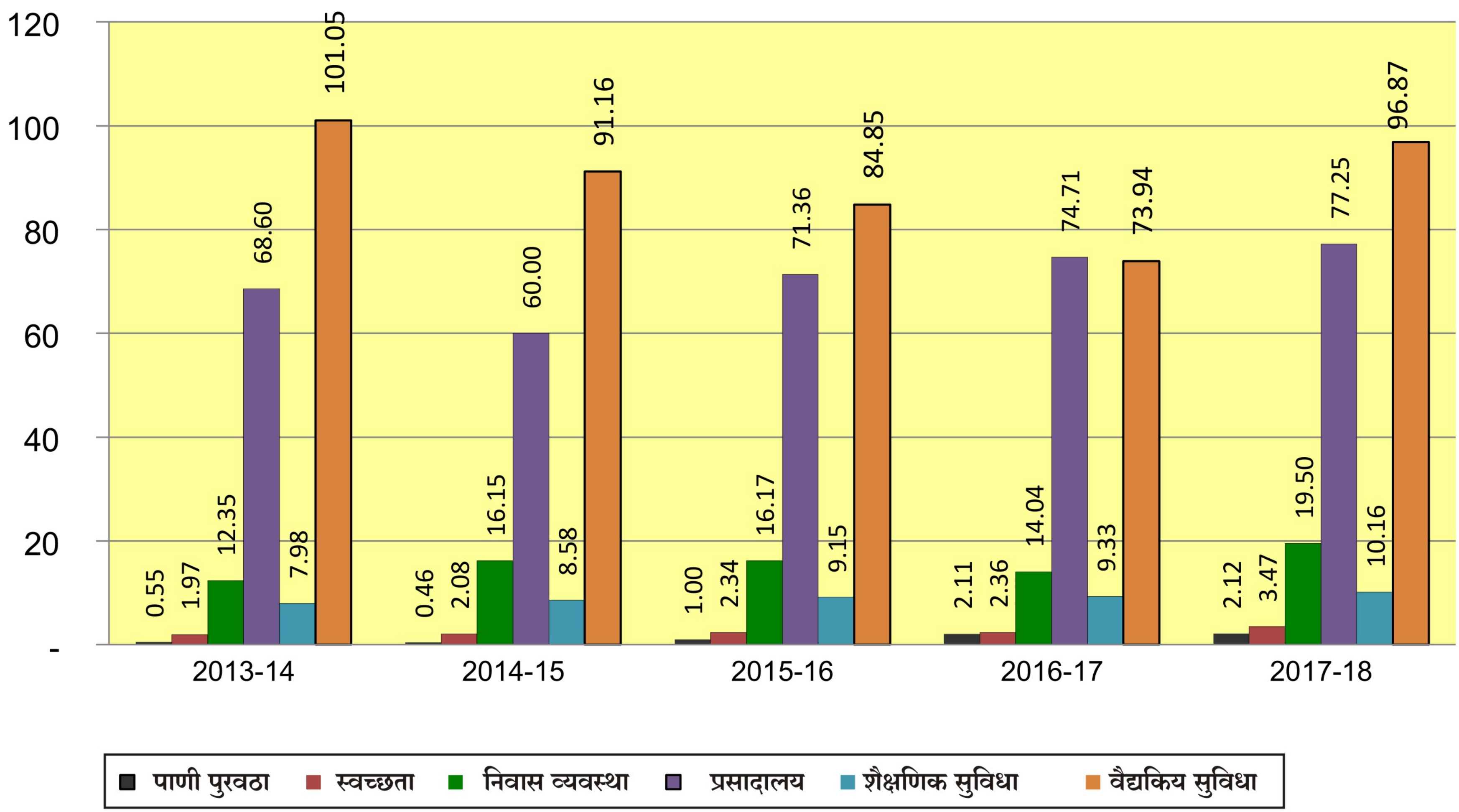

Independent Auditor's Report

To,
The Management Committee,
The Shree Sai Baba Sansthan Trust, (Shirdi)
Shirdi.

Report on the Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of The Shree Sai Baba Sansthan Trust (Shirdi), (The Trust), which comprise of the Balance Sheet as at 31st March 2018, the Income and Expenditure for the year ended on that date, and a summary of the significant accounting policies and other explanatory information.

Management's Responsibility for the Financial Statements

The Trust's Management is responsible for the preparation of these financial statements that give a true and fair view of the financial position and financial performance of the Trust in accordance with the section 32 of Bombay Public Trust Act 1950 and of The Shree Sai Baba Sansthan Trust (Shirdi) Act 2004. This responsibility includes the design, implementation and maintenance of internal control relevant to the preparation and presentation of the financial statements that give a true and fair view and are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

Auditors' Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with the Standards on Auditing issued by the Institute of Chartered Accountants of India. Those Standards require that we comply with the ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free from material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and the disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers the internal control relevant to the Trust's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances but not for the purpose of expressing an opinion on effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of the accounting estimates made by the Management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion and financial instruments.

Basis for Qualified Opinion

1. The salary and allowances of employees working in institutions run under medical relief activities and educational activities are paid out of funds created for these specific purposes as specified in Note Q- 11 and not out of Management Fund as required by section 15 (3) of The Shree Sai Baba Sansthan Trust (Shirdi) Act, 2004.
2. The Trust has not accounted for provision for leave encashment as required by Accounting Standard 15 as mentioned in Note Q-4.
3. The Trust has accounted for the amount spent for a project executed in last few years as shown in Note Q-8 on the basis of the final approval by Trust authorities in January 2019.

Opinion

In our opinion and to the best of our information and according to the explanations given to us except for the effects of the matter described in the Basis for Qualified Opinion paragraph, the financial statements give a true and fair view in conformity with the accounting principles generally accepted in India:

a. in the case of the Balance Sheet, of the state of affairs of the Trust as at 31st March 2018; and
b. in the case of the Income and Expenditure Account, of the surplus of the Trust for the year ended on that date;

Report on other Legal and Regulatory Requirements:
We report that,

1. We have obtained all the information and explanations, which to the best of our knowledge and belief were necessary for the purpose of our audit;

2. In our opinion, proper books of account as required by law have been kept so far as appears from our examination of those books as required by the trust.

3. In our opinion, the financial statements dealt with by the report comply with the Accounting Standards issued by the Institute of Chartered Accountants of India.

4. The financial statements dealt with by this report are in agreement with the books of account.

For Mukund M. Chitale & Co.
Chartered Accountants
Firm Reg. No 106655W

Place : Shirdi
Date: 26/02/2019

(S. M. Chitale)
Partner
M. No.111383

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

BALANCE SHEET AS AT 31ST MARCH, 2018

REGISTRATION No:- E-69,AHMEDNAGAR

(Amounts in Rs.)

PREVIOUS YEAR	FUNDS AND LIABILITIES	SCH		CURRENT YEAR	PREVIOUS YEAR	PROPERTY AND ASSETS	SCH	CURRENT YEAR
	TRUST CORPUS:					**IMMOVABLE PROPERTIES:**		
	Balances as per Last Balance Sheet		488,252,869		882,945,479	Land (At cost)	C 1	931,536,601
			-					
488,252,869			-	488,252,869	1,240,633,625	**Buildings & Roads**	C 2	1,130,590,675
						(Net of Accumulated Depreciation)		
6,741,797,354	**OTHER EARMARKED FUNDS**	A		7,401,471,322				
					312,563,592	**OTHER FIXED ASSETS**	C 3	298,736,739
						(Net of Accumulated Depreciation)		
					1,733,201	**INTANGIBLE ASSETS**	C 4	3,779,302
	MANAGEMENT FUND					(Net of Accumulated Depreciation)		
498,602,756	Balances as per Last Balance Sheet		498,602,756					
	Transfer from Income & Expenditure Account		489,152,274		386,509,564	**Capital Work in Progress**	C 5	234,814,138
			987,755,030					
	Less:Expenses on Management Fund	K	569,133,553	418,621,477		**INVESTMENTS:**	D	
					18,801,089,410	Fixed Deposits with Nationalised Banks		21,364,938,127
	GRATUITY RESERVE (Net)	E		29,400,444	24,526,316	**GRATUITY RESERVE (Net)**	E	-
					953,517,863	**ORNAMENTS & JEWELLERY**	F	1,063,984,991
450,384,845	**LIABILITIES**	B		659,107,674				
					109,097,234	**STOCK OF CONSUMABLES**	G	137,865,463
2,394,550	**Provident Fund Fluctuation Fund**			2,394,550				
					1,344,654,972	**ADVANCES, DEPOSITS & RECEIVABLES**	H	1,372,068,648
	INCOME & EXPENDITURE ACCOUNT							
16,035,768,213	Balances as per Last Balance Sheet		16,035,768,213					
	Add:Surplus for the Current Year		1,901,887,861	17,937,656,074		**BANK BALANCES:**		
					157,782,814	In Savings Accounts with Banks	I	395,713,442
					2,146,518	**CASH IN HAND**	I	2,876,284
24,217,200,587	**Total Rs.**			**26,936,904,410**	**24,217,200,587**	**Total Rs.**		**26,936,904,410**

Notes to Accounts Q

AS PER OUR REPORT OF EVEN DATE
For MUKUND M CHITALE & CO.,
CHARTERED ACCOUNTANTS,
Firm Regn No.106655W

PLACE - SHIRDI **(S. M. CHITALE)**
DATED - 26-02-2019 **PARTNER**
MEMBERSHIP NO 111383

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

INCOME & EXPENDITURE ACCOUNT FOR THE YEAR ENDED 31ST MARCH, 2018

REGISTRATION No:- E-69,AHMEDNAGAR

(Amounts in Rs.)

PREVIOUS YEAR	EXPENDITURE	SCH	AMOUNT	AMOUNT	PREVIOUS YEAR	INCOME	SCH	AMOUNT	AMOUNT
					9,754	**Rent**			9,971
128,879,453	**Expenses in respect of Properties**	J		182,010,876		**Interest**			
						On Bank Savings Accounts		7,391,902	
220,252,825	**Establishment Expenses**	L		417,681,117					
						On Fixed Deposit & Securities		978,809,637	
	Depreciation	C	292,525,278		857,220,099	Other Interest		37,400,781	1,023,602,320
126,537,796	Less: Transferred to Fund		88,652,075	203,873,203					
	Expenditure on Object of the Trust				2,238,710,534	**Income from Other Sources**	P		2,473,914,683
131,195,197	Grant in Aid (Charity)	M	300,511,362						
1,668,101	Services to Sai Devotees		3,552,806	304,064,168		**Profit on Sale of Asset**	O		3,510,841
11,906,843	**Expenditure on Other Objects**	N		2,368,318					
469,995,372	**Contribution to Management Fund**			489,152,274					
679,106	**Loss on Sale of Assets**	O		-					
2,004,825,694	**Excess of Income over Expenditure transferred to Balance Sheet**			1,901,887,861					
3,095,940,387	**Total Rs.**			**3,501,037,816**	**3,095,940,387**	**Total Rs.**			**3,501,037,816**

Notes to Accounts Q

AS PER OUR REPORT OF EVEN DATE
For MUKUND M CHITALE & CO.,
CHARTERED ACCOUNTANTS,
Firm Regn No.106655W

PLACE - SHIRDI
DATED - 26-02-2019

(S. M. CHITALE)
PARTNER
MEMBERSHIP NO 111383
Statutory Auditors

Schedule A : Other Earmarked Fund

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particular	Schedule	Opening balance as on 01.04.2017	Donation Received during the year	Income for the year	Total (3+4+5)	Interest on F.D.@	Transferred to other fund	Transferred From Donations received	Total	Amount spent During the year	Closing balance as on 31.03.2018
1	2		3	4	5	6(3+4+5)	7	8	9	10 (6+7-8+9)	11	12 (10-11)
1	Annadan Fund	A 1	2,222,314,267	631,106,132	443,669,449	3,297,089,848	141,116,956	-	-	3,438,206,804	772,452,234	2,665,754,570
2	Building Fund		677,615,596	9,252,626		686,868,223	-	-	-	686,868,223	-	686,868,223
3	Building Fund(Saiashram) !		686,600,744	-	-	686,600,744	-	-	-	686,600,744	88,652,075	597,948,669
4	Devotional Object Fund	A 2	237,809,481	13,094,654	16,369,593	267,273,728	-	-	-	267,273,728	33,669,149	233,604,579
5	Education Fund	A 3	208,936,967	101,087,928	21,245,596	331,270,491	13,267,497	-	-	344,537,989	101,632,934	242,905,055
6	Maint. & Repairs & Establishment Fund	A 4	2,014,657,592	207,088	275,896,857	2,290,761,537	127,930,757	-	-	2,418,692,294	194,971,863	2,223,720,431
7	Medical Fund $	A 5	-	112,206,351	576,566,620	688,772,971	-	-	147,209,896	835,982,867	835,982,867	-
8	New Bhakta Niwas Fund		420,990,933	-		420,990,933	-	-	-	420,990,933		420,990,933
9	Nitya Prasadalay Annadan Yojana		1,181,863	1,158,588		2,340,451	75,048	-	-	2,415,499	-	2,415,499
10	Permanent Fund		223,625,152	13,593,305		237,218,457	14,200,197	-	-	251,418,654		251,418,654
11	Shri.saibaba Mahasamadhi Shatabdhi Sohala Fund	A 6	12,169,058	35,729,015	28,270	47,926,343	-	-	-	47,926,343	25,400,150	22,526,193
12	Ambulance Project Fund Account #		35,895,700	17,422,816		53,318,516	-	-	-	53,318,516		53,318,516
	Total		**6,741,797,354**	**934,858,503**	**1,333,776,385**	**9,010,432,242**	**296,590,456**	**-**	**147,209,896**	**9,454,232,593**	**2,052,761,272**	**7,401,471,322**

Notes :

! The amount represents depreciation for the year on Building (Sai Ashram)

@ Interest amount has been allocated to funds at the rate 6.35% on opening balances of fund.

$ An amount of Rs.14,72,09,896/- is transferred from General Donation received during the year to Medical Fund as reflected in Schedule P and A 5

As per decision No 637 of the management committee meeting held on 31st August, 2016 the Ambulance Project Fund was created for Procurement of Ambulance and subsequent distribution in rural areas. However as per the decision no 204 of Management committee meeting dated 07th March 2018, receipt of donation from devotees under the said fund is

The details about the Income for the year and the amount spent during the year against certain funds have been given in Schedule nos. A-1 to A-6 respectively.

Schedule A-1

Income & Expenditure Account of Annadan Activities

	31.03.2018	
Particulars	**Amount in Rs.**	**Amount in Rs.**
Prasadalaya Income		
Canteen Receipts	54,705,515	
Food Packet Receipts	18,265,053	
Laddu Prasad Receipts	262,590,124	
Prasadalaya Receipts	108,108,757	
Subtotal (A)		**443,669,449**
Prasadalaya Expenses		
Material Consumed	669,895,432	
Housekeeping Expenses	24,145,882	
Electricty Charges	31,322,718	
Water Charges	365,694	
Contract Labour Expenses	46,297,793	
Others	424,715	
Subtotal (B)		**772,452,234**
Net (A-B)		**(328,782,785)**

Schedule A-2

Income & Expenditure Account of Devotional Activities

	31.03.2018	
Particulars	**Amount in Rs.**	**Amount in Rs.**
Devotional Income		
Abhishek	11,241,036	
Naivedya Receipts	4,641,415	
Kothi Receipts	486,502	
Others	640	
Subtotal (A)		**16,369,593**
Devotional Expenses		
Gurupournima Festival	2,893,906	
Punyatithi Festival	6,561,673	
Ramnavmi Festival	13,192,960	
Sai Satcharitra Parayan	1,272,298	
Samadhi Mandir Expenses	2,105,968	
Naivedya Expenses	695,369	
Contract Labour Charges	6,934,653	
Other Expenses	12,322	
Subtotal (B)		**33,669,149**
Net (A-B)		**(17,299,556)**

Schedule A-3

Income & Expenditure Account of Educational Activities

	31.03.2018	
Particulars	**Amount in Rs.**	**Amount in Rs.**
Income During the Year:		
Industrial Training Institute	15,776,197	
English Medium School	5,027,932	
Kanya Vidya Mandir	3,040	
Junior College	438,427	
Subtotal (A)		**21,245,596**
Expenditure on Educational Activities		
Contractor Labour Charges	11,031,277	
Sundry Expenses	2,260,490	
Gathering Expenses	153,537	
Vehicle Expenses	2,257,322	
Provident Fund	3,144,034	
Printing & Stationery	365,102	
Sports Tournament Expenses	84,287	
Staff Salary	79,455,393	
Telephone	67,494	
Travelling	29,363	
Electricity Charges	2,547,566	
Library Expenses	5,000	
Insurance	304	
Repairs & Maintenance	187,187	
Skill Competition Expenses	44,578	
Subtotal (B)		**101,632,934**
Excess of Expenditure over Income for the year		**(80,387,338)**

Schedule A-4

Income & Expenditure Account of Building Repairs & Maintenance

	31.03.2018	
Particulars	**Amount in Rs.**	**Amount in Rs.**
Accommodation Income		
Dwarawati Receipts	73,013,749	
Sai Ashram 1	149,258,270	
Sai Prasad Niwassthan	9,784,686	
Sai Bhakt Niwas	33,618,978	
Sai Ashram 2	10,221,173	
Subtotal (A)		**275,896,857**
Accommodation Expenses		
Housekeeping Expenses	100,946,552	
Contract Labour Charges	17,293,158	
Building Repair & Maintenance	43,189,835	
Other Expenses	33,542,318	
Subtotal (B)		**194,971,863**
Net (A-B)		**80,924,994**

Schedule A-5

Income & Expenditure Account of Hospital Activities

	31.03.2018	
Particulars	**Amount in Rs.**	**Amount in Rs.**
Hospital Income		
Saibaba Hospital Receipt	514,489,538	
Sainath Hospital Receipt	42,003,631	
Ambulance Receipt	1,502,729	
Blood Bank Receipt	2,445,460	
Discount /Free Scheme Received	411,811	
Electricity and Telephone Recovery	102,065	
Interest Income	1,211,914	
Interest on Auto Sweept Fixed Deposit	96,592	
Room Rent Recovery	9,800,110	
Sale of Scrap	80,624	
Tender Sale Receipt	4,347,960	
Unclaimed Deposit	46,698	
Provision no longer required	27,489	
Sub total (A)		**576,566,620**
Less: Cost of Medicines		
Opening Stock of Medicine	34,726,686	
Add :Purchase of Medicine	188,816,758	
Less :Closing Stock of Medicines	37,523,431	
Cost of Medicines (B)		**186,020,013**

Particulars	Amount in Rs.	Amount in Rs.
Less : Expenses of Hospital		
Advertisement Expenses	1,822,744	
Ambulance Expenses	2,654,699	
Bank Charges	120,781	
Bio - Medical Waste Expenses	704,000	
Camp Expenses	613,015	
Consultancy & Legal	1,053,770	
Consumables	59,828	
Contractor Labour Charges	139,243,872	
Doctor Honorarium	97,568,591	
Staff Salary	281,260,507	
Staff Welfare	19,356,109	
Electricity	50,976,547	
Freight & Transport	1,505	
Gas Charges	5,090,573	
Rental Expense	363,960	
Hospital Expenses	1,432,649	
Insurance Charges	521,095	
Linen Expenses	1,117,284	
Medical Reimbursements	8,308,505	
News Paper Charges	5,060	
Postage & Courier	34,285	
Printing & Stationery	3,084,875	
Reimbursement of Education Fees	2,004,628	
Repairs & Maintenance	29,019,524	
Computer Expenses	146,078	
Stipend	25,016	
Taxes & Charges	18,004	
Telephone Charges	1,787,286	
Transport Charges	772,750	
Travelling Expenses	234,583	
Water Expenses	560,731	
Total Expenses (C)		**649,962,854**
Total Cost of Medicines & Expenses		**835,982,867**
Net Deficit (A-B-C)		**(259,416,247)**
Deficit utilised from Medical Fund Donation		**112,206,351**
Deficit utilised from General Donation		**147,209,896**

Schedule A-6

Income & Expenses Relating To Mahasamadhi Shatabdi Sohala

	31.03.2018	
Particulars	**Amount in Rs.**	**Amount in Rs.**
Income		
Sai Patrika Sammelan	28,270	
Subtotal (A)		**28,270**
Expenses		
Purchase of Silver Coins	9,914,981	
Mandap Decoration Expenses	8,885,220	
Artist Honorarium	2,010,080	
Consultancy Charges	1,696,800	
Lunch, Breakfast Packets and laadu bundi prasad	1,222,677	
Rent of Security Equipment	420,375	
Printing & Stationery	387,900	
Purchase of Sai MDF momento	207,236	
Press conference charges	142,345	
Electricity Supply	88,000	
Construction Work	77,308	
Travelling Charges	110,415	
Others	236,813	
Sub total (B)		**25,400,150**
Net (A-B)		**(25,371,880)**

Schedule B : Liabilities

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars		As on 31st March 2018		As on 31st March 2017
A	**Deposits**				
1	Deposit Refundable - Sansthan	152,521,012		113,247,342	
2	Deposit Refundable - Hospital	77,471,768		38,904,802	
3	Deposit For I.T.I.Uniform	219,323		788,523	
4	I.T.I. Deposit	868,450	231,080,553	578,400	153,519,067
B	**Expenses**				
	Liabilties for Expenses	324,111,081		202,069,287	
	Unpaid Salary	16,027,831		13,553,413	
	Payable to Employees	23,815,497	363,954,409	24,452,081	240,074,781
C	**Suppliers**		46,006,044		34,229,137
D	**Duties & Taxes**				
	Tax Deducted at Source		6,050,483		11,295,712
	VAT		-		345,730
E	**Others**				
	Income Received in Advance	430,067		-	
	Payable to Patients	534,834		139,649	
	Provision for Refund of Hospital Bills	4,971,110		5,051,504	
	Fund Received for Medical treatment	420,011		306,789	
	Liabilities for Education Activities	48,425		48,425	
	Sai Devotees Relief Fund	2,596,417		2,358,730	
	Saibaba Foundation	3,015,320	12,016,184	3,015,320	10,920,417
	Total		**659,107,674**		**450,384,845**

Schedule C : Schedule of Fixed Assets Including Capital Work In Progress

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particular	Rate of Dep.	Cost as on 1 April 2017	Additions During the year	Deduction During the year	Cost as on 31 March 2018	Depriciation as on 1 April 2017	Depreciation for the year 31 March 2018	Deduction During the year(Depr)	Total Depreciation	W.D.V. on 31 March 18	W.D.V. on 1 April 2017
	IMMOVABLE ASSETS											
C 1	Land	0%	882,945,479	48,591,122	-	931,536,601	-	-	-	-	931,536,601	882,945,479
	Subtotal (C1)		**882,945,479**	**48,591,122**	**-**	**931,536,601**	**-**	**-**	**-**	**-**	**931,536,601**	**882,945,479**
C 2	**BUILDINGS & ROADS**											
	Buildings & Roads	10%	1,043,494,154	-	10,247,119	1,033,247,035	691,494,946	34,856,134	9,585,999	716,765,081	316,481,954	351,999,208
	Polycarbonate Shed	20%	10,078,755	-	-	10,078,755	7,965,087	422,734	-	8,387,821	1,690,934	2,113,668
	Buildings (Sai Palkhi Niwa	10%	-	16,165,680		16,165,680	-	1,616,568		1,616,568	14,549,112	-
	Buildings (Sai Ashram)	10%	1,321,938,646	-	-	1,321,938,646	435,417,897	88,652,075	-	524,069,971	797,868,675	886,520,750
	Subtotal (C2)		**2,375,511,555**	**16,165,680**	**10,247,119**	**2,381,430,116**	**1,134,877,930**	**125,547,510**	**9,585,999**	**1,250,839,441**	**1,130,590,675**	**1,240,633,625**
C 3	**OTHER FIXED ASSETS**											
	Sansthan:											
	STATUES	0%	821,148	-	-	821,148	-	-	-	-	821,148	821,148
	FURNITURE & FIXTURE	15%	245,995,158	8,854,885	1,459,002	253,391,041	155,285,712	15,775,180	1,084,170	169,976,722	83,414,319	90,709,446
	PLANT & MACHINERY	25%	643,907,781	28,995,406	10,397,317	662,505,870	534,843,225	33,763,951	9,414,964	559,192,212	103,313,657	109,064,555
	VEHICLES	20%	68,710,271	12,216,774	-	80,927,045	48,087,052	6,195,549	-	54,282,601	26,644,444	20,623,219
	EQUIPMENTS	25%	37,825,271	8,406,916	626,320	45,605,866	30,012,486	8,757,439	287,520	38,482,405	7,123,461	7,812,785
	INSTRUMENTS	25%	3,552,253	1,072,689	-	4,624,942	2,922,368	420,717	-	3,343,086	1,281,857	629,885
	COMPUTERS	60%	21,141,570	38,876,480	53,000	59,965,050	18,594,684	35,126,641	52,756	53,668,569	6,296,480	2,546,886
	Hospital :											
	FURNITURE & FIXTURE	15%	36,701,104	632,060	634,413	36,698,751	26,327,193	1,572,866	491,035	27,409,025	9,289,726	10,373,911
	PLANT & MACHINERY	25%	395,040,334	8,221,309	992,220	402,269,423	351,872,449	12,715,023	876,171	363,711,300	38,558,123	43,167,885
	VEHICLES	20%	11,195,351	1	-	11,195,352	5,976,183	1,043,834	-	7,020,016	4,175,336	5,219,168
	EQUIPMENTS	25%	70,187,935	1,499,196	791,672	70,895,459	56,273,821	3,796,560	659,501	59,410,881	11,484,578	13,914,113
	INSTRUMENTS	25%	53,793,961	806,493	11,224	54,589,230	47,085,424	1,980,185	9,796	49,055,813	5,533,417	6,708,537
	COMPUTERS	60%	14,378,561	4	1,800	14,376,765	13,406,509	171,812	1,749	13,576,571	800,194	972,053
	Subtotal (C3)		**1,603,250,698**	**109,582,212**	**14,966,968**	**1,697,865,942**	**1,290,687,106**	**121,319,759**	**12,877,662**	**1,399,129,203**	**298,736,739**	**312,563,592**
	Total C1 + C2 + C3			**174,339,014**	**25,214,087**		**2,425,565,036**	**246,867,269**				

Sr. No.	Particular	Rate of Deprn.	Cost as on 1 April 2017	Additions During the year	Deduction During the year	Cost as on 31 March 2018	Depriciation as on 1 April 2017	Depreciation for the year 31 March 2018	Deduction During the year(Depr)	Total Depreciation	W.D.V. on 31 March 18	W.D.V. on 1 APRIL 2017
C 4	**INTANGIBLE ASSETS**											
	Sansthan:											
	Softwares	25%	11,035,562	47,704,108	-	58,739,670	10,037,834	45,474,140	-	55,511,974	3,227,696	997,728
	Hospital:											
	Softwares	25%	3,464,890	1	-	3,464,891	2,729,417	183,868		2,913,285	551,606	735,473
	Sub Total (C4)		**14,500,452**	**47,704,109**	**-**	**62,204,561**	**12,767,251**	**45,658,008**	**-**	**58,425,259**	**3,779,302**	**1,733,201**
C 5	**Capital Work In Progress**	0%	386,509,564	47,946,147	199,641,573	234,814,138	-	-	-	-	234,814,138	386,509,564
	Sub Total (C5)		**386,509,564**	**47,946,147**	**199,641,573**	**234,814,138**	**-**	**-**	**-**	**-**	**234,814,138**	**386,509,564**
	Grand Total		**5,262,717,748**	**269,989,270**	**224,855,660**	**5,307,851,358**	**2,438,332,287**	**292,525,278**	**22,463,661**	**2,708,393,903**	**2,599,457,455**	**2,824,385,461**

During the year, Sansthan has received certain assets as Donation in kind. Refer Note Q -9 of Notes to accounts.
Refer Note Q-8 of Notes to Accounts

Schedule D : Investments :Government Securities & Fixed Deposits With Nationalised Bank

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	As on 31st March 2018	As on 31st March 2017
A	Fixed Deposits With Nationalised Bank	21,364,938,127	18,801,089,410
	Total	**21,364,938,127**	**18,801,089,410**

Schedule E : Gratuity Reserve

(Amounts in Rs.)

Particulars		As on 31st March 2018		As on 31st March 2017
Gratuity Fund with LIC		519,079,057		474,369,990
Less: Gratuity Reserve				
Opening	449,843,674		472,611,284	
Less: Paid	19,866,070		22,767,610	
Add: Provided	118,501,897		-	
		548,479,501		449,843,674
Total		**(29,400,444)**		**24,526,316**

Schedule F : Ornaments & Jewellery

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	Balance as on 01 April 2017	Additions during the year	Deduction during the year	Balance as on 31st March 2018
1	Gold	686,639,979	104,524,897		791,164,876
2	Silver	119,689,613	12,334,651		132,024,264
3	Silver Coins	1,354,482	690,759	1,320,242	724,999
4	Gold Coins	46,324,262		3,551,343	42,772,918
5	Gold Pendends	5,671,334		2,941,952	2,729,383
6	Copper & Brass	418,901	-	-	418,901
7	Precious Stones & Other Valuables	93,419,292	730,358		94,149,650
	Total	**953,517,863**	**118,280,665**	**7,813,537**	**1,063,984,991**

Sr. No.	Particulars	Balance as on 01 April 2016	Additions during the year	Deduction during the year	Balance as on 31st March 2017
1	Gold	616,459,917	70,180,062	-	686,639,979
2	Silver	106,459,247	13,230,366	-	119,689,613
3	Silver Coins	3,640,988	-	2,286,506	1,354,482
4	Gold Coins	49,494,342	-	3,170,081	46,324,262
5	Gold Pendends	7,754,508	-	2,083,174	5,671,334
6	Copper & Brass	418,901	-	-	418,901
7	Precious Stones & Other Valuables	91,673,953	1,756,789	11,450	93,419,292
	Total	**875,901,856**	**85,167,217**	**7,551,211**	**953,517,863**

Schedule G : Stock of Consumables

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars (Stock of Consumable)	As on 31st March 2018	As on 31st March 2017
1	Medicines	37,523,431	34,726,686
2	Food Grains & Other Prasadalaya Material	33,389,935	28,890,850
3	Books / Photos	37,606,044	24,029,148
4	Cement (with Construction Department)	15,625	15,004
5	Steel (with Construction Department)	25,208	31,464
6	Cloth (with Counter Department)	4,657,110	1,975,178
7	General Donated Articles (with Counter Department)	193,994	160,761
8	Copper & Brass Articles (with Counter Department)	35,688	10,831
9	I.T.I. Consumable Material	134,768	230,309
10	Building Repairs & Maintenance Material	1,403,294	1,599,491
11	Sanitation Material	135,300	737,897
12	Water Supply Material	7,236,225	4,535,264
13	Stationary	641,230	1,006,747
14	Electrical Material	5,335,711	5,107,355
15	Cloth for Uniform	171,015	667,534
16	Calenders	2,199,882	178,220
17	Audio - Video Cassettes	2,374,725	795,964
18	Computer Material	57,180	42,350
19	Abhishek	-	625
20	Garden Material	136,429	80,802
21	Guest House items	544,705	2,236
22	Sundry Material	207,823	100,926
23	Sound System Material	192,803	250,103
24	Satyanarayan	116,509	130,665
25	Samadhi Mandir	66,129	84,155
26	Printing Material	3,302,031	3,565,109
27	Diary	162,672	141,563
	Total	**137,865,463**	**109,097,234**

Schedule H : Advances, Deposits & Other Receivables

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	March 2018	March 2017
1	Advances recoverable in cash / kind	346,825,834	368,278,976
2	Sundry Debtors	120,183,623	113,863,488
3	Loan Given to Shirdi Nagarpanchayat	65,861,000	65,861,000
4	Deposits	22,475,630	21,242,914
5	Income Tax deducted at Source	104,682,854	69,008,608
6	Income Receivable	694,795,360	704,127,860
7	Prepaid Expenses	1,208,584	2,272,126
8	Input Balance of GST (Net of liability)	16,035,762	-
	Total	**1,372,068,648**	**1,344,654,972**

Schedule I : Cash & Bank Balances

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	Amount as on 31st March 2018	Amount as on 31st March 2017
A	**Cash in Hand**		
1	At Shirdi Office	961,942	108,811
2	At Hospital	543,229	631,214
3	At Mumbai Office	106,111	21,503
	Total (A)	**1,611,282**	**761,528**

B	**Foreign Currency in Hand**	**1,265,002**	**1,384,990**

C	**Total (A) + (B)**	**2,876,284**	**2,146,518**

D Bank Balances

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars		Amount as on 31st March 2018		Amount as on 31st March 2017
1	At Shirdi Office	279,615,201		159,541,844	
	Less: Book Overdraft	-	279,615,201	14,042,201	145,499,643
2	At Hospital	110,677,658		27,415,157	
	Less: Book Overdraft		110,677,658	18,172,106	9,243,051
3	At Mumbai Office		5,420,583		3,040,120
	Total (D)		**395,713,442**		**157,782,814**

Schedule J : Expenses in Respect of Properties

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2018	For the year ended on 31st March 2017
1	Insurance of Property	1,012,603	966,151
2	Machinary Repairs & Maintenance	13,437,590	18,981,455
3	Power House Expenses & other Maintenance & Repairs	106,256,339	87,681,714
4	Rates , Taxes & Charges , Municipal Tax	61,304,345	21,250,133
	Total	**182,010,876**	**128,879,453**

Schedule K : Expenses towards Management Fund

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	on 31st March 2018	on 31st March 2017
1	Salaries and allowances to Staff	567,925,519	431,975,060
2	Board Meeting Expenses	15,933	24,405
3	Travelling Expenses	1,192,101	452,791
	Total	**569,133,553**	**432,452,256**

Schedule L : Establishment Expenses

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2018	For the year ended on 31st March 2017
1	Advertisements	6,077,200	5,770,943
2	Apprentice Stipend	613,205	603,955
3	Audit Fee & Reimbersment of out of Pocket Expenses	465,096	1,039,583
4	Bank Charges	7,920,241	6,773,861
5	Contribution to Employees Provident Fund	40,722,093	30,013,086
6	Contractor Labour Charges	58,227,896	45,152,189
7	Service Charges for SaiTech project (Note Q-8)	111,040,746	-
8	Guest House Expenses	117,923	522,935
9	Insurance Charges	4,607,459	4,650,593
10	Legal Expenses	971,585	1,308,733
11	Locker Rent	11,800	3,000
12	News Papers and Periodicals	32,761	41,758
13	Postage	1,163,256	2,016,132
14	Printing Expenses	1,293,427	2,333,647
15	Laboratory Expenses	-	85,000
16	Publication Expenses	4,187,284	3,577,696
17	Sansthan Honorarium	367,907	470,267
18	Security Expenses	128,429,793	81,423,067
19	Sound System Expenses	2,697,603	2,124,729
20	Staff Welfare Expenses	8,398,119	8,559,496
21	Stationary Expenses	1,046,292	1,296,511
22	Sundry Expenses	8,135,304	3,149,370
23	Telephone Expenses	856,486	1,432,641
24	Uniform Expenses	748,077	41,386
25	Vehicle Maintenance	9,893,264	7,071,718
26	Website Expenses	111,741	95,000
27	Computer Expenses	19,357,860	10,641,927
28	D.C.P.S. A/c	186,700	53,601
	Total	**417,681,117**	**220,252,825**

Schedule M : Expesnes towards Grant in Aid (Charity)

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2018	For the year ended on 31st March 2017
1	World Championship Charity Aid	-	200,000
2	Construction of New Bus Stand at Shirdi	8,004,592	149,957
3	Shirdi Airport Development	50,000,000	-
4	Flexible & Rigid Pavement for D.P. & Ring Road	2,941,644	-
5	Welfare of Suicide Farmers Family	10,000,000	-
6	MRI Machine for Civil Surgeon, General Hospital, Chandrapur	75,000,000	
7	Cleaning & Maintenance of Shirdi - Shirdi Nagarpanchayat	17,007,996	
8	Charity in Medical Bills for Poor and Needy Patients*	123,069,335	112,249,836
9	Financial Aid For Life Saving Operations through Sainath Hospital	9,564,892	18,595,404
10	Dhwajdin Nidhi	4,922,903	-
	Total	**300,511,362**	**131,195,197**

* Includes an amount of Rs.97,51,515/- (Prev. Year 61,48,215/-) is towards Indigent Patient Fund transfer and utilisation during the year

Schedule N : Expenditure on Other Objects

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2018	For the year ended on 31st March 2017
1	Shirdi Festival	2,306,318	1,005,756
2	Kumbhamela -2015 Expenses	-	1,395,080
3	Saileea Magazine Expenses	-	2,132,040
4	Dhwajdin Nidhi	-	2,823,030
5	Temple Summit Exp.	62,000	4,550,937
	Total	**2,368,318**	**11,906,843**

Schedule O : Profit / Loss on Sale of Assets & Investment

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2018	For the year ended on 31st March 2017
1	Profit on Sale of Assets	4,316,298	109,388
2	Loss on Sale of Assets	805,457	788,494
	Net Loss / (Profit)	**(3,510,841)**	**679,106**

Schedule P : Income from Other Sources

A Donation Received (Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars		For the year ended 31.03.2018		*For the year ended 31.03.2017*
1	Charity Boxes (Cash)		1,580,223,881		*1,514,212,971*
2	General Donation	839,286,002		*679,123,419*	
	Less : Transfer to Medical Fund (Schedule A)	147,209,896	692,076,106	*128,845,117*	*550,278,302*
3	Donation in Kind		114,337,360		*80,964,731*
4	Online Facility & Other Receipts		3,517,342		*3,419,493*
	Sub Total (A)		**2,390,154,689**		***2,148,875,497***

B Other Income

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	For the year ended 31.03.2018	For the year ended 31.03.2017
1	Maintenance Charges of Staff Qurter & Service Stalls	4,213,683	3,024,674
2	Sundry Receipts	13,611,639	6,775,182
3	Live Darshan (Royalty)	23,494,165	21,529,591
4	Surplus From Sale of Books /Photos/ Calender/Cassettes & CDs	2,849,780	1,421,130
5	Surplus From Sale of Gold , Silver Coins & Precious Stones	11,827,430	12,405,855
6	Wind Mill Receipt	20,923,202	22,109,782
7	Subsidy Received relating to Solar Project [Note Q (5)]	-	15,323,608
8	Religious Receipts (Net of Religious Expenses	5,116,047	4,199,548
9	Bus Service Receipts	2,031,540	2,196,796
10	Surplus From Sale of Cloth , Copper & Bra	(632,988)	848,871
11	Sai Leela Magazine Income	325,497	-
	Sub Total (B)	**83,759,994**	**89,835,038**
	Total (A+ B)	**2,473,914,683**	**2,238,710,534**

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)
NOTES TO ACCOUNTS (Schedule Q)

1. Significant Accounting Policies

1.1 Basis of Preparation of Financial Statements

The Financial Statements are drawn up on historical cost basis and have been prepared in accordance with applicable Accounting Standards issued by the Institute of Chartered Accountants of India and are on accrual basis unless otherwise stated. Accounting Policies are adopted consistently unless specifically referred to otherwise and are in consonance with the generally accepted accounting principles.

1.2 Use of Estimates

The preparation of Financial Statements requires some estimates which affect the reported amounts of assets and liabilities on the date of Financial Statements and the reported amount of revenues and expenses during the year. Difference between the actual result and estimates are recognized in the period in which results are known/ materialized.

1.3 Revenue Recognition

a. Donation in kind received at the counters such as Gold, Silver, artificial & real Precious Stone, Copper, Brass, Cloth and any other articles are treated as Income from Other Sources and such donations are accounted on the basis of valuation done by the appointed valuer as of the date of receipt.

b. Gold coins, Silver coins and precious stones are sold at a price which are decided by the management at regular intervals and surplus is accounted after adjusting cost/value of gold, silver and precious stones sold as of the date of receipt on FIFO basis.

c. Foreign instruments & currencies are accounted on the date of credit in Bank Statement.

d. Donation received for a specific fund is credited to the respective fund and other donations are accounted as income of the trust.

e. Cash received at donation counter after 2 P.M. on the last day and Cash received in Hundis (Donation boxes) on the last day of the financial year is accounted on the following day. This practice has been consistently followed by the trust.

f. In case of hospital unit, cash received in the second shift of Hospitals was brought into account through “Cash in Transit Account” as the same is deposited on the first working day of the next year.

g. Annual Membership / Subscriptions for publication are accounted on cash basis.

h. Interest income on fixed deposits with banks is accounted on accrual basis at the rates applicable to such deposits and investments.

i. Goods & Service Tax liability is charged on inclusive basis, where ever applicable.

1.4 Investments

Investments are stated at cost.

1.5 Fixed Assets / Depreciation and Amortization

a. Fixed Assets excluding Land are stated at historical cost less depreciation.

b. Freehold land is stated at cost.

c. Depreciation on tangible assets has been worked out on the basis of Written Down Value method at the appropriate rates decided by the Management. In respect of additions to Fixed Assets up to 30th September; depreciation has been charged for full year and for others, depreciation is charged for six months period. No depreciation has been considered on Assets discarded or sold in the year of sale.

d. Fixed Assets costing Rs. 5,000 or less are fully depreciated.

e. Costs incurred on intangible assets resulting in future economic benefits are capitalized as intangible assets and amortized on written down value method beginning from the date of capitalization.

f. Fixed asset received as donation are accounted at nominal value of Rs.1 and any incidental costs of acquisition are to be added to the cost of the fixed asset.

g. Residual value of depreciable asset has been kept as 5% of the cost of the asset.

1.6 Inventories

a. Inventories of Stores, cloth materials, Grocery items, consumables, medicines have been valued at cost, including taxes such as VAT / CENVAT / GST. The cost is determined on FIFO basis.

1.7 Foreign Currency Transactions

a. Foreign currency transactions are recorded on initial recognition in the reporting currency by applying to the foreign currency amount at the exchange rate prevailing as on the date of transactions.

b. The Trust has received Donation in Foreign Currency by various modes like Donation Box, Direct credit in Bank A/c. The Foreign currency received in Mandir Donation Box; is deposited in Bank on fortnightly basis. Amount deposited are accounted in Indian currency.

1.8 Employee Benefits

a. Treatment of Retirement Benefits: Contribution to provident Fund & Family Pension Fund are accounted on accrual basis and charged to Income & Expenditure Account for the year under consideration.

b. Defined Contribution Plan: The Trust makes Provident Fund contributions to defined contribution plans for qualifying employees.

c. Defined Benefit Plan

a. The Trust offers the Gratuity to employee under the benefit scheme.

b. Obligation in respect of employee's gratuity fund scheme managed by Life Insurance Corporation of India is determined based on actuarial valuation using the Projected Unit Credit Method, which recognizes each period of service as giving rise to additional unit of employee benefit entitlement and measures each unit separately to build up the final obligation

c. Leave encashment has been provided for as and when it is due.

d. Contribution to Pension Fund Trust are made based on actuarial valuation and recognized as an expense as per AS-15 (Revised).

1.9 Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets

A provision is recognized when an enterprise has a present obligation as a result of past events; it is probable that an outflow of resources will be required to settle the obligation, in respect of which a reliable estimate can be made. Provisions are not discounted to its present value and are determined based on best estimate required to settle the obligations at the Balance Sheet date. These are reviewed at each Balance Sheet date and adjusted to reflect the current best estimates. Contingent Assets are neither recognized nor disclosed in the financial statements. Contingent liabilities are not provided for and are disclosed by way of notes.

1.10 Earmarked Funds/ Allocations: -

a. Allocation of the Earmarked Funds is on the basis of specific directions of Devotees, as specified in the receipts.
b. Income from related activities for which funds are created are credited to respective Fund account.
c. Amount of Depreciation of Sai Ashram charged to Building Fund

d. Interest income from investment on specific earmarked funds is allocated on the basis of average rate of interest for the current year to the respective earmarked funds on Opening balances.
e. Expenses with respect to specific objects are shown as utilization from the respective fund.

1.11 Valuation of Ornaments & Jewellery: -

Ornaments & Jewellery are valued on the basis of the valuation done by appointed valuer as on the date of receipt plus charges for conversion into coins.

2. Notes to Accounts

2. As per order dated 13th March 2012 of Hon. High Court of Judicature at Bombay, Bench of Aurangabad in Public Interest Litigation No.18 of 2011, all the affairs of “Shri Sai Baba Sansthan Trust, Shirdi” were supervised, maintained and looked after by committee consisting of the principal District Judge, Ahmednagar, The Collector, Ahmednagar and The Chief Executive Officer of Shri Sai Baba Sansthan Trust Shirdi from 30th March 2012 until the State Government constitute a new Committee.

   The State Government then appointed new committee vide order No.SSS-2011/175(22) Desk-16 dated 27.03.2012. Then again Hon High Court issued order on 30.03.2012 in public interest litigation No 27 of 2012 and further directed that until further orders passed by the said court, the affairs of the said “Shri Sai Baba Sansthan Trust, Shirdi shall be looked after and managed by the committee appointed by the said court vide judgment and order dated 13.03.2012 in public interest litigation no. 18 of 2011.

   Further on 28th July, 2016, Law and Judicial Department of Maharashtra State Government ordered formation of Committee consisting of 12 members authorizing the committee for looking into the matters/affairs of Sansthan for a period of three years.

   Again a petition was filed in Supreme Court dated 29th November, 2017. Supreme Court vide its order dated 09th October, 2018 directed State Government to implement the directions of the High Court as and when the board is re-constituted after expiry of its present term in July, 2019.

3. Grant in Aid (Charity / Medical) has been accounted on payment basis

4. As per the Policy of The Trust Leave Encashment is payable at the time of retirement of the employee and the said amounts are not provided in books over the years but the same is accounted on cash basis as and when paid to employees at the time of retirement.
5. During previous year Trust has received Subsidy amounting to Rs. 1,53,23,608/- from Maharashtra Energy Development, Pune for Installation of Solar System at Sai Dharmashala Niwasthan and Sai Ashram installed during the financial year 2010-11. Amount received is 30% of Total Project Cost and the same is accounted as Income.

   As per AS 12 Government Grant, the subsidy related to depreciable assets are treated as deferred income which is recognised in the Income & Expenditure account on a systematic and rational basis over the useful life of the asset. Such allocation to income is usually made over the periods and in the proportions in which depreciation on related assets is charged,

   The treatment of accounting entire amount as Income is not in accordance with AS 12 as issued by The Institute of Chartered Accountants of India.
6. The Trust has not applied 85% of its income for its object. However, since it is proposed to accumulate the income for future years, no provision for taxation is considered.

7. The Provident Fund Fluctuation Fund Rs.23,94,550/- is shown as liability which is contribution collected from a staff member and contribution from Sansthan on account of fluctuation in Provident Fund. This amount represents the excess over the amount transferred to Provident Fund Commissioner.

8. The Trust had entered into a contract with Cognizant Technology Solutions India Pvt. Ltd. in 2011 for the computerisation of various activities for the cost of Rs.20,40,00,000/- The Project consisted of installation of 37 customised softwares (ERP Modules) and providing necessary hardware item and networking The project was implemented during the last few years and the final approval for the technical acceptance for the project was given by the Trust authorities in January 2019. Consequently, the total amount paid for the Project has been accounted for in the current year as follows.

1) Disclosed as addition to Fixed Assets and written off as depreciation in current year (Schedule C)	
(useful Life of Assets was 5 years)	Rs.
Equipment's	68,60,555
Instrument's	1,56,01,171
Computers	1,84,34,994
Software	47,704,108
	8,86,00,828
2) Disclosed under Establishment Expenses (Schedule L)	
Service charges for Sai Tech project	11,10,40,746
3) Capital Work-in-progress (Schedule C)	40,52,041
TOTAL	20,36,93,614

The Fixed Assets as shown above were put to use in earlier years and their effective useful life is also over in March 2018. Therefore, these have been shown as additions to fixed assets and fully depreciated in the current year. The amount spent on Service charges for Sai Tech Project pertain to the period of last 5 years and are shown as expense in the current year.

9. During the year, Sansthan has received a Building Sai Palkhi Niwas as donation in kind for which a document has been registered at Registrar's office wherein the building value is shown at Rs.33,92,80,360/-. The Sansthan has paid Rs.161,65,680/- towards stamp duty and registration charges for the same and the same has been shown as addition to the building in the current year.

Similarly, the Sansthan has received below mentioned assets as donation in kind valued at Rs.3,29,57,396/- which has been shown at nominal value of Rs.1/- per asset as per the policy of the Sansthan.

Asset Head	Quantity	Amount of Donation (Rs.)
Computer	12	6,27,436
Equipment	37	70,89,695
Furniture & Fixture	32	84,20,133
Instruments	32	14,70,211
Plant & Machinery	40	1,34,52,313
Vehicle	2	18,97,608
TOTAL	**155**	3,29,57,396

10. As per AS 15 Accounting for Employee benefit

Defined contribution plans

The Trust makes Provident Fund contributions to defined contribution plans for qualifying employees. Under the Schemes, the Trust is required to contribute a specified percentage of the payroll costs to fund the benefits. The Trust recognized Rs.4,35,24,257/- (Sansthan & Hospital) for Provident Fund contributions. The contributions payable to these plans by the Trust are at rates specified in the rules of the schemes.

Defined benefit plans

The Trust offers the following employee benefit schemes to its employees:
Gratuity

The following table sets out the funded status of the defined benefit schemes and the amount recognized in the financial statements as per Gratuity Report under AS- 15 (Revised 2005) for the year ended on 31/03/2018.

Change in the present value of the defined benefit obligation representing reconciliation of opening and closing balances thereof are as follows:	**31.03.2018** **Amount Rs.**	**31.03.2017** **Amount Rs.**
Liability at the beginning of the year	44,10,61,297	41,37,29,246
Interest Cost	3,52,84,904	3,62,05,619
Current Service Cost	2,10,91,849	2,23,82,704
Actuarial (gain) / loss on obligations	7,09,07,521	(89,33,275)
Benefits paid	(1,98,66,070)	(2,23,22,997)

Liability at the end of the year	**54,84,79,501**	**44,10,61,297**
Changes in the Fair Value of Plan Asset representing reconciliation of opening and closing balances thereof are as follows:	**31.03.2018** **Amount Rs.**	**31.03.2017** **Amount Rs.**
Fair value of Plan Assets at the beginning of the year	47,43,69,989	43,42,81,884,
Expected Return on Plan Assets	3,65,34,561	3,59,24,063
Contributions by the Company	2,80,40,576	2,61,20,387
Benefits paid	(1,98,66,070)	(2,23,22,997)
Actuarial gain / (loss) on Plan Assets	-	3,66,652
Fair value of Plan Assets at the end of the year	**51,90,79,057**	**47,43,69,989**
Total actuarial gain / (loss) to be Recognized	**(7,09,07,521)**	**(92,99,927)**
Amount Recognized in Balance Sheet	**31.03.2018**	**31.03.2017**
Liability at the end of the year	(54,84,79,501)	(44,10,61,297)
Fair value of Plan Assets at the end of the year	51,90,79,057	47,43,69,989
(Liability)/Asset Recognized in the Balance Sheet	**2,94,00,444**	**3,33,08,692**
Expenses recognized in the Income & Expenditure account Current Service Cost	**31.03.2018** 2,10,91,849	**31.03.2017** 2,23,82,704
Interest Cost	3,52,84,904	3,62,05,619
Expected Return on Plan Assets	(3,65,34,561)	(3,59,24,063)
Net Actuarial (gain) / loss to be Recognized	(7,09,07,521)	(92,99,927)
Expenses Recognized in Profit & Loss Account	**9,07,49,713**	**1,33,64,333**

Principal Actuarial assumptions as at the Balance Sheet date

Discount Rate	8.00% & 7.50%	8.00%
Rate of Return on Plan Assets	7.50%	7.50%
Salary Escalation Rate	7.00%	7.00%
Retirement Age	60 Years	60 Years

11. As per Section 22 (2) of the Shree Sai Baba Sansthan Trust(Shirdi) Act, 2004, an amount not exceeding ten percent of the approximate gross annual income of the trust in the last preceding year shall be credited to Management Fund.

    As per Sec 15(3) of the Shree Sai Baba Sansthan Trust(Shirdi) Act, 2004, Salary & allowances and other expenses of the executive officers and other officers and employees of the committee shall be paid out of Management Fund.

    Accordingly, salary, allowances and other expenses amounting to Rs. 56,98,72,029/- have been paid out of Management Fund as shown in schedule K. This amount is exclusive of salary and allowances of employees working in institutions run under medical relief activities and educational activities shown under sub-schedule 3 & 5 respectively as these have been paid out of funds created for these specific purposes.

12. Contingent liability (to the extent ascertained from the available records) not provided for in respect of:

(Amount in Rs.)

Sr No	Particulars	31.03.2018	31.03.2017
I.	Claims against Trust by others not acknowledged as debts,	2,66,22,999	18,24,40,837
II.	Show Cause Demand Notice from Commissioner of CBEC, Service Tax, Aurangabad, VAT Department & Income Tax Department (excluding interest)	2,74,30,03,029	1,21,94,254

Note: Future cash outflows, if any, in respect of (I) & (II) above is dependent upon the outcome of judgements / decisions etc.

13. Previous years figures are regrouped and rearranged wherever necessary; to make them comparable with current year

Signature to Note 'A' to 'Q'

MUKUND M. CHITALE & CO.
CHARTERED ACCOUNTANTS
Firm Regn. No. 106655W

(S. M. Chitale)
Partner
M. No.111383

Place: Shirdi
Date: 26/02/2019

श्री साईंचे समाधी मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम सूची

वेळ	तपशील
पहाटे ०४.३०	श्रीं ची काकड आरती
काकड आरती नंतर	श्रीं चे मंगलस्नान
सकाळी ०५.३० चे नंतर	श्रीं ची छोटी आरती (शिर्डी माझे पंढरपूर)
सकाळी ०५.४५ चे दरम्यान	श्रीं चे दर्शनास सुरुवात
सकाळी ०७.००	संस्थानमार्फत श्रीं चा समाधी अभिषेक
सकाळी ०७.००, ९.०० व ११.०० वा.	श्री साई सत्यनारायण महापूजा (भक्तांसाठी) (०३ बॅचेस)
सकाळी ०७.०० व ९.०० वा.	श्रीं ची अभिषेक पूजा (भक्तांसाठी) (०२ बॅचेस)
दुपारी १२.००	श्रीं ची माध्यान्ह आरती
दुपारी ०४.००	समाधी मंदिरात नित्याचे अध्यायवाचन
सायंकाळी सूर्यास्ताचे वेळी	श्रीं ची धूपारती
रात्रौ ८.०० ते १०.००	श्रीं चे समोरील स्टेजवर कलाकार हजेरी कार्यक्रम
रात्रौ १०.३०	श्रीं ची शेजारती

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

शिर्डी कार्यालय पो. शिर्डी - ४२३ १०९, ता.राहाता,जि.अहमदनगर (महाराष्ट्र) फोन : (०२४२३) २५८५००, फॅक्स : (०२४२३) २५८७७०

मुंबई कार्यालय : साईनिकेतन, ८०४ - बी.,डॉ.आंबेडकर रोड, दादार, मुंबई - ४०० ०१४ फोन : (०२२) २४१६६५५६, फॅक्स : (०२२) २४१५०७९८

Email : saibaba@sai.org.in   website : htpp://www.sai.org.in